

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ALİ MƏHKƏMƏSİNİN BÜLLETENİ

2017
№ 2

Baş redaktor:
R.Y.Rzayev

Baş redaktorun
müavini:
Ş.Y.Yusifov

Redaksiya heyəti:
H.A.Mirzəyev
Z.M.Quliyev
Ə.M.Rüstəmov
V.Ə.İbayev
H.Q.Nəsimov
Ə.A.Kərimov

Məsul katib:
A.M.Məmmədli

Redaksiyanın ünvanı:

Az 1025, Bakı şəhəri,
Xətai rayonu,
Yusif Səfərov küç.26
1193-cü məhəllə
Tel: 493-18-37
Faks: 493-18-37

www.supremecourt.gov.az

MÜNDƏRİCAT

Ulu Öndərin anadan olmasının 94-cü ildönümü ilə əlaqədar Ali Məhkəmədə yığıncaq keçirilmişdir.....	2
<i>PLENUM</i>	
Ali Məhkəmənin Plenumu.....	3
<i>MÜLKİ VƏ İNZİBATİ-İQTİSADI İŞLƏR ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN</i>	
Yaxşılaşdırmaya çəkilən məsrəflərin əvəzinin ödənilməsi üçün cavabdehin təqsirinin olması mütləq deyildir.....	4
Tərəfin tələb və etirazlarının əsaslandığı faktları digər tərəfin etiraf etməsi əks tərəfi bu faktları sübut etmə vəzifəsindən azad etməsinə dair qanunvericiliyin tələbləri nəzərə alınmadığından məhkəməni qətnaməsi ləğv edilmişdir.....	8
Hüquqi əhəmiyyəti olan faktların müəyyən edilməsi haqqındakı işlər üzrə maraqlı şəxslərin etirazları, yaxud bu işlər üzrə qəbul edilmiş qətnamələrdən maraqlı şəxslərin verdiyi şikayətlər hüquq haqqında mübahisənin olması kimi qiymətləndirilməlidir.....	13
<i>CİNAYƏT VƏ HƏRBİ İŞLƏR ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN</i>	
İctimai qaydanı kobud surətdə pozmadan və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik göstərmədən ailədə, mənzilə, qohumlar arasında şəxsi münasibətlər zəminində, intiqam hissi ilə törədilən, o cümlədən zərərçəkən şəxsin təşəbbüsü ilə başlamış mübahisə və ya dava-dalaş gedişində döymə, sağlamlığa zərər vurma, əmlakı dağıtma və bu kimi sair hərəkətlər xuliqanlıq kimi qiymətləndirilmir və bunun üçün əsaslar olduqda, əməl Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin şəxsiyyət əleyhinə olan, yaxud da başqa cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan müvafiq maddələri ilə tövsif olunur.	16
Şəxsin könüllü gəlib təqsirini bonuna alması cəzanı yüngülləşdirən hal kimi qiymətləndirilərək ona cinayətə cəhdə görə təyin edilmiş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının müddəti Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 59.1.9, 60 və 63.3-cü maddələrinin tələblərinə uyğun olaraq müəyyən edilmişdir.....	20
Şəxsin müvafiq icazə əsasında (qanuni şəkildə) ölkəyə idxal edilmiş dini təyinatlı ədəbiyyatı satması və ya yayması onun Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 167-2-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinə əsas yaratmır.	25
<i>MƏQALƏLƏR</i>	
Müzəffər Ağazadə: Qəsdən sağlamlığa yüngül zərər vurma hallarında cinayət təqibinin forması barədə.....	33
Vəfəddin İbayev: Həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə müraciətlərə baxılarkən toqquşan maraqlar arasında tarazlığa necə nail olmalı?.....	39
<i>BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏR</i>	
Ali Məhkəmə sədrinin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin Macarıstana səfəri.....	54
Ali Məhkəmənin hakimi Tatyana Qoldman ABŞ-ın "Jerusalem Post" qəzetinin jurnalisti xanım Nurit Qringer ilə görüşmüşdür.....	56
Bolqarıstan Prokurorluğunun nümayəndə heyəti Ali Məhkəmədə olmuşlar.....	57
Bolqarıstanın Baş prokuroru Sotir Tsatsarovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.....	58
Avropa Şurası Parlament Assambleyası Monitoring Komitəsinin üzvləri Ali Məhkəmədə olmuşlar.....	59
Ukraynanın Ədliyyə naziri Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.....	60

Ulu Öndərin anadan olmasının 94-cü ildönümü ilə əlaqədar Ali Məhkəmədə yığıncaq keçirilmişdir.

8 may 2017-ci ildə Ali Məhkəmədə Ulu öndər Heydər Əliyevin anadan olmasının 94-cü ildönümü ilə əlaqədar yığıncaq keçirilmişdir.

Tədbirdə Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev Ulu öndərin həyat və fəaliyyəti ilə bağlı çıxış etmişdir. Ali Məhkəmənin sədri böyük şəxsiyyət Heydər Əliyevin dahiliyinin hamılıqla qəbul olunduğunu qeyd etmiş, böyük siyasət aləmində, dövlətimizin taleyüklü məsələlərinin çözülməsində həlledici söz deyən ulu öndərin şərəfli ömrünün xalqımızın taleyi ilə bağlılığını və müstəqil Azərbaycanın memarı olduğunu nəzərə çatdırmışdır.

1995-ci ilin noyabrında ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə müstəqil Azərbaycanın Konstitusiyası hazırlanmış və ümumxalq referendumunda qəbul olunmuşdur. Bu Konstitusiya hüquqi dövlət quruculuğu istiqamətində atılan ən böyük addım idi. İnsan hüquq və azadlıqlarının başlıca prinsiplərinin də bərqərar olması üçün əsaslı zəmin idi.

Böyük siyasi və dövlət xadimi Heydər Əliyev insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminatlı müdafiəsində məhkəmə hakimiyyətinin rolunu artırmaq üçün ciddi islahatlar aparmışdır. Ölkədə üçpilləli məhkəmə sistemi yaradılmış, hakim korpusunun formalaşmasında tamamilə yeni üsul və metodlardan istifadə edilmişdir. Hakim vəzifəsinə ədalətli və şəffaf seçim məhkəmə hüquq islahatlarının keyfiyyətlə aparılmasına təkan vermişdir. Dahi şəxsiyyət Heydər Əliyev Azərbaycanda hüquqi, demokratik və dünyəvi dövlət quruculuğunun təməlini qoymuş və onu inkişaf etdirmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri dahi insan Heydər Əliyevin əməllərinin və amallarının xalqın gündəlik fəaliyyətində və düşüncəsində yaşadığını bildirərək bu amalların xalqımızı tərəqqi zirvəsinə doğru inamla aparan, dahi rəhbərimizin siyasi kursunun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla gerçəkləşdirildiyini vurğulamışdır.

Yığıncaqda çıxış edənlər müstəqil dövlətimizin banisi və qurucusu Heydər Əliyevin fəaliyyətinin ayrı-ayrı mərhələləri haqqında danışmış, xatirələrini söyləmiş, onun irsinin daim yaşayacağını bildirmişlər.

Ali Məhkəmənin Plenumu

8 aprel 2017-ci ildə Ramiz Rzayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu olmuşdur.

Plenumda konkret işlərə baxılmış, müvafiq qərarlar qəbul edilmişdir.

Yaxşılaşdırmaya çəkilən məsrəflərin əvəzinin ödənilməsi üçün cavabdehin təqsirinin olması mütləq deyildir.

Bakı şəhəri Yasamal rayon məhkəməsinin 02 may 2016-cı il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı İ.A.Əhmədovanın cavabdehlər MTK və M.C.Məmmədova qarşı pul tələbinə dair iddiası qismən təmin edilərək M.C.Məmmədovdan İ.A.Əhmədovanın xeyrinə 40921 manat məbləğində pulun tutulması qət edilmiş, iddia tələbi qalan hissədə təmin edilməmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 07 sentyabr 2016-cı il tarixli qətnaməsi ilə cavabdeh M.C.Məmmədovun apellyasiya şikayəti təmin edilərək iş üzrə Bakı şəhəri Yasamal rayon məhkəməsinin 02 may 2016-cı il tarixli qətnaməsi ləğv edilərək, iddia tələbi rədd edilmişdir.

İddiaçı İ.A.Əhmədova cavabdehlər M.C.Məmmədov və MTK-yə qarşı iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət edərək «Pərvin İnşaat» MTK ilə İ.A.Əhmədova arasında bağlanmış 26 iyul 2013-cü il tarixli müqavilə əsasında Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Yeni Yasamal-2, Kənar dairəvi küçəsində yerləşən 38 saylı, 16 mərtəbəli yaşayış binasının 2-ci blokunda, 7-ci mərtəbəsində ümumi sahəsi 105 kv.m. olan 3 otaqlı, 41 saylı mənzilə görə ödənilmiş 58000 manat və mübahisəli mənzilin təmiri üçün xəclənmiş 50000 manat, cəmi 108000 manat məbləğində pulun cavabdehlər M.C.Məmmədovdan və MTK-dan müştərək qaydada tutularaq iddiaçıya ödənilməsi barədə qətnamə qəbul edilməsini məhkəmədən xahiş etmişdir.

İddia tələbi onunla əsaslandırılmışdır ki, Bakı şəhəri Yasamal Rayon Məhkəməsinin 2(004)-7726/2014 sayılı, 03 oktyabr 2014-cü il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçılar A.M.Məmmədov və M.C.Məmmədovun MTK-ya qarşı Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Y.Yasamal-2, Xarici Dairəvi küçəsində yerləşən 38 saylı, 16 mərtəbəli yaşayış binasının 2-ci blokunda, 7-ci mərtəbəsində, ümumi sahəsi 105 kv.metr olan 3 otaqlı 41 saylı mənzilinin özlərinə təhvil verilməsinin MTK-ya həvalə edilməsi barədə ilkin iddia tələbi təmin edilməmiş, qarşılıqlı

iddia tələbi təmin edilmiş, MTK ilə M.C.Məmmədov arasında bağlanmış 31 avqust 2006-cı il tarixli müqavilə ləğv edilmiş, 31 avqust 2006-cı il tarixli müqavilə üzrə ödənilmiş 32120 manat pul vəsaiti və 2006-cı ildən etibarən 5 il, hər il üçün 5%-dən hesablanmaqla 12848 manat pul vəsaiti, ümumilikdə 44968 manat məbləğində pul vəsaitinin MTK-dan alınıb M.C.Məmmədova qaytarılması qət edilmişdir. Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 2(103)-889/2015 sayılı, 14 yanvar 2015-ci il tarixli qətnaməsi ilə Bakı şəhəri, Yasamal Rayon Məhkəməsinin 2(004)-7726/2014 sayılı, 03 oktyabr 2014-cü il tarixli qətnaməsi ləğv edilmiş, Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, "Yeni Yasamal-2" yaşayış massivi, Xarici Dairəvi küçəsində yerləşən 38 nömrəli 16 mərtəbəli yaşayış binasının 2-ci blokunun 7-ci mərtəbəsində yerləşən, ümumi sahəsi 105 kv.m olan 3 otaqlı 41 nömrəli mənzilə dair MTK ilə İ.A.Əhmədovanın arasında bağlanmış 26.07.2013-cü il tarixli müqavilə etibarsız hesab edilmiş, İ.A.Əhmədovanın həmin mənzildən çıxarılması, mənzilin M.C.Məmmədova təhvil verilməsi, ilkin iddianın A.M.Məmmədovanın tələbinə aid olan hissədə rədd olunması, cavabdeh MTK-nın iddiaçılar A.M.Məmmədova və M.C.Məmmədova qarşı "müqavilənin ləğv edilməsi barədə" qarşılıqlı iddiasının rədd olunması qət edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin qərarı ilə həmin qətnamə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

MTK ilə iddiaçı İ.Əhmədova arasında bağlanmış 26 iyul 2013-cü il tarixli müqavilə əsasında iddiaçı İ.Əhmədova tərəfindən mənzilin dəyəri olan 58000 manat məbləğində pul vəsaitini MTK-ya ödənməmiş və Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Yeni Yasamal-2" yaşayış massivi, Xarici Dairəvi küçəsində yerləşən 38 nömrəli 16 mərtəbəli yaşayış binasının 2-ci blokunun 7-ci mərtəbəsində yerləşən, ümumi sahəsi 105 kv.m olan 3 otaqlı 41 saylı mənzili iddiaçının sahibliyinə və istifadəsinə

verilmişdir. İddiaçı İ.Əhmədovanın mübahisəli mənzilin alqı-satqısına dair mənzilin dəyəri olan 58000 manat məbləğində pul vəsaiti ödəməsi faktı MTK tərəfindən verilmiş 22.07.2013-cü il tarixli maliyyə arayışı ilə təsdiq olunmuşdur.

Göründüyü kimi Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 2(103)-889/2015 sayılı 14 yanvar 2015-ci il tarixli qətnaməsi ilə MTK ilə İ.Əhmədova arasında bağlanmış 26 iyul 2013-cü il tarixli alqı-satqı müqaviləsinin etibarsız hesab edilməsi və mənzildən çıxarılması qət edilmişdir. Lakin MTK ilə İ.Əhmədova arasında bağlanmış 26 iyul 2013-cü il tarixli müqavilə əsasında MTK-ya mənzilin dəyəri olan ödənilmiş 58000 manat pul vəsaiti cavabdehlər tərəfindən iddiaçıya qaytarılmamışdır. Digər tərəfdən nübahisəli mənzilin təmir edilməsi və yüksək şərait yaradılması üçün intizar Əhmədova 50000 manat pul xərcləmişdir. Bununla cavabdeh M.C.Məmmədov yuxarıda qeyd olunan mənzilə heç bir xərc çəkmədən əsassız olaraq varlanmışdır. Digər tərəfdən mənzilin təmir edilməsi və yüksək şərait yaradılması üçün İ.A.Əhmədova tərəfindən çəkilmiş 50000 manat pulda cavabdehlərdən müştərək qaydada tutularaq ona ödənilməlidir.

Daha sonra iddiaçı İ.A.Əhmədovanın nümayəndəsi və vəkili C.M.Mehrəliyev ərizə ilə məhkəməyə müraciət edərək Azərbaycan Respublikası MPM-in 53-cü maddəsinə əsasən iddia tələbinin həcmi azaltmaqla, Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Y.Yasamal-2, Xarici Dairəvi küçəsində yerləşən 38 sayılı, 16 mərtəbəli yaşayış binasının 2-ci blokunda, 7-ci mərtəbəsində, ümumi sahəsi 105 kv.metr olan 3 otaqlı 41 sayılı mənzilin təmiri üçün xərclənmiş 50000 manat pulun cavabdeh M.C.Məmmədovdan tutularaq iddiaçı İ.A.Əhmədovanın xeyrinə ödənilməsi barədə qətnamə qəbul edilməsini məhkəmədən xahiş etmişdir.

Məhkəmə iclasında cavabdeh M.C.Məmmədovun nümayəndəsi R.T.İsmayilov iddia tələblərinə etiraz edərək göstərmişdir ki, cavabdeh M.C.Məmmədov 31.08.2006-cı il tarixdə MTK ilə müqavilə bağlayaraq, Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Y.Yasamal-2, Xarici Dairəvi küçəsində yerləşən 38 sayılı, 16 mərtəbəli yaşayış binasının 2-ci blokunda, 7-ci mərtəbəsində, ümumi sahəsi 105 kv.metr olan 3 otaqlı 41 sayılı mübahisəli mənzili almışdır.

M.C.Məmmədov səhhəti ilə bağlı evi təmir etdirə bilməmişdir. Bundan sui-istifadə edən MTK mənzili iddiaçı İ.A.Əhmədova təkrarən satmışdır. Mənzil satıldıqdan sonra iddiaçı qapının kilidini dəyişdirmişdir. MTK ilə iddiaçı İ.Əhmədova arasında bağlanmış 26.07.2013-cü il tarixli alqı-satqı müqaviləsi qanunsuzdur. İddiaçı tərəfindən mənzil özbaşına təmir edilmişdir. Belə ki, M.C.Məmmədov iddiaçıdan evin təmir edilməsini xahiş etməmişdir. MTK-nın qərəzli hərəkətləri nəticəsində iddiaçı bilmədən evi təmir etmişdir. Bundan sonra M.C.Məmmədov iddia ilə məhkəməyə müraciət etmişdir və araşdırmalar zamanı MTK-nın qanunsuz olaraq müqavilə bağlayaraq mənzili üçüncü şəxslərə satdığı müəyyən edilmişdir. Göstərilənləri nəzərə alaraq cavabdeh qismində əslində M.C.Məmmədov deyil, MTK cəlb edilməli, bu səbəbdən bütün ziyanın MTK-dan tələb olunmasını əsas gətirərək iddia tələbinin təmin edilməməsini xahiş etmişdir.

İddiaçı İ.A.Əhmədovanın kassasiya şikayətində apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsinin ləğv edilərək iddia tələbinin təmin edilməsi barədə qərar çıxarılmasını xahiş etmişdir.

Aşağıdakı əsaslara görə kassasiya məhkəməsi kassasiya şikayətini qismən təmin etmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyası qəbul etdiyi qətnaməni gəlidiyi nəticənin maddi hüquqi əsası kimi Azərbaycan Respublikası MM-nin 21, 1091-1092, 1096.1, 1907.1-ci maddələrinə istinad etməklə onunla əsaslandırılmışdır ki, iddia əsl cavabdehə qarşı verilməmiş, tələb edilən pul məbləği əsl cavabdehdən tutulmamışdır. Belə ki, iddiaçıya vurulmuş ziyan cavabdehin hərəkətləri nəticəsində deyil, MTK-nın qanunsuz hərəkətləri nəticəsində törədilmişdir. İddiaçının mənzilin təmir etdirilməsi ilə bağlı çəkməmiş olduğu xərclər onunla MTK arasında bağlanmış 22.07.2013-cü il tarixli müqavilə əsasında olmuşdur. MTK qanunsuz olaraq mənzilin 31.08.2006-cı il tarixli müqavilə əsasında M.C.Məmmədova satıldığını bilə-bilə (hər iki müqavilə MTK-nın sədri Ş.Hüseynov tərəfindən imzalanmışdır), mənzilə dair müqavilənin qüvvədə olduğu zaman ikinci bir müqavilə bağlayaraq, həmin mənzili təkrar satmışdır. Təmirə çəkilmiş xərc məhz MTK-nın qanunsuz

hərəkətləri nəticəsində baş vermişdir. Təqsirli hərəkət MTK tərəfindən törədildiyi üçün İ.Əhmədova dəymiş maddi zərər M.C.Məmmədov tərəfindən deyil, MTK tərəfindən ödənilməlidir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi həmçinin hesab etmişdir ki, tərəflərin arasında hər-hansı qarşılıqlı münasibətlər olmamışdır. Qarşılıqlı hüquq münasibətləri iddiaçı ilə MTK və həmin MTK ilə hazırki cavabdeh arasında ayrı-ayrılıqda olmuşdur. Cavabdeh bilavasitə iddiaçıdan hər-hansı əmlakı əldə etməmişdir. Yaxud iddiaçı bilavasitə cavabdehə əmlak verməmişdir. Belə halda isə onların arasında əsassız varlanmadan söhbət gedə bilməz. İddiaçı ilə MTK arasında mənzilin verilməsi və ya geri alınması, eləcə də cavabdehlə MTK arasında mənzilin verilməsi halı baş vermişdir ki, bu halda onların bir-birlərinə qarşı müvafiq iddiaları istisna edilmir. M.C.Məmmədovun əsassız varlanma üçün hər hansı bir hərəkəti olmamışdır. M.Məmmədov İ.Əhmədova ilə mənzilin təmiri ilə bağlı hər hansı razılaşması, xahişi olmamış, onlar arasında hər hansı bir müqavilə bağlanmamışdır. M.C.Məmmədovun mənzilin əvvəlcə satılmasından, sonradan isə təmir edilməsindən xəbəri olmamış, yalnız mənzildə aparılan təmir işləri yekunlaşana yaxın ona bu hallar təsadüfən bəlli olmuş və onun tərəfindən dərhal təmirin dayandırılması xahiş edilmiş və daha sonra müvafiq iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət edilmişdir.

Aşağıdakı əsaslara görə kassasiya məhkəməsi apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsini ləğv etmişdir.

İş materiallarında olan Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 2 (103)-889/2015 sayılı, 14 yanvar 2015-ci il tarixli qətnaməsinin surətindən görünür ki, həmin qətnamə ilə iddiaçı A.M.Məmmədovun və üçüncü şəxs M.C.Məmmədovun apellyasiya şikayəti qismən təmin edərək, Bakı şəhər Yasamal Rayon Məhkəməsinin 2(004)-7726/2014 nömrəli 3 oktyabr 2014-cü il tarixli qətnaməsi mübahisələndirilən hissədə, yəni iddiaçı A.M.Məmmədovun və M.C.Məmmədovun iddiasının təmin olunmaması hissəsində qismən ləğv edilmiş, cavabdeh MTK tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayəti rədd olunmuş, iddiaçı M.C.Məmmədovun iddiası qismən təmin

edilmiş, cavabdehlər MTK-nin İ.A.Əhmədova ilə bağlanmış 26 iyul 2013-cü il tarixli müqaviləsinin etibarsız hesab edilməsi, cavabdeh İ.A.Əhmədovun Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Yeni Yasamal-2, Kənar dairəvi küçəsində yerləşən 38 sayılı, 16 mərtəbəli yaşayış binasının 2-ci blokunun 7-ci mərtəbəsində ümumi sahəsi 105 kv.m olan 3 otaqlı, 41 sayılı mənzildən çıxarılması və həmin mənzilin M.C.Məmmədova təhvil verilməsi, ilk iddianın A.M.Məmmədovun tələbinə aid olan hissədə rədd olunması, cavabdeh MTK-nin iddiaçıları A.M.Məmmədovun və M.C.Məmmədova qarşı “müqavilənin ləğv edilməsi barədə” qarşılıqlı iddiasının rədd olunması qət edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 2(102)-2452/2015 sayılı, 05 iyun 2015-ci il tarixli qərarının surətindən görünür ki, həmin qərarla cavabdeh MTK-nin kassasiya şikayəti təmin edilməmiş, iş üzrə Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının yuxarıda göstərilən 14 yanvar 2015-ci il tarixli qətnaməsi dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

İş üzrə keçirilmiş məhkəmə tikinti-texniki ekspertizasının 339/40 nömrəli, 29 mart 2016-ci il tarixli rəyinə əsasən, Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Yeni Yasamal-2, Kənar dairəvi küçəsində yerləşən 38 sayılı, 16 mərtəbəli yaşayış binasının 2-ci blokunun 7-ci mərtəbəsində ümumi sahəsi 105 kv.m olan 3 otaqlı, 41 sayılı mənzil üzrə yerinə yetirilmiş təmir tikinti işlərinin (həmin işlərə sərf olunmuş materiallarla birlikdə) ümumi dəyəri orta bazar qiymətlərinə uyğun olaraq 40921 manat məbləğində müəyyən olunmuşdur.

Beləliklə hazırki işə baxmış məhkəmələr tərəfindən müəyyən edilmiş işin halları, o cümlədən qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktları ilə müəyyən edilmişdir ki, cavabdeh M.C.Məmmədov MTK ilə 31 avqust 2006-cı il tarixdə müqavilə bağlayaraq həmin MTK tərəfindən Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Yeni Yasamal-2, Kənar dairəvi küçəsində yerləşən 38 sayılı, 16 mərtəbəli yaşayış binasının 2-ci blokunun 7-ci mərtəbəsində ümumi sahəsi 105 kv.m olan 3 otaqlı, 41 sayılı mənzilə sahiblik və istifadə hüquqları əldə etmişdir.

İddiaçı İ.A.Əhmədova isə MTK ilə bağladığı 26 iyul 2013-cü il tarixli digər

müqavilə ilə mənzilə sahiblik və istifadə hüquqlarını əldə etmiş, onun qeyd olunan mənzilə dair cavabdeh M.C.Məmmədovun MTK ilə qeyd olunan 31 avqust 2006-cı il tarixli müqavilənin bağlanması xəbəri olmamışdır.

Mübahisəli mənzilin iddiaçı İ.A.Əhmədova tərəfindən təmir olunmaqla hazırda təmirli olmasını cavabdeh M.C.Məmmədov mübahisələndirməmiş və bu hal məhkəmə tikinti-texniki ekspertizasının rəyi ilə təsdiq olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikası MM-nin:

-14.2.7-ci maddəsinə əsasən əsassız varlanma mülki hüquqların və vəzifələrin əmələ gəlməsi əsaslarından biridir;

-386.1-ci maddəsinə əsasən öhdəliyin zərər vurulması, əsassız varlanma və ya bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş digər əsaslar nəticəsində əmələ gəlməsi halları istisna olmaqla, öhdəliyin əmələ gəlməsi üçün onun iştirakçıları arasında müqavilə olmalıdır.

-1091-ci maddəsinə əsasən əsassız varlanan o şəxs (varlanmış şəxs) sayılır ki, hüquqi əsas olmadan başqa şəxsin (məhrum olanın) hesabına əmlak əldə etsin. Əsassız varlanma yalnız o zaman baş verir ki, bu cür varlanmaya haqq qazandıran qanuni əsas və ya müqavilə əsası olmur. Hüquqi əsas olmadan varlanma həmçinin o hallarda baş vermiş sayılır ki, bu cür varlanma həyata keçirilməmiş əsasa və ya sonralar aradan qalxmış əsasa söykənir.

-1092-ci maddəsinə əsasən varlanmış şəxs əldə etdiklərini məhrum olanın tələbi ilə ona qaytarmalıdır. Əldə edilənləri vermək mümkün olmadıqda, onların dəyəri ödənilir.

-157.6-ci maddəsinə görə istər vicdanlı sahib, istərsə də vicdansız sahib isə öz növbəsində əmlakdan gəlirin mülkiyyətçiyə düşdüyü vaxtdan sonra əmlaka sərf etdiyi zəruri məsrəflərin əvəzinin ödənilməsinə mülkiyyətçidən tələb edə bilər.

-157.7-ci maddəsinə əsasən vicdanlı sahib əmlaka zərər yetirmədən ondan ayrılma bilən öz yaxşılaşdırmalarını özündə saxlaya bilər. Yaxşılaşdırmaları bu cür ayırmaq mümkün olmadıqda vicdanlı sahib əmlakın dəyərindən artıq olmamaq şərti ilə, onu yaxşılaşdırmaq üçün çəkdiyi məsrəflərin əvəzinin ödənilməsinə tələb edə bilər.

Məzmunundan görüldüyü kimi Mülki Məcəlləsinin 157.7-ci maddəsində vicdanlı sahibin ayrılması mümkün olmayan əmlakın dəyərindən artıq olmamaq şərti ilə yaxşılaşdırmaq üçün çəkdiyi məsrəflərinin əvəzinin ödənilməsinə cavabdehdən tələb etməsi hüququna malik olması müəyyən edilmişdir. Yaxşılaşdırmaya çəkilən məsrəflərin əvəzinin ödənilməsi üçün cavabdehin təqsirinin olması isə zəruri hal kimi qanunvericilikdə nəzərdə tutulmamışdır. Deməli yaxşılaşdırmaya çəkilən məsrəflərin əvəzinin ödənilməsi üçün cavabdehin təqsirinin olmasına ehtiyac (zərurət) yoxdur. İddiaçı İ.A.Əhmədova cavabdeh M.C.Məmmədovdan sonuncunun sahibliyində və istifadəsində olan mübahisəli mənzilin təmirinə çəkdiyi məsrəflərlə bağlı xərcin ödənilməsinə tələb edir.

Cavabdeh M.C.Məmmədovun mübahisəli mənzilə hüquqları pozularkən həmin mənzil təmirsiz, mənzilə hüquqları bərpa olunduğu zaman isə iddiaçı İ.A.Əhmədova tərəfindən təmir edilmiş vəziyyətdə olduğu, görülmüş təmir işlərinin əvəzsiz olaraq ona qalmasına dair nə qanuni və nə də müqavilə üzrə əsasların olması məhkəmələr tərəfindən müəyyən edilməmişdir.

Mübahisəli mənzildə İ.A.Əhmədova tərəfindən edilən yaxşılaşdırma (təmir) mənzillə birlikdə M.C.Məmmədovun sahibliyi və istifadəsinə keçdiyi və həmin yaxşılaşdırmanı (təmir işlərini) mənzildən ayırmaq mümkün olmadığı üçün kassasiya məhkəməsi hesab etmişdir ki, iddia tələbi düzgün olaraq sonuncuya qarşı verilmişdir və tərəflər arasındakı mübahisəli hüquq münasibətlərinə yuxarıda sadalanan maddi hüquq normaları tətbiq edilməlidir. Lakin apellyasiya instansiya məhkəməsi tərəflər arasındakı mübahisəli hüquq münasibətlərinə düzgün olmayaraq Azərbaycan Respublikası MM-nin 21.1-21.3, 1096.1, 1097.1-ci maddələrini tətbiq etmiş, nəticədə iş üzrə səhv nəticəyə gəlmişdir.

Azərbaycan Respublikası MPM-in 418.1-ci maddəsinin tələbinə görə maddi və prosessual hüquq normalarının pozulması və ya düzgün tətbiq olunmaması apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnamə və qərarının ləğv edilməsi üçün əsasdır.

İşin şərh olunan hallarını müzakirə edərək Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin

Mülki Kollegiyası 14 mart 2017-ci il tarixli qərarı ilə iddiaçının kassasiya şikayətini qismən təmin edərək maddi və prosessual hüquq normaları pozulduğuna görə Bakı Apellyasiya

Məhkəməsi Mülki Kollegiyasının bu iş üzrə 07 sentyabr 2016-cı il tarixli qətnaməsini ləğv edərək iş yenidən baxılması üçün Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə göndərmişdir.

Tərəfin tələb və etirazlarının əsaslandığı faktları digər tərəfin etiraf etməsi əks tərəfi bu faktları sübut etmə vəzifəsindən azad etməsinə dair qanunvericiliyin tələbləri nəzərə alınmadığından məhkəməni qətnaməsi ləğv edilmişdir.

İddiaçı Hətayeva Rəfiqə Abdulvəhab qızı cavabdehlər Balakən rayon İcra Hakimiyyəti Sarıbulaq kənd İnzibati Ərazi Dairəsində, Balakən rayon Dövlət Notariat Kontoruna və üçüncü şəxs Eminova Kərimət Ramazan qızına qarşı iddia ərizəsi ilə Balakən Rayon Məhkəməsinə müraciət edərək Balakən rayon İcra Hakimiyyəti Sarıbulaq kənd İnzibati Ərazi Dairəsi tərəfindən təsdiq edilmiş 12 oktyabr 1998-ci il tarixli vəsiyyətnamənin etibarsız hesab edilməsi və 10 oktyabr 2012-ci il tarixli 2V-1636 reyestr nömrəli vəsiyyətnamə üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamənin, 19 oktyabr 2012-ci il tarixli RX seriyalı 0053256 sayılı hüquqların dövlət qeydiyyatı haqqında daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən çıxarışın ləğv edilməsi barədə qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişdir.

İddia tələbi onunla əsaslandırılmışdır ki, iddiaçının atası Eminov Abdulvəhab Məhəmməd oğlu 12 fevral 2008-ci ildə ölmüşdür. Onun ölümündən sonra Balakən rayonu Cederovtala kəndində fərdi yaşayış evi, həyətyanı və kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaq sahələri qalmışdır. O, 03 avqust 2013-cü ildə Balakən rayon Dövlət Notariat Kontoruna müraciət etmiş və mərhum atasından miras qalmış Balakən rayonu Cederovtala kəndində fərdi yaşayış evi və həmin evin yerləşdiyi 0,25 ha həyətyanı torpaq sahəsinə qanun üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamə almışdır. Həmin şəhadətnaməni alan zaman məlum olmuşdur ki, onun atası Eminov Abdulvəhab Məhəmməd oğlu ölümündən əvvəl 12 oktyabr 1998-ci il tarixdə Balakən rayonu Cederovtala kəndində yerləşən, lakin həmin dövrdə mülkiyyətində olmayan 1962-ci ildə inşa olunmuş fərdi yaşayış evini və 1980-cı ildə inşa olunmuş damını cavabdeh Balakən rayon İcra

Hakimiyyəti Sarıbulaq kənd İnzibati Ərazi Dairəsində yaşayan Eminova Kərimət Ramazan qızı adlı bir şəxsə vəsiyyət etmiş və o, da həmin əmlaka 10 oktyabr 2012-ci ildə vəsiyyətnamə üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamə almışdır. 10 oktyabr 2012-ci il tarixli vəsiyyətnamə üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnaməyə əsasən isə Eminova Kərimət Ramazan qızı 19 oktyabr 2012-ci il tarixdə hüquqlarını daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydiyyata aldıraraq daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən çıxarıla rəsmiləşdirmişdir. Balakən rayonu Cederovtala kəndində 1962-ci ildə inşa edilmiş fərdi yaşayış evi üzərində onun atası Eminov Abdulvəhab Məhəmməd oğlunun mülkiyyət hüququ yalnız 30 may 2008-ci il tarixdə daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydiyyata alınaraq dövlət reyestrindən çıxarıla rəsmiləşdirilmişdir. Yəni, həmin ev 30 may 2008-ci il tarixədək onun atası Eminov Abdulvəhab Məhəmməd oğlunun mülkiyyətində olmamışdır. 1980-cı ildə inşa olunmuş dam üzərində isə Eminov Abdulvəhab Məhəmməd oğlunun mülkiyyət hüququ ümumiyyətlə dövlət qeydiyyatına alınmamışdır. Balakən rayonu Cederovtala kəndində yerləşən fərdi yaşayış evi üzərində Eminov Abdulvəhab Məhəmməd oğlunun hüquqları yalnız 30 may 2008-ci ildə daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydiyyata alındığından həmin əmlak vəsiyyətnamənin predmeti ola bilməzdi. Eminov Abdulvəhab Məhəmməd oğlu tərəfindən 12 oktyabr 1998-ci il tarixdə Balakən rayon İcra Hakimiyyəti Sarıbulaq kənd İnzibati Ərazi Dairəsində tərtib olunmuş vəsiyyətnamə, vəsiyyətnamədə qeyd olunan Balakən rayonu Cederovtala kəndində yerləşən fərdi yaşayış evinin Eminov Abdulvəhab Məhəmməd

oğlunun mülkiyyətində olmaması səbəbindən etibarsız hesab olunmalıdır.

Üçüncü şəxs Kərimət Eminova 05 avqust 2016-cı ildə vəfat etdiyi üçün hüququ varisi kimi onun vəsiyyət üzrə vərəsəsi Eminov Cavid Şamil oğlu işə cəlb olunmuşdur.

Balakən rayon Məhkəməsinin 24 noyabr 2016-cı il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı Hetayeva Rəfiqə Abdulvəhab qızının cavabdehlər Balakən rayon İcra Hakimiyyəti Sarıbulaq kənd İnzibati Ərazi Dairəsinə, Balakən rayon Dövlət Notariat Kontoruna və üçüncü şəxs Eminova Kərimət Ramazan qızına qarşı 12 oktyabr 1998-ci il tarixli vəsiyyətnamənin etibarsız hesab edilməsi və 10 oktyabr 2012-ci il tarixli 2V-1636 reyestr nömrəli vəsiyyətnamə üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamənin, 19 oktyabr 2012-ci il tarixli RX seriyalı 0053256 sayılı hüquqların dövlət qeydiyyatı haqqında daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən çıxarışın ləğv edilməsi tələbinə dair iddiası təmin edilməmişdir.

Şəki Apellyasiya Məhkəməsi Mülki Kollegiyasının 02 mart 2017-ci il tarixli qətnaməsi ilə Balakən rayon Məhkəməsinin 24 noyabr 2016-cı il tarixli qətnaməsi ləğv edilərək yeni qətnamə qəbul edilmiş, iddiaçı Hetayeva Rəfiqə Abdulvəhab qızının iddia tələbi təmin edilərək Balakən rayon İcra Hakimiyyəti Sarıbulaq kənd İnzibati Ərazi Dairəsi tərəfindən təsdiq edilmiş 12 oktyabr 1998-ci il tarixli vəsiyyətnamənin etibarsız hesab edilməsi, həmin vəsiyyətnamə əsasında verilmiş 10 oktyabr 2012-ci il tarixli 2V-1636 reyestr nömrəli vəsiyyətnamə üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamə və həmin şəhadətnamənin əsasında verilmiş 19 oktyabr 2012-ci il tarixli RX seriyalı 0053256 sayılı hüquqların dövlət qeydiyyatı haqqında daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən çıxarışın ləğv edilməsi qət edilmişdir.

Üçüncü şəxs C.Ş.Eminov apellyasiya instansiyası məhkəməsinin həmin qətnaməsindən kassasiya şikayəti verərək bu qətnamənin ləğv edilməsi və iddia tələbinin rədd edilməsi barədə yeni qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Üçüncü şəxs C.Ş.Eminov kassasiya şikayətini onunla əsaslandırmışdır ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsi maddi və prosessual hüquq

normalarının pozulması ilə qəbul edildiyindən həmin qətnamə ləğv edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətndə MPM-nin) 416-cı maddəsinə əsasən apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən maddi və prosessual hüquq normalarının düzgün tətbiq edilməsini yoxlayan kassasiya kollegiyası kassasiya şikayətinin dəlillərinə cavab olaraq aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri hesab etmişdir.

İş materiallarından görüldüyü kimi, birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsini ləğv etməklə iddianın təmin olunması barədə qərar qəbul edən apellyasiya məhkəməsi gəldiyi nəticəni onunla əsaslandırmışdır ki, Hetayeva Rəfiqə Abdulvəhab qızının atası Eminov Abdulvəhab Məhəmməd oğlu tərəfindən 12 oktyabr 1998-ci il tarixdə Sarıbulaq Kənd İnzibati Ərazi Dairəsində tərtib olunmuş vəsiyyətnamə, vəsiyyətnamədə qeyd olunan Balakən rayonu, Cederovtala kəndində yerləşən fərdi yaşayış evinin vəsiyyətnamə qoyan zaman Eminov Abdulvəhab Məhəmməd oğlunun mülkiyyətində olmaması səbəbindən etibarsız hesab olunmalıdır. Eyni zamanda 10 oktyabr 2012-ci il tarixli 2V-1636 reyestr nömrəli vəsiyyətnamə üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamə Balakən rayon İcra Hakimiyyəti Sarıbulaq kənd İnzibati Ərazi Dairəsi tərəfindən təsdiq edilmiş 12 oktyabr 1998-ci il tarixli vəsiyyətnamənin əsasında verildiyindən və həmin vəsiyyətnamə etibarsız hesab edildiyindən, 10 oktyabr 2012-ci il tarixli 2V-1636 reyestr nömrəli vəsiyyətnamə üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamə də ləğv edilməlidir.

Eləcə də məhkəmə bu nəticəyə gəlmişdir ki, DƏDR-dəki çıxarışın aparılma əsasını təşkil edən vəsiyyət üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamə ləğv olunduğundan onun əsasında aparılmış reyestrdən çıxarış da ləğv olunmalıdır.

Kassasiya kollegiyası qeyd etmişdir ki, aşağıda göstərilənlərə əsasən apellyasiya məhkəməsinin gəldiyi nəticə ilə razılaşmaq olmaz.

İşin məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş hallarından aydın olur ki, iddiaçı Hetayeva Rəfiqə Abdulvəhab qızı miras qoyan Eminov Abdulvəhab Məhəmməd oğlunun qızı, mübahisə predmeti barədə müstəqil tələb irəli sürməyən üçüncü şəxs Eminova Kərimət

Ramazan qızı isə Abdulvahab Eminovun arvadı (iddiaçının isə analığı) olmuşdur. Eminov Abdulvahab Məhəmməd oğlu 12 oktyabr 1998-ci il tarixdə Balakən rayon İcra Hakimiyyəti Sarıbulaq kənd icra nümayəndəliyində vəsiyyətnamə təsdiq etdirmiş və həmin vəsiyyətnamə ilə bütün əmlakını, o cümlədən Balakən rayonu Cederovtala kəndində yerləşən 1962-ci ildə inşa olunmuş fərdi yaşayış evini, 1980-ci ildə inşa olunmuş damını, habelə ev əmlakını Eminova Kərimət Ramazan qızına vəsiyyət etmişdir. Eminov Abdulvahab Məhəmməd oğlu 12 fevral 2008-ci il tarixdə ölmüşdür. Onun ölümündən sonra Balakən rayonu Cederovtala kəndində 0,25 ha həyətyanı torpaq sahəsində yerləşən yaşayış evi miras qalmışdır. Vəsiyyət üzrə vərəsə Kərimət Eminova miras evdə yaşamaqla mirası qəbul etmiş və 10 oktyabr 2012-ci ildə Balakən rayon dövlət notariat kontoruna miras əmlakın $\frac{1}{2}$ hissəsinə irs almış, mirasın $\frac{1}{2}$ hissəsi isə açıq buraxılmışdır. Hazırda iddiaçı əmlak vəsiyyət edilərkən iddiaçının mülkiyyətində olmaması əsası ilə vəsiyyətnamənin etibarsız hesab edilməsini, bu əsasla da vəsiyyət üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamənin və daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən Kərimət Eminovanın adına verilmiş çıxarışın ləğv edilməsini xahiş edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 29-cu maddəsinin V hissəsində nəzərdə tutulmuş və mülki qanunvericiliklə hüquqi tənzimlənmiş vərəsəlik hüququ ölmüş şəxsə (vəsiyyət edənə) məxsus əmlakın başqa şəxslərə (vərəsələrə) keçməsinə dövlət təminatı verir. Bu hüquq özündə vəsiyyət edənin öz əmlakına dair sərəncam vermək hüququnu, vərəsələrin isə bu əmlakı əldə etmək hüququnu birləşdirir. Yuxarıda sadalanan iki hüququ özündə birləşdirən vərəsəlik hüququ əsasında mülkiyyətçinin ona məxsus əmlaka dair sərəncam vermək imkanı Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin III hissəsindən irəli gəlir və bu vəsiyyət etmək azadlığının əsasını təşkil edir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra mətnə MM-nin) 1225.1-ci maddəsinə əsasən, vəsiyyətnamə, ümumiyyətlə, əqdlərin etibarsızlığına səbəb olan hallar olduqda etibarsız sayılır.

MM-nin 337.1-ci maddəsinin tələblərinə görə, bu Məcəllədə müəyyənləşdirilmiş şərtləri pozmaqla bağlanmış əqd etibarsızdır

Eminov Abdulvahab Məhəmməd oğlunun vəsiyyətnamə tərtib etdiyi vaxt qüvvədə olmuş Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinin 537-ci maddəsində qeyd edilmişdir ki, hər bir vətəndaş öz əmlakının hamısını və ya onun bir hissəsini qanun üzrə vərəsələr dairəsinə həm daxil olan, həm də daxil olmayan bir və ya bir neçə vətəndaşa habelə dövlətə və ayrı-ayrı dövlət, kooperativ və sair ictimai təşkilata vəsiyyət üzrə verə bilər.

Həmin Məcəllənin 545-ci maddəsinə görə vəsiyyətnamə, onun tərtib edilmə yeri və vaxtı göstərilməklə yazılı formada tərtib edilməli, vəsiyyət edən tərəfindən imzalanmalı və notariatda təsdiq edilməlidir.

İş materiallarından görüldüyü kimi, 12 oktyabr 1998-ci il tarixli vəsiyyətnamə onun tərtib edilmə yeri və vaxtı göstərilməklə yazılı formada tərtib edilmiş, vəsiyyət edən tərəfindən imzalanmaqla notariat əməliyyatı aparmaq səlahiyyətinə malik olan Balakən rayon İcra Hakimiyyəti Sarıbulaq kənd icra nümayəndəliyində təsdiq edilmişdir, yəni qanunvericiliyin tələbinə uyğundur.

Vəsiyyətnamə tərtib edilərkən miras evin Eminov Abdulvahab Məhəmməd oğlunun mülkiyyətində olmaması ilə bağlı məhkəmə qeyd edir ki, "Notariat haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 47-ci maddəsinə əsasən, notariuslar və notariat hərəkətlərini aparan digər vəzifəli şəxslər fəaliyyət qabiliyyəti olan ayrı-ayrı şəxslərin qanunvericiliyin tələblərinə uyğun surətdə tərtib etdikləri və şəxsən notarius və ya notariat hərəkətlərini aparan digər vəzifəli şəxslərə təqdim etdikləri vəsiyyətnamələri təsdiq edirlər. Vəsiyyətnamə təsdiq edilərkən vəsiyyət edəndən vəsiyyət olunan əmlaka mülkiyyət hüququnu təsdiq edən sübutlar təqdim etməsi tələb olunmur.

Qeyd edilən hüquq normasının məzmunundan görüldüyü kimi, vəsiyyətnamə təsdiq edilərkən vəsiyyət edənin vəsiyyət olunan əmlaka mülkiyyət hüququnu təsdiq edən sənəd tələb edilmir. Bu isə onunla bağlıdır ki, vəsiyyətnamə miras açılan zaman qüvvəyə minir və həmin vaxt vəsiyyət olunan əmlak

mülkiyyətdə olmadıqda mirasın kütləsinə daxil olmur.

Miras evin Abdulvahab Eminovun 12 fevral 2008-ci ildə vəfatından 3 ay 18 gün sonra – 30 may 2008-ci ildə onun adına reyestrdən çıxarış verilməsinə, miras evin Abdulvahab Eminovun vəfat etdiyi gün mülkiyyətində olmamasına, sonradan mülkiyyət hüququ haqqında sənəd verilməsinə əsaslanan məhkəmə iddiaçı Rəfiqə Hetayevanın qanunsuz hesab etdiyi həmin çıxarışa əsasən miras qoyanın mülkiyyətində olan evin ½ hissəsinə qanun üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamə almasını nəzərə almamışdır.

Hazırkı iş materiallarından görünür ki, mübahisə predmeti olan ev miras qoyan Eminov Abdulvahab Məhəmməd oğlunun adına daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydə alınmışdır və həmin qeydiyyat mübahisələndirilməmişdir.

MM-nin 140-cı maddəsinə əsasən reyestrin məzmununun qeyri-dəqiqiyyəti sübuta yetirilməyincə, həmin məzmunun həqiqiliyi və tamamlığı prezumpsiyası qüvvədədir. Əqd əsasında özgəninkiləşdirənin adına qeydiyyatda alınmış hər hansı bir hüququ əldə edən şəxsin xeyrinə reyestrdəki qeyd, bu qeydə dair etirazın reyestrə daxil edildiyi və ya əldə edən şəxsin qeydin qeyri-dəqiq olmasını bildiyi hallar istisna olmaqla, həqiqi hesab edilir.

Məhkəmə kollegiyası işin hallarını, 12 oktyabr 1998-ci il tarixli vəsiyyətnamənin onun tərtib edilmə yeri və vaxtı göstərilməklə yazılı formada tərtib edilməsini, vəsiyyət edən tərəfindən imzalanmaqla notariat əməliyyatını aparmaq səlahiyyətinə malik olan Balakən rayon İcra Hakimiyyəti Sarıbulaq kənd icra nümayəndəliyində təsdiq edilməsini, maddi hüquq normalarının tələblərini nəzərə alaraq hesab etmişdir ki, 12 oktyabr 1998-ci il tarixli vəsiyyətnamənin etibarsız hesab edilməsi üçün əsaslar yoxdur.

Vəsiyyətnamə qoyulan zaman vəsiyyət olunan əmlakın mərhum Eminov Abdulvahab Məhəmməd oğlunun mülkiyyətində olmamasına görə vəsiyyətnaməni etibarsız hesab edən apellyasiya instansiyası məhkəməsi gəlidiyi nəticəni əsaslandırmamış, heç bir maddi hüquq normasına istinad etməmiş, vəsiyyətnamə təsdiq olunan zaman hansı normanın pozulmasını, vəsiyyətnamənin hansı səbəbdən etibarsız hesab

olunmasını göstərə bilməmişdir. Bununla da məhkəmə səhv nəticəyə gəlmiş, qanuni əsaslar olmadan vəsiyyətnamənin etibarsız və onun əsasında verilmiş vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamənin və reyestrdən çıxarışın ləğv edilməsi barədə qərar qəbul etmişdir.

İşdən görüldüyü kimi, 3-cü şəxsin hüquq varisi Eminov Cahid Şamil oğlu 23 noyabr 2016-cı il tarixdə Balakən rayon məhkəməsində iddia müddətinin tətbiq olunmasına dair ərizə verərək iddianın rədd olunması barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Mübahisə üzrə iddia müddəti məsələsini müzakirə edən apellyasiya instansiyası məhkəməsi hesab etmişdir ki, iddia müddətinin tətbiqinə dair ərizə əsaslandırılmamış, iddiaçının hüququnun konkret olaraq hansı tarixdən pozulduğunu bilməsi barədə məhkəmə kollegiyasına sübut təqdim edilməmişdir.

Ona görə də məhkəmə iddia müddətinin tətbiqinə dair ərizəni təmin etməmişdir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin iddia müddətinin tətbiqi ilə əlaqədar mövqeyi də qanunsuz olmuş, məhkəmə işdə olan sübutların MPM-nin 88-ci maddəsinin tələblərinə uyğun qiymətləndirilməsini təmin etməmiş, iş materiallarını təhrif etmişdir.

İş materiallarından görüldüyü kimi iddiaçı Rəfiqə Hetayeva 03 avqust 2013-cü ildə miras evin ½ hissəsinə “Qanun üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamə” almışdır.

Eləcə də o, 05 oktyabr 2016-cı ildə, yəni vərəsəlik şəhadətnaməsi aldıqdan 3 il 1 ay 22 gün sonra hazırkı iddia ilə məhkəməyə müraciət etmişdir.

Rəfiqə Hetayeva məhkəməyə verdiyi iddia ərizəsində etiraf etmişdir ki, 03 avqust 2013-cü ildə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamə alan zaman atasının 12 oktyabr 1998-ci ildə əmlakını Kərimət Eminovaya vəsiyyət etməsini və sonuncunun vəsiyyət üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamə və onun əsasında reyestrdən çıxarış almasını bilmişdir.

Rəfiqə Hetayeva 10 noyabr 2016-cı ildə Balakən rayon məhkəməsində izahat verən zamanda da həmin faktı etiraf etmişdir.

MPM-nin 106.3-cü maddəsinə əsasən, tərəfin tələb və etirazlarının əsaslandığı faktları digər tərəfin etiraf etməsi əks tərəfi gələcəkdə bu faktları sübut etmə vəzifəsindən azad edir. Faktın etiraf olunması məhkəmə

iclasının protokoluna yazılır və bu barədə etiraf edən tərəf protokola imza edir. Faktın etirafı yazılı ərizədə ifadə olunursa, həmin ərizə işə tikilir.

Şərh olunan normanın tələbinə görə, iddiaçı hüququnun pozulduğunun ona hansı andan məlum olmasını etiraf etdiyindən, bu fakt mübahisəsiz bəlli olduğundan digər tərəfin bunu sübut etməsinə lüzum qalmır.

İddiaçının hüquqlarının pozulmasının hansı andan ona bəlli olması iddiaçının özünün etirafı ilə müəyyən edildiyindən, məhkəmənin iddia müddətinin tətbiqinə dair ərizədə iddiaçının hüquqlarının hansı andan pozulmasının göstərilməməsinə əsaslanması qanunsuz olmuşdur.

İddiaçı həmin faktı özü etiraf etdiyindən 3-cü şəxsin hüquq varisi həmin faktı sübut etmək vəzifəsi daşımamalıdır. Məhkəmənin bu barədə gəldiyi nəticə prosessual qanunvericiliyin tələblərinə zidd olmuşdur.

İddiaçı hüquqlarının pozulmasını bildiyi andan 3 il 1 ay 22 gün sonra məhkəmədə iddia qaldırmaqla heç bir üzürlü səbəb olmadan müddəti ötürmüşdür.

Həmin əsasa görə də iddia rədd edilməlidir.

Lakin, müddətlə əlaqədar məhkəmə kollegiyası aşağıdakıları qeyd etmişdir.

MM-nin 1225.1-ci maddəsinə əsasən vəsiyyətnamə əqdlərin etibarsızlığına səbəb olan hallar olduqda etibarsız hesab edilməli olduğundan, vəsiyyətnamənin etibarsızlığı hallarına da MM-nin 354-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş etibarsız əqdlər üzrə müddətlər tətbiq olunmalıdır.

Həmin normada göstərilir ki, əhəmiyyətsiz əqdin etibarsızlığı nəticələrinin tətbiqi haqqında iddia onun icrasına başlanıldığı gündən bir il ərzində irəli sürülə bilər. Bu Məcəllənin 347.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hal istisna olmaqla, maraqlı şəxs əqdin bağlanmasına təsir etmiş zorakılığa və ya hədəyə son qoyulduğu gündən və ya əqdin etibarsız sayılmasına əsas verən halları bildiyi və ya bilməli olduğu gündən bir il ərzində əqdi mübahisə edə bilər. Vacib əhəmiyyətli yanılmanın təsiri altında bağlanmış əqd mübahisəyə əsasən məlum olduğu andan bir ay ərzində mübahisə edilə bilər.

Qanunun məzmunundan görüldüyü kimi, etibarsızlıqla əlaqədar mübahisə maraqlı şəxs tərəfindən ən çoxu bir il müddətində mübahisələndirilə bilər. Lakin, iddiaçı onun hüququnun pozulduğunu bildiyi andan bir il müddətində belə mübahisə açmamış, qanunla müəyyən edilmiş müraciət müddətini ötürmüşdür.

Məhkəmə kollegiyası qeyd etmişdir ki, MM-nin 354-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətlər iddia müddəti deyil, kəsici müddət olmaq etibarlı ilə hüququnun pozulması ehtimal olunan şəxsin müraciət müddətidir. İddiaçı Rəfiqə Hətayeva hüququnun pozulmasını bildiyi andan qanunla nəzərdə tutulmuş müddətdə pozulması ehtimal olunan hüququn bərpası üçün müraciət etmədiyindən, müraciət müddəti ötürüldüyündən tələbi təmin oluna bilməz.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi iddia müddətinin tətbiqinə dair ərizə olmadan da iddiaçının müraciət müddətini ötürməsinə və müraciət müddəti ötürüldüyünə görə iddianın rədd olunmalı olmasını nəzərə almamış, tətbiq olunmalı maddi hüquq normalarını tətbiq etməməklə bu normaların tələblərini pozmuş, əsassız olaraq iddia tələbini təmin etmişdir.

Məhkəmə kollegiya həmçinin onu da qeyd etmişdir ki, vəsiyyətnamənin etibarsızlığına dair iddia əsassız olduğundan, eləcə də etibarsızlıqla əlaqədar müraciət müddəti üzürlü səbəb olmadan ötürüldüyündən vəsiyyətnamənin etibarsızlığına dair tələb və onunla əlaqədar vəsiyyət üzrə vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamənin, reyestrdən çıxarışın ləğvinə dair iddia rədd edilməlidir.

MPM-nin 417.1, 417.1.4-cü maddələrinə əsasən kassasiya məhkəməsi işə baxarkən apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnamə və ya qəraradını tamamilə, yaxud qismən ləğv edib apellyasiya instansiyası məhkəməsində müəyyən edilmiş hallar və sübutlar əsasında yeni qərar qəbul edə bilər.

MPM-nin 417.2-ci maddəsinin tələblərinə görə, bu Məcəllənin 417.1.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş qərar yalnız o halda qəbul edilir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən maddi hüquq normaları pozulmuş və ya düzgün tətbiq edilməmiş olsun.

Məhkəmə kollegiyası vurğulamışdır ki, apellyasiya məhkəməsi tərəfindən işin bütün faktiki halları ətraflı müəyyən edildiyindən,

lakin maddi hüquq normaları düzgün tətbiq olunmadığından və pozulduğundan işin yenidən apellyasiya baxışına göndərilməsinə zərurət yoxdur. Məhkəmə kollegiyasının qənaətinə görə, müəyyən olunmuş faktiki hallara hüquqi qiymət verilməklə mübahisə həll olunmalı olduğundan, kassasiya məhkəməsi tərəfindən yekun qərar qəbul edilməli, iddia tələbi əsassız olduğundan rədd edilməlidir.

Şərh olunanlara əsaslanaraq Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki

Kollegiyası üçüncü şəxs C.Ş.Eminovun kassasiya şikayətini təmin etmiş və iş üzrə Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 02 mart 2017-ci il tarixli qətnaməsi ləğv edərək R.A.Hetayevanın vəsiyyətnamənin etibarsız hesab edilməsinə, vərəsəlik şəhadətnaməsinin və reyestrdən çıxarışın ləğv edilməsinə dair iddiasının təmin edilməməsi haqqında yeni qərar qəbul etmişdir.

Hüquqi əhəmiyyəti olan faktların müəyyən edilməsi haqqındakı işlər üzrə maraqlı şəxslərin etirazları, yaxud bu işlər üzrə qəbul edilmiş qətnamələrdən maraqlı şəxslərin verdiyi şikayətlər hüquq haqqında mübahisənin olması kimi qiymətləndirilməməlidir.

Ərizəçi Orucov Ramiz Bəhmən oğlu hüquqi əhəmiyyəti olan faktın müəyyən olunması barədə ərizə ilə Kəlbəcər Rayon Məhkəməsinə müraciət edərək, 02 mart 1992-ci ildən 10 may 1993-cü ilə qədər Kəlbəcər rayonu uyğunda gedən döyüşlərdə, o cümlədən Ağdaban, Narıclar, Söyüdlü və Çətəkar kəndləri uyğunda gedən döyüşlərdə iştirak etməsi faktının müəyyən olunmasına dair qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişdir.

R.Orucov tələbini onunla əsaslandırmışdır ki, 10 noyabr 1984-ci il tarixdə keçmiş SSRİ Silahlı Qüvvələrinə həqiqi hərbi xidmətə çağırılmış, hərbi xidmətə getmiş və 30 noyabr 1986-cı il tarixdə hərbi xidmətdən tərxis olunaraq, yaşadığı Kəlbəcər rayonuna qayıtmışdır. Hərbi xidmətdən qayıtdıqdan sonra, müxtəlif işlərdə işləmişdir. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi başlayandan sonra, yəni 02 mart 1992-ci ildə könüllü olaraq Kəlbəcər rayon özünümüdafiə batalyonuna, 844 saylı hərbi hissəyə daxil olmuş və 844 saylı hərbi hissənin tərkibində Kəlbəcər rayonu uğrunda gedən döyüşlərdə iştirak etmişdir. Ona həmin vaxt AKM markalı silah təhkim olunmuşdur. 844 saylı hərbi hissənin tərkibində Kəlbəcər rayonunun bütün kəndləri, əsasən də Aterk, Narıclar, Ağdaban, Söyüdlü, Çələktar kəndləri uğrunda gedən döyüşlərdə 844 saylı hərbi hissə ləğv edilənədək, yəni 10 may 1993-cü ilə kimi iştirak etmişdir. Kəlbəcər rayon özünümüdafiə batalyonu kimi fəaliyyət göstərmiş 844 saylı

hərbi hissə ləğv edildikdən sonra özü də digər hərbiçi yoldaşları kimi döyüşlərdən geri çağırılmışdır. Həmin vaxt 844 və 809 saylı hərbi hissələr ləğv edilərək, şəxsi heyət və əsgərlər Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin 701 saylı hərbi hissəsinin tərkibinə verilmiş və hərbi hissəsinin tərkibində həmin batalyonlar birləşdirilərək 712 saylı hərbi hissə yaradılmışdır. Batalyon ləğv edildikdən sonra döyüşlərə getməmiş, həmin dövrdə yaradılmış bələdiyyə polisində işə qəbul olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının bütövlüyü uğrunda gedən döyüşlərdə iştirak edib, yaralanmasına baxmayaraq müharibə veteranı statusunu ala bilməmişdir. 1994-cü ilin mart ayında 701 saylı hərbi hissənin Gəncə şəhəri, Hacıkənd qəsəbəsində yerləşən qərargahı yanmışdır. Hərbi hissənin əksər sənədləri yandığından, onun 844 saylı hərbi hissənin tərkibində hərbi xidmətdə olması, hansı döyüşlərdə iştirak etməsi barədə sənədləri, həmçinin digər sənədləri əldə edə bilməmişdir. Onun Qarabağ müharibəsində, Kəlbəcər rayonunun azad olunması uğrunda gedən döyüşlərdə iştirak etməsi faktının müəyyən edilməsi ona Qarabağ müharibəsi veteranı statusunu və vəsiqəsini alması üçün lazımdır. Bu məqsədlə o, döyüşlərdə iştirakının təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyinə və Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin Kəlbəcər rayon bölməsinə müraciət etmiş, lakin döyüşlərdə iştirak etməsi

barədə müvafiq sənədləri və ya həmin faktın məhkəmə qaydasında müəyyən edildikdən sonra, ona Qarabağ müharibəsi veteranı adının verilməsinin mümkün olması məsələsinə baxılacağı bildirilmişdir. Lakin bu faktı məhkəmədən kənar qaydada müəyyən etdirə bilmir. Ona görə də məcbur olub hazırkı ərizə ilə məhkəməyə müraciət etmişdir.

Kəlbəcər Rayon Məhkəməsinin 25 dekabr 2015-ci il tarixli qətnaməsi ilə ərizəçi Orucov Ramiz Bəhmən oğlunun maraqlı şəxs Azərbaycan Respublikası Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin Kəlbəcər rayon bölməsinə və Müdafiə Nazirliyinə qarşı 02 mart 1992-ci ildən 10 may 1993-cü ilə qədər Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün müdafiəsində iştirak faktının müəyyən edilməsi tələbi təmin edilmişdir.

İş üzrə birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsindən Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi apellyasiya şikayəti vermişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 11 aprel 2016-cı il tarixli qərarı ilə Müdafiə Nazirliyinin apellyasiya şikayəti təmin edilmiş, Kəlbəcər Rayon Məhkəməsinin 25 dekabr 2015-ci il tarixli qətnaməsi ləğv edilmiş, ərizəçi Orucov Ramiz Bəhmən oğlunun maraqlı şəxs Azərbaycan Respublikası Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin Kəlbəcər rayon bölməsinə və qeyrisinə qarşı 02 mart 1992-ci ildən 10 may 1993-cü ilə qədər Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün müdafiəsində iştirak faktının müəyyən edilməsi barədə ərizəsi baxılmamış saxlanılmışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin 11 aprel 2016-cı il tarixli qərarından R.Orucov kassasiya şikayəti verərək həmin qərarın ləğv edilməsini və işin yenidən baxılması üçün apellyasiya məhkəməsinə qaytarılmasını xahiş etmişdir.

Məhkəmə kollegiyası iş materiallarını və kassasiya şikayətinin dəlillərini araşdıraraq hesab etmişdir ki, kassasiya şikayəti təmin edilməli, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilməli, iş mahiyyəti üzrə baxılması üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilməlidir.

İş materiallarından görüldüyü kimi birinci instansiya məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə MPM-nin) 307.1-ci, 307.2.11-ci və 308-ci maddələrinə istinad edərək R.Orucovun iddiasını təmin etmişdir.

MPM-nin 307.1-ci maddəsinə əsasən məhkəmə fiziki və hüquqi şəxslərin şəxsi və ya əmlak hüquqlarının əmələ gəlməsi, dəyişməsi, xitam verilməsinin asılı olduğu faktları müəyyən edir.

MPM-nin 307.2.11-ci maddəsinə görə məhkəmə qanunvericilikdə müəyyən edilməsinin başqa qaydası nəzərdə tutulmamışsa, hüquqi əhəmiyyəti olan digər faktların müəyyən edilməsi barədə işlərə baxır.

MPM-nin 308-ci maddəsinə əsasən məhkəmə hüquqi əhəmiyyəti olan faktları o zaman müəyyən edə bilər ki, ərizəçi həmin faktları təsdiq edən lazımi sənədləri başqa qaydada ala bilməsin, yaxud itirilmiş sənədlərin bərpası mümkün olmasın.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi Müdafiə Nazirliyinin apellyasiya şikayətini iş üzrə hüquq haqqında mübahisənin olması kimi qiymətləndirmiş və bu əsasla MPM-nin 306.4-cü maddəsinə istinad etməklə iddianın baxılmamış saxlanması barədə qərardad qəbul etmişdir.

MPM-nin 306.4-cü maddəsinə əsasən xüsusi icraat qaydasında işlərə baxarkən məhkəməyə aid hüquq haqqında mübahisənin olduğu müəyyən edilərsə, hakim ərizənin baxılmamış saxlanması haqqında qərardad çıxarır və maraqlı şəxslərə onlara ümumi əsaslarla iddia vermək hüququnu izah edir.

İşə baxan kassasiya instansiyası məhkəməsinin məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, xüsusi icraat qaydasında baxılan işlər üzrə maraqlı şəxslərin iş üzrə etirazları və onların bu işlərlə bağlı qəbul edilmiş məhkəmə aktlarından şikayət vermələri iş üzrə hüquq haqqında mübahisənin olması kimi qiymətləndirilməməlidir.

Çünki xüsusi icraat qaydasında hüquqi əhəmiyyətli faktların müəyyən edilməsinə dair ərizə verən şəxslərə qarşı etiraz verən, yaxud bununla bağlı qəbul edilmiş məhkəmə aktlarından şikayət verən şəxslər, maraqlı şəxslərdən fərqli olaraq iddia edilən hüquqi əhəmiyyətli faktın onlara aid olduqlarını və

yaxud bu işlərlə bağlı qəbul edilmiş məhkəmə aktları ilə mülki hüquqlarının pozulmasını göstərirlər və bu hallar da ona əsas verir ki, hüquqi əhəmiyyətli faktın müəyyən edilməsi nəticəsində yaranan hüququ digər bir tərəf mübahisələndirir və bu hüququn ona aid olduğunu göstərir.

Hazırkı iş üzrə Müdafiə Nazirliyi tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətinin məzmunundan görüldüyü kimi, Nazirlik müəyyən edilən hüquqi əhəmiyyətli fakta iddialı deyildir və apellyasiya şikayəti ona yönəlmişdir ki, qəbul edilmiş qətnamə qanuni və əsaslı deyildir.

Ona görə də, kassasiya instansiyası məhkəməsi hesab etmişdir ki, belə olan vəziyyətdə apellyasiya instansiyası məhkəməsi verilmiş şikayət əsasında işə mahiyyəti üzrə baxmalı və birinci instansiya məhkəməsinin

qətnaməsinin qanuniliyinə və əsaslılığına hüquqi qiymət verməli idi.

Göründüyü kimi, apellyasiya instansiyası məhkəməsi prosessual hüquq normaları pozmuş və bu pozuntu düzgün olmayan qətnamənin qəbul edilməsi ilə nəticələnmişdir.

MPM-nin 418.3-cü maddəsinin tələbinə görə prosessual hüquq normalarının pozulması və ya düzgün tətbiq olunmaması qətnamənin, yaxud qəraradın ləğv edilməsi üçün o vaxt əsas ola bilər ki, bu pozuntu düzgün qətnamə qəbul edilməməsi ilə nəticələnsin və ya nəticələne bilsin.

Qeyd edilənlərə əsasən məhkəmə kollegiyası ərizəçi R.Orucovun kassasiya şikayətini təmin etmiş və Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin hazırkı iş üzrə qəraradını ləğv edərək işi mahiyyəti üzrə baxılması üçün Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinə göndərmişdir.

CİNAYƏT VƏ HƏRBİ İŞLƏR ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN

İctimai qaydanı kobud surətdə pozmadan və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik göstərmədən ailədə, mənzildə, qohumlar arasında şəxsi münasibətlər zəminində, intiqam hissi ilə törədilən, o cümlədən zərərçəkən şəxsin təşəbbüsü ilə başlamış mübahisə və ya dava-dalaş gedişində döymə, sağlamlığa zərər vurma, əmlakı dağıtma və bu kimi sair hərəkətlər xuliqanlıq kimi qiymətləndirilmir və bunun üçün əsaslar olduqda, əməl Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin şəxsiyyət əleyhinə olan, yaxud da başqa cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan müvafiq maddələri ilə tövsif olunur.

Bakı şəhəri Xəzər Rayon Məhkəməsinin 5 fevral 2016-cı il tarixli hökmü ilə Xıdırov Elnur Gülü oğlu Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətnə CM-nin) 127.2.3, 221.3 və 228.1-ci maddələri ilə təqsirli bilinib, CM-nin 127.2.3-cü maddəsilə 1 (bir) il müddətə, CM-nin 221.3-cü maddəsilə 3 (üç) il müddətə, CM-nin 228.1-ci maddəsilə 1 (bir) il 6 (altı) ay müddətə, CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən isə həmin cəzaları qismən toplamaq yolu ilə cinayətlərinin məcmusu üzrə qəti olaraq cəzasını ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməklə 4 (dörd) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir ona görə ki, o, qanunsuz olaraq odlu silahı əldə edib özündə saxlamış, habelə daşımaqla həmin silahı tətbiq edərək ictimai qaydanı kobud surətdə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, vətəndaşlar üzərində zor tətbiq olunması ilə müşayiət edilən qərəzli xuliqanlıq hərəkətləri edib, xuliqanlıq niyyətilə zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına qəsdən az ağır zərər vurmuşdur.

Belə ki, E.G.Xıdırov qanunsuz olaraq odlu silah hesab edilən 16 kalibirli «ZK» modeli, 473-1 nömrəli, qundağı və lüləsi sonradan kəsilib qısaldılmış tufəng kəsiyini əldə edərək özündə saxlamış, həmin odlu silahı 15 aprel 2015-ci il tarixdə saat 22 radələrində Bakı şəhərinin Xəzər rayonunda Şüvəlan qəsəbəsi, “Kosmonavt” lageri deyilən yeni yaşayış sahəsindəki küçüyə daşıyaraq orada ictimai qaydanı kobud surətə pozub, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, vətəndaşlar üzərində zor tətbiq olunması ilə müşayiət edilən qərəzli xuliqanlıq hərəkətləri edərək, Bəxtiyar Yaşar oğlu Hüseynovun onun həyat yoldaşı haqqında nalayiq sözlər işlətməsini özünə bəhanə gətirib

sonuncuya xuliqanlıq niyyəti ilə qəsdən bir dəfə silah qismində tətbiq etdiyi həmin tufəngdən atəş açmaqla ona hər iki budun odlu silah yaraları ilə nəticələnən və sağlamlığın uzun müddətə pozulmasına səbəb olan az ağır dərəcəli bədən xəsarətləri yetirməklə xuliqanlıq etmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 23 avqust 2016-cı il tarixli qərarı ilə məhkumun müdafiəçisinin apellyasiya şikayəti və dövlət ittihamçısının apellyasiya protesti təmin edilməmiş, Xəzər Rayon Məhkəməsinin 5 fevral 2016-cı il tarixli hökmü dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Həmin qərardan məhkumun müdafiəçisi vəkil İradə Cavadova kassasiya şikayəti, dövlət ittihamçısı Rəfael Əliyev isə kassasiya protesti vermişlər.

Dövlət ittihamçısı kassasiya protestini onunla əsaslandırılmışdır ki, məhkəmələr tərəfindən Xıdırov Elnur Gülü oğlunun məsuliyyətini yüngülləşdirən hallar düzgün nəzərə alınmamış, nəticədə ona yüngül olmasına görə şəxsiyyətinə, törətdiyi cinayətlərin xarakterinə və ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə uyğun olmayan cəza təyin edilmişdir.

Dövlət ittihamçısı kassasiya protestində göstərilənləri Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin (bundan sonra mətnə CPM-nin) 416.0.2 və 416.0.21-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş halları yaradan pozuntular kimi qiymətləndirərək, həmin əsaslarla Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 23 avqust 2016-cı il tarixli qərarının ləğv edilməsini, cinayət işinin apellyasiya məhkəməsində yeni məhkəmə baxışına təyin edilməsini xahiş etmişdir.

Məhkəmənin müdafiəçisi Cavadova İradə Arif qızı kassasiya şikayətini onunla əsaslandırılmışdır ki, Xıdırov Elnur Güllü oğlu zərərçəkmiş Bəxtiyar Hüseynova az ağır bədən xəsarətini xuliqanlıq niyyəti ilə deyil, arvadı haqqında nalayiq ifadələr işlətməsi səbəbindən şəxsi münasibətlər zəminində yetirdiyinə və bu zaman ictimai qaydanı kobud şəkildə pozmadığına görə, onun əməlləri əsassız olaraq xuliqanlıq və xuliqanlıq niyyəti ilə qəsdən sağlamlığa az ağır zərər vurma kimi – müvafiq olaraq CM-nin 221.3 və 127.2.3-cü maddələri ilə tövsif olunmuş və ona həqiqi əməllərinə müvafiq olmayan həddindən artıq ağır cəza təyin edilmişdir.

Müdafiəçi kassasiya şikayətində göstərilənlərə əsasən Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 23 avqust 2016-cı il tarixli qərarının dəyişdirilməsini, Elnur Xıdırovun əməllərinin CM-nin 221.3 və 127.2.3-cü maddələrindən həmin Məcəllənin 127.1-ci maddəsinə tövsif edilməsini və E.Xıdırova CM-nin 228.1 və 127.1-ci maddələrinin sanksiyasına müvafiq olaraq yüngül cəzanın təyin edilməsini xahiş etmişdir.

Göründüyü kimi, müdafiəçi kassasiya şikayətində Elnur Xıdırovun əməlinə xuliqanlıq cinayətinin və xuliqanlıq niyyəti ilə qəsdən sağlamlığa az ağır zərər vurmanın tərkib əlamətləri olmadığı, hərəkətləri CM-nin Məcəlləsinin 228.1 və 127.1-ci maddələri ilə tövsif edilməli olduğu halda, düzgün olmayaraq CM-nin 127.2.3 və 221.3-cü maddələri ilə tövsif olunduğunu və E.Xıdırova həqiqi əməllərinə müvafiq olmayan ağır cəzanın təyin olunduğunu iddia etməklə, faktiki olaraq apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının dəyişdirilməsi, dövlət ittihamçısı isə kassasiya protestində E.G.Xıdırova məsuliyyəti yüngülləşdirən hallar düzgün nəzərə alınmadan, törədilmiş cinayətlərin xarakterinə və ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə uyğun olmayan həddindən artıq yüngül cəzanın təyin olunduğunu iddia edərək, mübahisələndirilən qərarın ləğv edilməsi və işin yeni apellyasiya baxışına təyin edilməsi barədə kassasiya tələblərini məhkəmə qərarının kassasiya qaydasında ləğv edilməsini və yaxud dəyişdirilməsini şərtləndirən əsaslar kimi CPM-nin 416.0.15 və 416.0.21-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarla əlaqələndirmişlər.

Məhkəmə kollegiyası müdafiəçinin kassasiya şikayətini və dövlət ittihamçısının kassasiya protestini CPM-nin 419-cu maddəsinin tələbləri baxımından səlahiyyətlərinə aid olan kassasiya müraciətləri kimi görərək bu müraciətlərlə əlaqədar Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 23 avqust 2016-cı il tarixli qərarının qanuniliyini və əsaslılığını yoxlayıb, araşdırmanın nəticələri olaraq aşağıdakıları qeyd etmişdir.

Cinayət məsuliyyətinin əsaslarına dair CM-nin 3-cü maddəsində təsbit olunmuşdur ki, yalnız həmin Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır.

Bu normanın mənasına görə şəxsin əməlinə konkret cinayət tərkibinin cəhətlərini təşkil edən zəruri əlamətlərin mövcud olub-olmaması barədə nəticəyə gəlmək üçün şəxsə isnad edilən əməlin Cinayət Məcəlləsinin Ümumi hissəsinin tələbləri nəzərə alınmaqla Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsinin dispozisiyası ilə müqayisə edilməsi tələb olunur.

Bu tələb Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 244.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 17 mart 2011-ci il tarixli qərarının müddəalarından da irəli gəlir.

Belə ki, Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumunun həmin qərarına görə, cinayətin tövsifi törədilən konkret cinayət əməlinin cəhətləri ilə cinayət hüquq normasının dispozisiyasında nəzərdə tutulan tərkib əlamətləri arasında uyğunluğu müəyyən etməklə, müvafiq prosessual sənəddə öz əksini tapan və cinayət-hüquqi nəticələrə səbəb olan əmələ verilən cinayət hüquqi qiymətdir.

CPM-nin 139-cu maddəsi bu normada təsbit olunmuş digər hallarla yanaşı cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməldə cinayətin əlamətlərinin sübutlara əsasən müəyyən edilməsini tələb edir.

CPM-nin 145.1-ci maddəsinə əsasən hər bir sübut mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə qiymətləndirilməlidir. Cinayət təqibi üzrə toplanılmış bütün sübutların məcmusuna isə ittihamın həlli üçün onların kifayət etməsinə əsasən qiymət verilməlidir.

Cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutların kifayət etməsi dedikdə isə, müəyyən edilməli hallar üzrə mümkün sübutların elə bir həcmi nəzərdə tutulur ki, onlar sübut etmə predmetinin (o cümlədən, əməldə cinayət tərkibinin əlamətlərinin olub-olmamasının) müəyyən edilməsi üçün mötəbər və yekun nəticəyə gəlməyə imkan versin (CPM-nin 146.1-ci maddəsi).

Məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, birinci instansiya məhkəməsinin məhkəmədə tədqiq olunmuş sübutlara əsasən müəyyən etdiyi, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin də razılaşdığı hallar Elnur Xıdırovun odlu silahdan bir atəş açmaqla zərərçəkmiş Hüseynov Bəxtiyar Yaşar oğlunun sağlamlığına qəsdən az ağır zərər vurmasını təsdiq etsələr də, məhkəmələr onun bu hərəkətlərini xuliqanlıq niyyəti ilə törədilmiş cinayət, eləcə də silahdan istifadə etməklə törədilən xuliqanlıq kimi CM-nin 127.2.3 və 221.3-cü maddələri ilə tövsiyə etməklə səhvə yol vermişlər.

Belə ki, xuliqanlıqın əsas tərkibini təsbit edən CM-nin 221.1-ci maddəsinin dispozisiyasından, eləcə də “Xuliqanlıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 2004-cü il 23 mart tarixli qərarında, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun “B.Yusifovanın şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət işləri və inzibati hüquqpozmalara dair işlər üzrə məhkəmə kollegiyasının 2005-ci il 7 mart tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 17 fevral 2006-cı il tarixli, habelə “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 20 may 2011-ci il tarixli qərarlarında xuliqanlıq cinayətinə verilmiş təfsirlərdən aydın olur ki, xuliqanlıq cinayəti ictimai qaydanı kobud surətdə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik göstərən qərəzli hərəkətlərdə ifadə olunmalı, həmin hərəkətlər isə vətəndaşlar üzərində zor tətbiq olunması və ya belə zorun tətbiq edilməsi hədəsi, habelə özgənin əmlakının məhv edilməsi, yaxud zədələnməsi ilə müşayiət edilməlidir.

Cinayətin bu cür təsbitindən görünən odur ki, cinayət olaraq xuliqanlıqın xüsusiyyəti, onu ictimai qaydanın pozulmasına səbəb olan və

yaxud şəxslər üzərində zorun, hədənin tətbiq edilməsi, əmlakın məhv edilməsi, zədələnməsi ilə müşayiət edilən digər cinayətlərdən fərqləndirən başlıca əlamət sözügedən əməldə qəsdin məhz (birbaşa) ictimai qaydanın kobud surətdə pozulmasına, cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin göstərilməsinə yönəlməsidir.

Xuliqanlıqda qəsdin yönəldiyi obyektin özünəməxsusluğu bu cinayət üçün spesifik olan xuliqanlıq kimi motivi (xuliqanlıq motivini) labüd edir.

Təqsirkarın hərəkətlərini şərtləndirən (cinayətə sövq edən) amil, hərəkətverici qüvvə kimi çıxış edən xuliqanlıq motivi onun hamılıqla qəbul edilmiş əxlaq normalarının, birgəyaşayış qaydalarının ziddinə hərəkət etmək, eqoizmini nümayiş etdirib, özünü başqalarının fəvqündə qoymaq kimi, son nəticədə ictimai qaydanı kobud şəkildə pozmaq, cəmiyyətə qarşı açıqca hörmətsizlik ifadə etmək istəyini ehtiva edir.

Belə ki, “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun 20 may 2011-ci il tarixli qərarına müvafiq olaraq xuliqanlıq cinayətinin motivi təqsirkarın qeyri-müəyyən şəxslər dairəsinin şüurunda özünün müstəsna şəxsiyyət olduğunu və başqalarından əsaslı surətdə fərqləndiyini təsdiq etməkdir. Bu cinayətin subyektiv cəhətini birbaşa qəsd təşkil edir. Təqsirkar öz hərəkətləri ilə cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik göstərərək ictimai qaydanı kobud şəkildə pozduğunu dərk edir, bu hərəkətləri nəticəsində zərərçəkmişin sağlamlığına zərər vurula biləcəyini, yaxud özgənin əmlakının məhv ediləcəyi və ya zədələncəyini qabaqcadan görür və bunu arzu edir. Xuliqanlıqın subyektiv cəhətinin mütləq şərti bu cinayətin motividir. Bilərəkdən özünü ictimai qaydaya qarşı qoymağa cəhd etmək, gücünü nümayiş etdirmək, qalmaqal salmağa meyllilik, ədəbsizliyin qarşısını almağa cəhd edən ayrı-ayrı şəxslərdən qisas almaq motivin əsasını təşkil edir.

Eyni zamanda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun 17 fevral 2006-cı il tarixli qərarında göstərilir ki, təqsirkarın ictimai qaydanı kobud surətdə pozmaq və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə etmək niyyətinin olduğu

müəyyənləşdirilməyibsə, əməl xuliqanlıq kimi qiymətləndirilə bilməz.

Konsultasiya Məhkəməsi Plenumunun həmin qərarına görə, eləcə də Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 23 mart 2004-cü il tarixli 1 sayılı qərarında da (3-cü bəndində) qeyd olunduğu kimi, ictimai qaydanı kobud surətdə pozmadan və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik göstərmədən ailədə, mənzildə, qohumlar arasında şəxsi münasibətlər zəminində, intiqam hissi ilə törədilən, o cümlədən zərərçəkən şəxsin təşəbbüsü ilə başlamış mübahisə və ya dava-dalaş gedişində döymə, sağlamlığa zərər vurma, əmlakı dağıtma və bu kimi sair hərəkətlər xuliqanlıq kimi qiymətləndirilmir və bunun üçün əsaslar olduqda, əməl Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin şəxsiyyət əleyhinə olan, yaxud da başqa cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan müvafiq maddələri ilə tövsif olunur.

İstinad olunan qərarlarda xuliqanlıq cinayətinə verilmiş təfsirlərdən irəli gələn mənaya görə, əgər təqsirkarın hərəkətlərini özünün şəxsiyyətini başqa şəxsin (şəxslərin) şəxsiyyətinin fəvqündə qoyması, ona (onlara) qarşı aşkar hörmətsizlik ifadə edərək eqoizmini nümayiş etdirməsi, ümumqəbuledilmiş davranış qaydalarını, əxlaq normalarını pozması, həmin qayda və normalara etinasızlıq göstərməsi kimi hallar deyil, şəxsi ədavət, o cümlədən zərərçəkənin səhv əməlləri və yaxud bahənə olmayıb, təqsirkar tərəfindən ağlabatanlıqla səhv əməllər kimi qəbul edilən davranışı şərtləndiribse, əməl xuliqanlıq motivi ilə törədilmiş cinayət (xuliqanlıq niyyətilə qəsdən sağlamlığa zərər vurma və xuliqanlıq) kimi qiymətləndirilməməlidir.

Hazırki işdə isə müəyyən edilən hallar odur ki, Elnur Xıdırov zərərçəkmiş Bəxtiyar Hüseynov onun həyat yoldaşının ünvanına nalayiq ifadələr işlətdiyinə görə qanunsuz olaraq saxladığı lüləsi kəsilmiş tüfəngi özü ilə götürüb tanışının avtomobilində Şüvəlan qəsəbəsinə, zərərçəkmiş Bəxtiyar Hüseynovun yaşadığı evin qarşısına gəlmiş, onu çağırıqdan sonra zərərçəkmiş şəxs azyaşlı uşağı ilə küçəyə çıxdıqda, B.Hüseynova uşağı həyəətə aparıb gəlməsini demiş, B.Hüseynov uşağı həyəətə ötürüb avtomobilə yaxınlaşdıqda, avtomobildən düşmədən və heç nə demədən tüfəngdən zərərçəkmiş şəxsin ayaqları istiqamətində bir

atəş açıb qəsdən onun sağlamlığına az ağır zərər vurmuş və dərhal da həmin avtomobillə hadisə yerindən getmişdir. Yalnız bundan sonra hadisə yerinə zərərçəkmiş şəxsin yaralanması ilə əlaqədar başqa şəxslər gəlmişlər. (qeyd edilən hallar birinci instansiya məhkəməsində tədiqiq olunub hökmdə ətraflı təsvir edilmiş Elnur Xıdırovun, Bəxtiyar Hüseynovun, şahidlərin ifadələri, digər sübutlarla təsdiq olunduğundan, məhkəmə kollegiyası həmin sübutların hazırkı qərarla yenidən təsvir edilməsinə zərurət görmür).

Hadisənin bu cür inkişaf etməsi Elnur Xıdırovun cinayətkar əməlinin xuliqanlıq niyyətindən irəli gəlmədiyini, şəxsi münasibətlər zəminində törədildiyini göstərir. İbtidai istintaq orqanının və məhkəmələrin Bəxtiyar Hüseynovun təqsirkarın həyat yoldaşı haqqında nalayiq ifadələr işlətməsini sonuncunun cinayətkar hərəkətlərini şərtləndirən xüsusat kimi deyil, bəhanə kimi qiymətləndirmələri isə aşkar surətdə faktlarla, adi müşahidəçinin dəyərləndirilməsi ilə uzlaşmayan qənaət, subyektiv mülahizə kimi çıxış edir.

Xuliqanlıq niyyətinin olmaması Elnur Xıdırovun ictimai-təhlükəli qəsdinin ictimai qaydanın kobud surətdə pozulmasına və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə olunmasına deyil, müstəsna olaraq zərərçəkmiş Bəxtiyar Hüseynova qarşı, onun sağlamlığına az ağır zərərin vurulmasına yönəldiyini, yəni xuliqanlıq cinayətinin tərkibi ilə ehtiva olunan əsas obyektə zərərin vurulmadığını göstərir.

Bunların müəyyən olunmaması isə Elnur Xıdırovun əməlinin xuliqanlıq kimi qiymətləndirilib CM-nin 221.3-cü maddəsi ilə və xuliqanlıq niyyətilə törədilən qəsdən sağlamlığa ağır zərər vurma kimi – CM-nin 127.2.3-cü maddəsi ilə tövsif olunmasını istisna edir.

Elnur Xıdırovun təsvir edilən hərəkətləri, yəni qanunsuz olaraq saxladığı və daşdığı odlu silahdan atəş açmaqla qəsdən zərərçəkmiş B.Hüseynovun sağlamlığına az ağır zərər vurmasının hər hansı ağırlaşdırıcı əlamətlə və yaxud xuliqanlıq cinayəti ilə müşayiət olunmaması E.Xıdırovun əməllərinin Cinayət Məcəlləsinin 228.1-ci maddəsi ilə yanaşı CM-nin 127.1-ci maddəsi ilə tövsif edilməsini şərtləndirir.

Qeyd olunanlar məhkəmələrin Elnur Xıdırovun əməlini CM-nin 127.2.3 və 221.3-cü maddələri ilə tövsif etməklə məhkəmə qərarının kassasiya qaydasında dəyişdirilməsini tələb edən CPM-nin 416.0.15-ci maddəsində təsbit olunmuş pozuntuya yol verdiklərini göstərir.

Şərh olunanlara görə, məhkəmə kollegiyası Elnur Xıdırovun əməllərinin CM-nin 228.1 və 127.1-ci maddələri ilə tam əhatə olunması barədə qənaətə gələrək iş üzrə məhkəmə qərarlarından E.Xıdırovun CM-nin 221.3-cü maddəsi ilə təqsirli bilinib cəzalandırılmasına dair müddəaların xaric edilməsi, onun əməlinin CM-nin 127.2.3-cü maddəsindən 127.1-ci maddəsinə tövsif edilməsi və iş üzrə düzgün müəyyən edilmiş

cəzanı yüngülləşdirən, təqsirkarın şəxsiyyətini səciyyələndirən və CM-in 58.3-cü maddəsinə əsasən cəza təyini zamanı əhəmiyyət kəsb edən digər hallar nəzərə alaraq, E.Xıdırova CM-nin 127.1-ci maddəsinin sanksiyası daxilində azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza təyin edilməsi, həmin cəzanın isə CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən hökmə CM-nin 228.1-ci maddəsi ilə təyin olunmuş cəza ilə qismən toplanılmaqla E.Xıdırovun cinayətlərin məcmusu üzrə qəti olaraq müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyin edilməsi, bununla da kassasiya protestinin təmin edilməməsi, kassasiya şikayətinin isə təmin edilməsi haqqında yekun qərar qəbul etmişdir.

Şəxsin könüllü gəlib təqsirini bonuna alması cəzanı yüngülləşdirən hal kimi qiymətləndirilərək ona cinayətə cəhdə görə təyin edilmiş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının müddəti Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 59.1.9, 60 və 63.3-cü maddələrinin tələblərinə uyğun olaraq müəyyən edilmişdir.

Lənkəran Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 12 may 2015-ci il tarixli hökmü ilə Abıyev Ayat Fəxrəddin oğlu Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CM-nin) 29,120.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinib 9 (doqquz) il 6 (altı) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir ona görə ki, o, ailə üzvləri və bacısı Abıyeva Ülvyyə Fəxrəddin qızı Masallı rayonu Lürən kənd sakini Nəzərov Anar Əzizağa oğlunun atası Əzizağa Nəzərova məxsus torpaq sahəsində fəhlə işləyərkən Anar Nəzərov Ülvyyə Abıyevanı görərək dəfələrlə şəxslərin yanında Ayat Abıyevə bacısını evlənmək məqsədi ilə qaçırmaq istədiyini bildirmiş və bu işdə ona köməklik etməsini təklif etmişdir. Ayat Abıyev Anar Nəzərovun bu hərəkətini özünə qarşı təhqir kimi qəbul edib onu qisas almaq niyyətilə öldürmək qərarına gəlmiş, bu məqsədlə evdən bir tərəfi kəsici, ucu deşici xassəyə malik mətbəx bıçağını götürərək 19 avqust 2014-cü il tarixdə saat 19 radələrində Anar Nəzərovun Cəlilabad rayonunun Ocağlı Kənd 2 sayılı Orta Məktəbin həyətində olduğunu öyrənib həmin yerə gətirmiş, orada Anar Nəzərova hücum edib öldürmək məqsədi ilə üstündəki bıçaqla onun həyat fəaliyyəti üçün

mühüm orqanlarının yerləşdiyi döş qəfəsi nahiyəsindən qəsdən ardıcıl zərbələr vuraraq ona döş qəfəsinin sol yan səthində üç ədəd, döş qəfəsinin sağ yarısının ön səthində bir ədəd, sol bud nahiyəsində bir ədəd, cəmi beş ədəd kəsilmiş-deşilmiş yaralarla müşayiət edilən, dərəcəsinə görə sağlamlığa yüngül zərərverməyə aid bədən xəsarətləri yetirmiş, Anar Nəzərov aldığı xəsarətlərdən sonra özünü müdafiə etmək məqsədi ilə hadisə yerindən uzaqlaşdıqda arxasınca qaçaraq onu təqib etmiş, bu zaman yaxınlıqda olan həmkəndlisi Xəlilov Xəyal Şahverdi oğlu ona çataaraq ayağından vurub yerə yıxdıqdan sonra hadisə yerinə gələn Ayat Abıyevin arvadı Babayeva Pərvanə Sakit qızı ilə birlikdə bıçağı onun əlindən almışdır. Daha sonra Xəyal Xəlilov Anar Nəzərovu avtomobilə qoyub xəstəxanaya aparmaq istəyərkən Ayat Abıyev niyyətini başa çatdırmağa yönəlmiş əməlini davam etdirərək yerdən daş götürüb avtomobilin alın şüşəsinə vuraraq zədələyib, sürücüdən avtomobili saxlamasını tələb etmiş, lakin Xəyal Xəlilov onun müqavimətinə baxmayaraq, avtomobili sürüb Anar Nəzərovu hadisə yerindən uzaqlaşdırdığından və ona tibbi yardım göstərildiyindən Ayat Abıyev öz iradəsindən

asılı olmayan səbəblərə görə Anar Nəzərovu qəsdən öldürməkdə ifadə olunan cinayət əməlini başa çatdırma bilməyib onu qəsdən öldürməyə, yəni həyatdan məhrum etməyə cəhd etmişdir.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 19 noyabr 2015-ci il tarixli qərarı ilə məhkum A.F.Abiyevin müdafiəçisi vəkil Ə.M.Şükürov tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayəti təmin edilməmiş, Lənkəran Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 12 may 2015-ci il tarixli hökmü isə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Bu qərardan müdafiəçi Ə.M.Şükürov kassasiya şikayəti verərək hüquqlarını müdafiə etdiyi şəxsin əməlini CM-nin 29,120.1-ci maddəsindən həmin Məcəllənin 221.3-cü maddəsinə tövsif edilməsini və ona bu maddə əsasında yüngül cəzanın təyin edilməsini xahiş etmişdir. Müdafiəçi kassasiya şikayətini onunla əsaslandırılmışdır ki, Ayat Abiyevin zərərçəkmiş Anar Nəzərovu öldürmək niyyəti olmadığı, o, xuliqanlıq cinayətini törətdiyi halda, məhkəmələr tərəfindən sübutlar düzgün qiymətləndirilməyərək, onun əməli əsassız olaraq adam öldürməyə cəhd kimi CM-nin 29,120.1-ci maddəsi ilə tövsif olunmuşdur.

Kassasiya şikayətinin digər dəlili isə odur ki, baxılan işdə Ayat Abiyevin könüllü gəlib təqsirini boynuna alması kimi cəzanı yüngülləşdirən hal olduğu, cəzanı ağırlaşdıran hallar olmadığı və bu səbəbdən Ayat Abiyevə cəza CM-nin 63.3 və 60-cü maddələrinin qaydaları əsasında təyin edilməli olduğu halda, qeyd olunan xüsusat CM-nin 59.1.9-cü maddəsinin ziddinə olaraq cəzanı yüngülləşdirən hal qismində nəzərə alınmamış və A.Abiyev həddindən artıq ağır cəzaya məruz qalmışdır.

Müdafiəçi kassasiya şikayətində göstərilənlərə əsaslanaraq A.Abiyevin barəsindəki Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 19 noyabr 2015-ci il tarixli qərarının dəyişdirilməsi tələbini irəli sürmüşdür.

Məhkəmə kollegiyası müdafiəçinin kassasiya şikayətini Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CPM-nin) 419-cü maddəsinin tələbləri baxımından səlahiyyətlərinə aid olan kassasiya müraciəti kimi görərək bu müraciətlə əlaqədar Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət

kollegiyasının 19 noyabr 2015-ci il tarixli qərarının qanuniliyini və əsaslılığını yoxlayıb, araşdırmanın nəticələri olaraq aşağıdakıları qeyd etmişdir.

Cinayət məsuliyyətinin əsaslarından bəhs edən CM-nin 3-cü maddəsində təsbit olunmuşdur ki, yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır.

CPM-nin 139-cü maddəsi bu normada təsbit olunmuş digər hallarla yanaşı cinayət hadisəsinin baş vermə faktının və hallarının, habelə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməldə cinayətin əlamətlərinin sübutlara əsasən müəyyən edilməsini tələb edir.

Şəxsin əməlində cinayət tərkibinin cəhətlərini təşkil edən zəruri əlamətlərin mövcud olub-olmaması barədə nəticəyə gəlmək üçün şəxsə isnad edilən əməlin Cinayət Məcəlləsinin Ümumi hissəsinin tələbləri nəzərə alınmaqla Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsinin dispozisiyası ilə müqayisə edilməsi tələb olunur.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 244.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 17 mart 2011-ci il tarixli qərarına görə, cinayətin tövsifi törədilən konkret cinayət əməlinin cəhətləri ilə cinayət hüquq normasının dispozisiyasında nəzərdə tutulan tərkib əlamətləri arasında uyğunluğu müəyyən etməklə, müvafiq prosessual sənəddə öz əksini tapan və cinayət-hüquqi nəticələrə səbəb olan əmələ verilən cinayət hüquqi qiymətdir.

Kassasiya şikayətinin müəllifi hesab etmişdir ki, Ayat Abiyevin əməlinə şamil edilməli olan CM-nin Xüsusi hissəsinin norması silah qismində istifadə edilən əşyanı (bıçağı) tətbiq etməklə törədilmiş xuliqanlıq nəzərdə tutan 221.3-cü maddəsidir.

Müdafiəçi Ayat Abiyevin hərəkətlərində qəsdən adam öldürməyə cəhd cinayətinin tərkibinin olmaması barədə fikrini onunla əlaqələndirmişdir ki, A.Abiyevin zərərçəkmiş Anar Nəzərovu öldürmək niyyəti olmamış, belə ki, o, bıçaqla zərərçəkmiş şəxsə ancaq sağlamlığa yüngül zərər vuran xəsarətlər yetirmişdir.

Lakin, müdafiəçinin Ayat Abıyevdə zərərçəkmiş şəxsi öldürmək niyyətinin olmamasına dair mülahizəsi işin həqiqi hallarına əsaslanmır.

Belə ki, iş üzrə müəyyən olunmuş faktiki hallardan görünür ki, Ayat Abıyev Anar Nəzərovun onun bacısı haqqında söylədiklərini təhqir kimi qəbul etdiyi üçün əvvəlcədən (məqsədli şəkildə) özü ilə bıçağı götürüb Anar Nəzərovun olduğu yerə gəlmiş, A.Nəzərovun bədəninin həyati əhəmiyyətli nahiyələrinə ardıcıl olaraq beş dəfə bıçaqla vurmuş, A.Nəzərov qaçıb qurtarmaq istəyərkən hərəkətlərinə son verməmiş, əksinə onu təqib etmiş, hətta başqa şəxslər A.Nəzərovu qurtarmağa, avtomobillə hadisə yerindən uzaqlaşdırmağa çalışdıqda, aktiv şəkildə bunun qarşısını almağa səy göstərmiş, sürücü Xəyal Xəlilovdan avtomobili saxlamağı tələb edib, daşla vuraraq avtomobilin alın şüşəsini sındırmışdır. Buna baxmayaraq, X.Xəliov avtomobili sürüb Anar Nəzərovu hadisə yerindən uzaqlaşdırmağa müvəffəq olmuşdur.

Məhkəmələr qeyd olunan faktları Ayat Abıyevin zərərçəkən Anar Nəzərova vurduğu beş bıçaq zərbəsi və bunların nəticəsi (sağlamlığa zərər vurma) ilə kifayətlənmək istəmədiyini, zərərçəkənin özünün və digər şəxslərin müqavimətinə baxmayaraq, bıçaqla A.Nəzərovu vurmağa davam etmək niyyətində qətiyyətli və ısrarlı olduğunu, yəni niyyətinin məhz A.Nəzərovun həyatdan məhrum edilməsinə yönəldiyini, lakin başqa şəxslərin A.Nəzərovu qurtarmaqdan ötrü hadisəyə aktiv müdaxiləsini dəf edə bilmədiyini üçün - öz iradəsindən asılı olmayan səbəblərdən niyyətini həyata keçirə, A.Nəzərovu öldürmək məqsədinə çata bilməyərək bu cinayətə cəhd etdiyini göstərən (əməlin CM-nin 29,120.1-ci maddəsi ilə tövsifini şərtləndirən) xüsusiyyətlər kimi qiymətləndirilmişlər.

Məhkəmələrin həmin faktlara məhz bu cür qiymət vermələri CPM-nin sübutlar və sübut etməyə dair normalarına, o cümlədən CPM-nin 143-146-cı maddələrinin müddələrinə uyğun olaraq araşdırılıb qiymətləndirilmiş sübutların məcmusuna (onların həqiqi məzmununa) əsaslanır (sübutlar birinci instansiya məhkəməsinin hökmündə ətraflı təsvir olunub həm hökmdə, həm də apellyasiya məhkəməsinin qərarında şərh

edildiyindən, kollegiya hazırki qərarla sübutların yenidən təsvir və şərh edilməsinə zərurət görməmişdir).

Məhkəmələrin qiymətləndirməsi CM-nin 120.1-ci maddəsinin dispoziyası və cinayətə cəhd etməni nəzərdə tutan 29-cu maddəsi ilə də uzlaşır.

Belə ki, CM-nin 120.1-ci maddəsinin nəzərdə tutduğu cinayət bu maddənin dispoziyasında “qəsdən adam öldürmə, yəni digər şəxsi qəsdən həyatdan məhrum etmə” kimi təsbit edilmişdir.

CM-nin 29-cu maddəsinə görə bilavasitə cinayət törətməyə yönəldilmiş qəsdən edilən əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik), şəxsin iradəsindən asılı olmayan səbəblərə görə başa çatdırılmamışdırsa, cinayət etməyə cəhd hesab olunur.

“Qəsdən adam öldürmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 12 dekabr 2002-ci il tarixli 3 sayılı qərarın 2-ci bəndində izah olunur ki, qəsdən adam öldürmə cinayəti həm birbaşa, həm də dolaylı qəsdlə törədilə bildiyi halda, belə cinayəti törətməyə cəhd yalnız birbaşa qəsdlə həyata keçirilə bilər.

Birbaşa qəsdin tərifini təsbit edən CM-nin 25.2-ci maddəsinə əsasən, şəxs öz əməlinin (hərəkət və ya hərəkətsizliyinin) ictimai təhlükəli olduğunu dərk etmiş, onun ictimai təhlükəli nəticələrini qabaqcadan görmüş və bunları arzu etmişdirsə, bu halda cinayət birbaşa qəsdlə törədilmiş hesab olunur.

Ayat Abıyev isə birbaşa qəsdlə (həyatdan məhrum etməyi arzu edərək) zərərçəkmiş Anar Nəzərova bıçaqla çoxsaylı zərbələr vurduğundan, lakin iradəsindən asılı olmayan səbəblərdən A.Nəzərovu öldürmək məqsədinə çata bilməyib, cinayətkar hərəkətini başa çatdırmadığından, onun əməli düzgün olaraq Azərbaycan Respublikası CM-nin 29,120.1-ci maddəsi ilə tövsif edilmişdir.

Odur ki, məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətinin Ayat Abıyevin əməlinin hüquqi tövsifinin mübahisləndirilməsi üzrə dəlillərini (A.Abyeyevin əməlinə xuliqanlıq cinayətinin tərkibin olması barədə iddianı) əsassız hesab etmişdir.

Kassasiya şikayətinin Ayat Abıyevə təyin olunmuş cəzanın mübahisələndirilməsi üzrə

dəlillərinə gəldikdə, kollegiya aşağıdakıları qeyd etmişdir.

Müdafiə tərəfində məhkəmələrin Ayat Abıyevin könüllü gəlib təqsirini boynuna almasını cəzanı yüngülləşdirən hal kimi qəbul etməkdən və A.Abıyevə cəzanı CM-nin 60-cı maddəsinə müvafiq surətdə təyin etməkdən imtina etmələri etiraz doğurmuşdur.

İş üzrə müəyyən olunmuş hallardan görünür ki, hazırki cinayət hadisəsi 19 avqust 2014-cü il tarixdə baş vermiş, zərərçəkmiş Anar Nəzərov Ayat Abıyevin ona yetiridiyi xəsarətlərlə əlaqədar həmin gün saat 21.00-da Masallı Rayon Mərkəzi Xəstəxanasına daxil olmuşdur.

Ayat Abıyev isə 20 avqust 2014-cü il tarixli protokola görə, həmin gün, yəni cinayət hadisəsindən bir gün sonra Cəlilabad Rayon Polis Şöbəsinə könüllü gələrək təqsirini boynuna almışdır.

Bu fakt cinayət təqibi orqanı tərəfindən ittiham aktında Cinayət Məcəlləsinin 59.1.9-cu maddəsinə əsasən Ayat Abıyevin cəzasını yüngülləşdirən hal kimi qiymətləndirilmişdir.

Birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri isə Ayat Abıyevin Cəlilabad RPŞ-nə gəlməsinin könüllü olmaması haqında nəticəyə gəlmişlər. Məhkəmələr könüllülüüyü inkar edən hal kimi Ayat Abıyev polis orqanına gedənədək polisdə onun törətdiyi cinayət barədə məlumatın olmasına, A.Abıyevin polisin onu axtarmasını bilməsinə istinad etmişlər.

Lakin, CM-nin 59.1.9-cu maddəsində cəzanı yüngülləşdirən hal qismində nəzərdə tutulmuş “könüllü gəlib təqsirini boynuna alma”nın bu cür təfsir edilməsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə ziddir.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 59.1.9 və 60-cı maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2 aprel 2012-ci il tarixli qərarında CM-nin 59.1.9-cu maddəsinin “könüllü gəlib təqsirini boynuna alma” müddəası törədilmiş və ya hazırlanan cinayətdə iştirak etməsi barədə şəxsin azad və könüllü surətdə (hər hansı bir psixi və ya fiziki təsirə məruz qalmadan) istintaq, təhqiqat və əməliyyat axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanlara və ya digər dövlət orqanına gələrək yazılı və ya

şifahi şəkildə məlumat verməsi kimi təfsir edilmişdir.

Konstitusiyaya Məhkəməsi hüquq-mühafizə orqanlarına törədilmiş cinayət və onu törədən şəxsin məlum olduğu, lakin onun tapılması üçün əməliyyat-axtarış tədbirlərinin heç bir nəticə vermədiyi halda şəxsin könüllü gəlib təqsirini boynuna almasını da CM-in 59.1.9-cu maddəsində göstərilən cəzanı yüngülləşdirən halı meydana gətirən əsas kimi təfsir etmişdir.

Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində Konstitusiyaya Məhkəməsinin gətirdiyi mülahizələrdən aydın olur ki, şəxsin fiziki və ya psixi təsirə məruz qalması nəticəsində müvafiq orqanlara gəlib təqsirini boynuna alması onun öz iradəsi ziddinə hərəkət etməsini, bu cür davranışa məcbur edilməsini nəzərdə tutur.

Belə ki, qərarda qeyd olunur ki, könüllü gəlib təqsirini boynuna alma heç bir məcburiyyət olmadan təqsirkar şəxsin könüllü olaraq öz-özünü istintaq, təhqiqat və əməliyyat axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanlara və ya digər dövlət orqanına təqdim etməsini, törədilmiş və ya hazırlanan cinayət və ya həmin cinayətdə iştirak etməsi barədə bu orqanlara dürüst məlumat verməsini ehtiva edir.

Daha sonra Konstitusiyaya Məhkəməsi vurğulayır: “Könüllülük özü-özlüyündə şəxsin öz hərəkətlərinə şüurlu şəkildə yanaşması ilə bağlı olduğundan, bu zaman onun iradəsinə zidd hər hansı formada məcburi xarakter daşıyan hərəkətlər yolverilməzdir. Bu isə cinayət prosesini həyata keçirən orqanın üzərinə könüllülüüyün məcburi olmamasının hərtərəfli araşdırılması vəzifəsini qoyur”.

Göründüyü kimi, təsir etmə məcburedici xarakterə malik olduqda və bunun nəticəsi olaraq şəxsin iradəvi hərəkət etmək, öz davranışı barədə müstəqil qərar vermək imkanlarını məhdudlaşdırdıqda, davranış aktının könüllülüüyünü (o cümlədən təqsirkarın könüllü gəlib təqsirini boynuna alması halının mövcudluğunu) istisna edən hal kimi qəbul edilə bilər.

Şəxsin onun törətdiyi cinayət haqqında polisin məlumatlı olmasını, hətta axtarılmasını bilməsi isə məcburi şəkildə onun sonrakı davranışını müəyyənləşdirən hal deyil. Çünki, qeyd olunan hallar cinayət törətmiş şəxsin polisə getmək və yaxud qaçıb daha yaxşı gizlənmək kimi davranış aktları arasında seçim

etmək imkanını onun əlindən almır. Və bu cür imkanlar olduğu vəziyyətdə cinayət törədən şəxs gizlənməyi yox, məhz polisə getməyi seçirsə, bu onun iradəsinin ifadəsi kimi çıxış edir, şüurlu və sərbəst şəkildə ictimai faydalı və ictimai ziyanlı davranış modelləri arasında seçimi birincinin xeyrinə etdiyini göstərir.

Eynilə, məzmunca məsləhət, nəsihət, tövsiyə kimi çıxış edən müraciətlər də məcbur etmə kimi xarakterizə edilə, məsləhətin (nəsihətin, tövsiyənin) yönəldiyi subyektin iradə sərbəstliyini məhdudlaşdıran əsaslar kimi qiymətləndirilə bilməzlər (cinayət törədən şəxs başqasının müraciətindən sonra polisə getdiyi hallarda).

Hətta şəxsin əvvəlcə bir cür davranış modelini seçib, ona verilən məsləhətdən (tövsiyədən, nəsihətdən) sonra davranışını həmin məsləhətə uyğun olaraq dəyişməsi onun belə davranmağa məcbur edilməsi kimi şərh edilməməlidir. Ona görə ki, polisin cinayət barədə bilməsi vəziyyətində olduğu kimi, bu halda da verilmiş məsləhət cinayət törətmiş şəxsin öz iradəsi ilə hərəkət etmək imkanını məhdudlaşdırmır və onu seçim sərbəstliyindən məhrum etmir. Odur ki, məsləhətdən (nəsihətdən, tövsiyədən) sonra şəxsin davranışını dəyişib cinayəti etiraf etmək üçün polisə getməsi də mahiyyət etibarilə onun özünün seçimi, iradə ifadəsinin nəticəsi kimi qəbul edilməlidir.

Təsvir edilənlər birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin cinayət hüquqi normanı yanlış – Konstitusiya Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə zidd şəkildə təfsir edib Ayat Abıyevin könüllü gəlib təqsirini boynuna almasını cəzanı yüngülləşdirən hal kimi qəbul etməməklə CM-nin 59.1.9-cu maddəsinin, eləcə də cəzanı yüngülləşdirən hallar olduqda cəzanın təyin edilməsinin xüsusiyyətlərini təsbit edən CM-nin 60-cı maddəsinin tələblərini pozduqlarını göstərir.

Belə ki, CM-nin 60-cı maddəsinə əsasən CM-nin 59.1.9 və 59.1.10-cu maddələrində göstərilən cəzanı yüngülləşdirən hallar olduqda və əgər cəzanı ağırlaşdıran hallar yoxdursa, təyin olunan cəzanın müddəti və ya həcmi Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsində nəzərdə tutulmuş daha ciddi cəza növünün son həddinin dördüncü üçüncü artıq ola bilməz.

Ayat Abıyevə CM-nin 29,120.1-ci maddəsi ilə - cinayətə cəhdə görə CM-nin 63.3-cü maddəsinə əsasən təyin edilə biləcək və faktiki

olaraq da təyin olunmuş cəza – 9 (doqquz) il 6 (altı) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasıdır (CM-nin 63.3-cü maddəsinə əsasən cinayətə cəhdə görə cəzanın müddəti və ya həcmi CM-nin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsində başa çatmış cinayətə görə müəyyən edilmiş daha ciddi cəza növünün yuxarı həddinin dördüncü üçüncü artıq ola bilməz).

Halbuki, məhkəmələr cəzanı yüngülləşdirən halın (könüllü gəlib təqsirini boynuna almanın) müəyyən edilməsində səhvə yol verməsəydilər, Ayat Abıyevə həmin cəzanı yüngülləşdirən hala və baxılan işdə cəzanı ağırlaşdıran hallar müəyyən edilmədiyinə görə CM-nin 60-cı maddəsinə əsasən qeyd olunan cəzanın (9 il 6 ay müddətə azadlıqdan məhrum etmənin) dördüncü üçüncü artıq olmayan müddətə cəza təyin etməli idilər (yəni, A.Abıyev cinayətə cəhd etdiyinə və işdə CM-nin 59.1.9-cu maddəsində göstərilən cəzanı yüngülləşdirən hal olduğuna görə ona CM-nin 120.1-ci maddəsinin sanksiyasında nəzərdə tutulmuş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının yuxarı həddinin – 14 ilin dördüncü üçüncü artıq üçün dördüncü üçü müddətində cəza təyin edilməli idi).

Odur ki, məhkəmə kollegiyası belə nəticəyə gəlmişdir ki, həmin səhv aradan qaldırılmalı, şərh olunan hissədə kassasiya şikayəti əsaslı hesab edilməklə Ayat Abıyevin könüllü gəlib təqsirini boynuna alması CM-nin 59.1.9-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş cəzanı yüngülləşdirən hal kimi qiymətləndirilməli və bu hala, eləcə də baxılan işdə cəzanı ağırlaşdıran hallar müəyyən olunmadığına görə CM-nin 63.3 və 60-cı maddələrinə əsasən A.Abıyevə CM-nin 29,120.1-ci maddəsi ilə 7 (yeddi) il 1 (bir) ay 15 (on beş) gün müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilməlidir.

Beləliklə, məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətinin təmin edilməsinə dair müdafiəçinin və kassasiya şikayətinin təmin edilməməsinə dair dövlət ittihamçısının çıxışlarını dinləyib, şərh edilən əsaslara görə CPM-nin məhkum A.Abıyevin müdafiəçisinin kassasiya şikayətinin qismən təmin edilməsi, Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 19 noyabr 2015-ci il tarixli qərarı yuxarıda göstərilən qaydada dəyişdirilməsi və A.Abıyevə CM-nin 29,120.1-ci maddəsi ilə təyin edilmiş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının müddətinin 7 (yeddi) il 1 (bir) ay 15 (on beş) günədək endirilməsi barədə qərar qəbul etmişdir.

Şəxsin müvafiq icazə əsasında (qanuni şəkildə) ölkəyə idxal edilmiş dini təyinatlı ədəbiyyatı satması və ya yayması onun Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 167-2-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinə əsas yaratmır.

Bakı şəhəri Pirallahı Rayon Məhkəməsinin 28 yanvar 2016-cı il tarixli hökmü ilə Cəbrayılova Validə Tahir qızı və Zaxarçenko İrina Kuliyeвна, hər birisi Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra məndə CM-nin) 167-2.2.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək ayrı-ayrılıqda 7000 (yeddi min) manat məbləğində cərimə cəzasına məhkum edilmiş, CM-nin 69.4-cü maddəsinə əsasən məhkumların 17 fevral 2015-ci il tarixdən 28 yanvar 2016-cı il tarixədək 11 (on bir) ay 11 (on bir) gün müddətində həbsdə saxlanılmaları nəzərə alınaraq onlar təyin olunmuş cərimə cəzasından tamamilə azad olunmuşlar.

Birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə əsasən, Cəbrayılova Validə Tahir qızı üzv olduğu "Yehovanın Şahidləri" dini icmasının digər üzvü Zaxarçenko İrina Kuliyeвна ilə qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs halında ümumi cinayətkar niyyətə və razılaşmaya əsasən dini fanatizm zəminində qəsdən qanunsuz olaraq dini təyinatlı ədəbiyyatı müvafiq razılıq olmadan yaymışlar.

Belə ki, Cəbrayılova Validə Tahir qızı Zaxarçenko İrina Kuliyeвна ilə qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs halında cinayətin törədilmə planına uyğun olaraq 05 dekabr 2014-cü il tarixdə Həsənova Güldənə İltifat qızının yaşadığı Bakı şəhəri, Pirallahı rayonu, Pirallahı qəsəbəsi, 29-cu məhəllə, ev 8, mənzil 11 ünvanına getmişlər. Güldənə Həsənovaya dini fanatizm zəminində "Yehova Allahı" barədə məlumat verib Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən "Yehovanın Şahidləri" dini icmasına yalnız icmadaxili istifadə üçün razılıq verilmiş "Övladlarımızı öyrədək" adlı dini təyinatlı ədəbiyyatı müvafiq razılıq olmadan qəsdən əvəzsiz olaraq təqdim etməklə yaymışlar.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 29 mart 2016-cı il tarixli qərarı ilə V.T.Cəbrayılovanın və İ.K.Zaxarçenkonun barəsində olan Bakı şəhəri Pirallahı Rayon Məhkəməsinin 28 yanvar 2016-cı il tarixli

hökmindən məhkumların müdafiəçiləri tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətləri təmin edilməmiş, hökm isə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Həmin qərardan məhkum V.T.Cəbrayılovanın müdafiəçisi Musayev Yaşar Balaca oğlu və məhkum İ.K.Zaxarçenkonun müdafiəçisi Talibova Könül Əfsər qızı kassasiya şikayətləri vermişlər.

Müdafiəçilər kassasiya şikayətlərini onunla əsaslandırmışlar ki, "Yehovanın Şahidləri" dininə etiqad edən Validə Cəbrayılova və İrina Zaxarçenko Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən dini mühüt üçün zərərli məlumatları əks etdirməməsi səbəbindən ölkəyə idxal edilməsinə icazə verilmiş, "Övladlarımızı öyrədək" bröşurasını yaymaqla (Həsənova Güldənə İltifat qızına verməklə) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası, İnsan Hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamə, Mülki və Siyasi Hüquqlar Haqqında Beynəlxalq Pakt, İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiya, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedentləri ilə təminat verilən dini etiqad azadlığından qanuni şəkildə ifadə etmiş, hər hansı bir cinayət əməlini törətməmişlər.

Bununla belə, yəni hərəkətlərində CM-nin 167-2.2.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qanunsuz olaraq dini təyinatlı ədəbiyyatı yayma cinayətinin tərkibi olmadığı halda Validə Cəbrayılovanın və İrina Zaxarçenkonun barəsində həmin maddə ilə təqsirli bilinmələrinə dair ittiham hökmü çıxarılmış və bu hökm apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən də qanunsuz və əsassız olaraq dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Həmçinin, kassasiya şikayətində Validə Cəbrayılovanın və İrina Zaxarçenkonun əməlinin dini etiqad azadlığı ilə ehtiva olunan qanuni hərəkət olduğunu göstərən hal kimi cinayət işi üzrə icraat həyata keçirilən dövrdə BMT-nin İnsan Hüquqları Şurasının Əsassız Həbs üzrə İşçi Qrupu tərəfindən 14 dekabr

2015-ci il tarixdə verilmiş 42/2015 sayılı rəyə istinad olunmuşdur.

Müdafiəçilər kassasiya şikayətlərində göstərilənlərə əsasən Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 29 mart 2016-cı il tarixli qərarının ləğv edilməsini, məhkumlar V.T.Cəbrayilovaya və İ.K.Zaxarçenkoya bəraət verilməsini, dövlətin üzərinə onlara kompensasiya və faizlər də daxil olmaqla çəkdikləri məhkəmə xərclərini ödəmək öhdəliyinin qoyulması barədə qərarın qəbul edilməsini xahiş edirlər.

Kassasiya kollegiyası müdafiəçilərin kassasiya şikayətlərini Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətnə CPM-nin) 419-cu maddəsinin tələbləri baxımından səlahiyyətlərinə aid olan kassasiya müraciətləri kimi görərək bu müraciətlərlə əlaqədar Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 29 mart 2016-cı il tarixli qərarının qanuniliyini və əsaslılığını yoxlayıb, araşdırmanın nəticələri olaraq aşağıdakıları qeyd etmişdir.

Cinayət məsuliyyətinin əsaslarına dair CM-nin 3-cü maddəsində təsbit olunmuşdur ki, yalnız həmin Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır.

Cinayətin anlayışı verilmiş CM-nin 14-cü maddəsinə əsasən, yalnız ictimai təhlükəli xarakterə malik olan, yəni şəxsiyyətə, cəmiyyətə və ya dövlətə zərər yetirən və yaxud zərər yetirmək təhlükəsi yaradan əməlin (Cinayət Məcəlləsi ilə cəza təhdidi altında qadağan olunmuş hərəkət və ya hərəkətsizliyin) təqsirli olaraq törədilməsi cinayət sayılır.

Bu normaların mənasına görə şəxsin əməlinə konkret cinayət tərkibinin cəhətlərini təşkil edən zəruri əlamətlərin mövcud olub-olmaması barədə nəticəyə gəlmək üçün şəxsə isnad edilən əməlin Cinayət Məcəlləsinin Ümumi hissəsinin tələbləri nəzərə alınmaqla Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsinin dispozisiyası ilə müqayisə edilməsi tələb olunur.

Bu tələb Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 244.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair" 17 mart 2011-ci il tarixli qərarının müddəalarından da irəli gəlir.

Belə ki, Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun həmin qərarına görə, cinayətin tövsifi törədilən konkret cinayət əməlinin cəhətləri ilə cinayət hüquq normasının dispozisiyasında nəzərdə tutulan tərkib əlamətləri arasında uyğunluğu müəyyən etməklə, müvafiq prosessual sənəddə öz əksini tapan və cinayət-hüquqi nəticələrə səbəb olan əmələ verilən cinayət hüquqi qiymətdir.

Bununla yanaşı, bir sıra hallarda, xüsusilə də şəxsin ittiham olunduğu əməl Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında, ölkəmizin tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə əksini tapmış bu və ya digər hüquq və azadlıqlardan sui-istifadə ilə bağlı olduqda, əməlin hüquqi tövsifi, əməldə cinayət tərkibinin əlamətlərinin olub-olmaması məsələsinin düzgün həll edilməsi (o cümlədən, şəxsə isnad edilən cinayət-hüquq normasının dispozisiyasının düzgün təfsir olunması) üçün həmin hüquq və ya azadlığı təsbit edən müvafiq milli və beynəlxalq aktların, hüququn (azadlığın) tətbiqinə dair Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedentlərinin də nəzərdən keçirilməsi tələb olunur.

V.T.Cəbrayilovanın və İ.K.Zaxarçenkunun təqsirli bilindikləri CM-nin 167-2.2.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən müvafiq razılıq olmadan dini təyanatlı ədəbiyyatı yayma cinayəti də məhz belə cinayətlər sırasına aiddir. Çünki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 48-ci, "İnsan Hüquqları haqqında" Ümumi Bəyannamənin 18-ci, "Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında" Beynəlxalq Paktın 18-ci, "İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi haqqında" Avropa Konvensiyasının 9-cu maddələrində nəzərdə tutulmuş vicdan azadlığından sui-istifadə etməni və başqasının vicdan azadlığına müdaxiləni ehtiva edir.

Sözgedən cinayətin əsas tərkibini nəzərdə tutan CM-nin 167-2.1-ci maddəsinin dispozisiyası aşağıdakı məzmundadır:

"Müvafiq razılıq olmadan dini təyanatlı ədəbiyyatı (kağız və elektron daşıyıcılarında) audio və video materialları, mal və məmulatları və dini məzmunlu başqa məlumat materiallarını istehsal etmə, satış və ya yayma məqsədi ilə idxal etmə, satma və ya yayma"

V.T.Cəbrayıllovaya və İ.K.Zaxarçenkoya şamil edilmiş cinayətin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi halı isə CM-nin 167-2.2.1-ci maddəsində həmin cinayət əməllərini ağırlaşdıran əlamət kimi nəzərdə tutulmuşdur.

V.T.Cəbrayıllovanın və İ.K.Zaxarçenkunun CM-nin 167-2.2.1-ci maddəsi ilə təqsirli binnələrində onların 05 dekabr 2014-cü ildə Həsənova Güldənə İltifat qızına onun yaşadığı evdə “Yehovanın Şahidləri” dini cərəyanı təbliğ edən “Övladlarımızı öyrədək” adlı dini təyinatlı ədəbiyyatı müvafiq razılıq olamadan əvəzsiz olaraq verməklə yaymaları səbəb olmuşdur.

Cinayət təqibi orqanı və onunla razılaşmış birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri hesab etmişlər ki, Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən “Yehovanın Şahidləri” dini icmasına “Övladlarımızı öyrədək” broşürası ilə bağlı verilmiş razılıq həmin dini təyinatlı ədəbiyyatın yalnız icma daxilində istifadəsini nəzərdə tuturdu. Odur ki, qabaqcadan əlbir olmuş V.Cəbrayıllova və İ.Zaxarçenko tərəfindən “Övladlarımızı öyrədək” broşürasının “Yehovanın Şahidləri” dini icmasına daxil olmayan, yəni başqa dinə etiqad edən Güldənə Həsənovaya əvəzsiz verilməsi CM-nin 167-2.2.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş “müvafiq razılıq olmadan dini təyinatlı ədəbiyyatın yayılması” halını yaratmışdır.

İttiham aktında və birinci instansiya məhkəməsinin hökmündə işin faktiki hallarının məhz bu cür qiymətləndirilməli olması əsaslandırılarkən həlledici şəkildə Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin 09 aprel 2015-ci il tarixli DK-154d-07/20 sayılı məktubuna və Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzində keçirilmiş məhkəmə dinşünaslıq ekspertizasının 26 may 2015-ci il tarixli 7494 sayılı rəyinə istinad olunmuşdur.

Dövlət Komitəsinin 09 aprel 2015-ci il tarixli məktubunda qeyd olunmuşdur ki, “Yehovanın Şahidləri” dini icması 07 iyul 2002-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsində 60 nömrəli şəhadətnamə ilə qeydiyyatata alınmışdır. Dini icmanın rəhbəri Moroz Leonid Aleksandroviçdir. Azərbaycan Respublikası vətəndaşları Validə Cəbrayıllovaya və İrina Zaxarçenkoya komitə tərəfindən dini təyinatlı ədəbiyyatları (kağız və elektron daşıyıcılarda), audio və video materialları, mal və məmulatları,

dini məzmunlu başqa məlumat materiallarını istehsal etmə, satış və yayma məqsədi ilə idxal etmə, satma və yaymalarına razılıq verilməmişdir. “Yehovanın Şahidləri” dini icmasına aid dini təyinatlı ədəbiyyatları (kağız və elektron daşıyıcılarda), audio və video materialları, mal və məmulatları, dini məzmunlu başqa məlumat materiallarının yalnız icmadaxili istifadəsi üçün idxalına Dövlət Komitəsi tərəfindən qeyd olunan dini icmanın sədri Leonid Moroza razılıq verilməmişdir”.

Məhkəmə-dinşünaslıq ekspertizasının 26 may 2015-ci il tarixli 7494 sayılı rəyinin nəticə hissəsi isə aşağıdakı məzmunadadır:

“1. Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi İstintaq Baş İdarəsindən 1177 nömrəli cinayət işi üzrə dinşünaslıq ekspertizasına təqdim olunmuş “Övladlarımızı öyrədək” broşürası dini təyinatlıdır.

2. Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi İstintaq Baş İdarəsindən 1177 nömrəli cinayət işi üzrə dinşünaslıq ekspertizasına təqdim olunmuş “Övladlarımızı öyrədək” broşürasının idxalına və yayılmasına Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən yalnız “Yehova Şahidləri” dini icmasına icmadaxili istifadə üçün razılıq verilməmişdir.

3. Qeyd edilən broşüranın fərdi qaydada yayılmasına və satılmasına müvafiq razılıq verilməmişdir.”

Nə Dövlət Komitəsinin 09 aprel 2015-ci il tarixli məktubunda, nə də ki, məhkəmə ekspertizasının 26 may 2015-ci il tarixli 7494 sayılı rəyinin tədqiqi hissəsində müəlliflərin hansı səbəbdən, nə kimi materiallara, sənədlərə, normativ aktlara əsaslanıb Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən “Övladlarımızı öyrədək” broşürasının müstəsna olaraq “Yehovanın Şahidləri” dini icması daxilində yayılmasına (icmadaxili istifadəsinə) icazənin verilməsi barədə nəticəyə gəldikləri öz əksini tapmamışdır.

Müdafiə tərəfi də müraciətlərində digər dəlillərlə yanaşı məhz ona istinad etmişdir ki, cinayət işində olan materiallar ibtidai istintaq orqanına və məhkəmələrə Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən “Övladlarımızı öyrədək” broşürasının müstəsna olaraq “Yehovanın Şahidləri” dini icması daxilində yayılmasına (icmadaxili istifadəsinə) icazənin verilməsi barədə nəticəyə gəlmək üçün əsas yaratmırdı.

Cinayət işinin materiallarından görünür ki, “Övladlarımızı öyrədək” broşürasına dair Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən verilmiş icazənin xarakterini əks etdirən yeganə sənəd komitə sədrinin müavini tərəfindən imzalanmış, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsinə ünvanlanan (surəti “Yehovanın Şahidləri” dini icmasının sədri Leonid Moroza göndərilən) 11 avqust 2014-cü il tarixli D/1-349/m sayılı məktubdur.

Həmin məktubun məzmunu aşağıdakı kimidir:

“Yehovanın şahidləri” dini icmasının 48 sayılı, 10 iyun 2014-cü il tarixli məktubu ilə bağlı bildiririk ki, adları və sayları aşağıda göstərilmiş broşürə və kitabların Sınıq Körpü Gömrük Postu vasitəsilə ölkəyə idxalına etiraz etmirik:

“İman örnəkləri” kitabı – 2000 ədəd;

“Xəşbəxt ailəm” broşürası – 2000 ədəd;

“Övladlarımızı öyrədək” broşürası – 2000 ədəd.

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin məktubuna qoşulmuş 2 vərəqdən ibarət komitənin əməkdaşı tərəfindən həyata keçirilmiş həmin dini ədəbiyyatların dinşünaslıq ekspertizasının rəyində isə xülasə şəkildə ədəbiyyatların məzmunu əks etdirilmiş və ekspertizanın nəticəsi olaraq dini ədəbiyyat nümunələrinin heç birində, o cümlədən “Övladlarımızı öyrədək” broşürasında ölkədaxili dini duruma mənfi təsir göstərə biləcək fikirlərin aşkar olunmaması və bu səbəbdən onların idxalına razılığın verilməsinə maneənin olmadığı qeyd olunmuşdur.

Həqiqətən də, müdafiə tərəfinin iddia etdiyi kimi, Dövlət Komitəsinin 11 avqust 2014-cü il tarixli D/1-349/m sayılı məktubundan görünür ki, həmin sənəddə “Övladlarımızı öyrədək” broşürasının ölkəyə idxalı məsələsi həll olunmuş (idxala icazə verilmiş), bu broşüranın yalnız “Yehovanın Şahidləri” dini icması daxilində istifadə edilməsinə icazənin verilməsini, icmanın xaricində yayılmasının qadağan edilməsini əks etdirən müddəalar isə əksini tapmamışdır.

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin 11 avqust 2014-cü il tarixli məktubundan ibtidai istintaq orqanı və məhkəmələr bir cür, müdafiə tərəfi isə başqa cür nəticələr çıxardığından, məhkəmə kollegiyası Dövlət Komitəsinin 11 avqust 2014-cü il tarixli məktubunda “Övladlarımızı öyrədək” broşürasının ölkəyə idxalına icazənin verilməsi faktının əhəmiyyətini V.Cəbrayilovanın və İ.Zaxarçenkonun əməllərinin hüquqi

qiymətləndirilməsi baxımından araşdırmalıdır (ibtidai istintaq orqanına və məhkəmələrə görə nə qədər ki, 11 avqust 2014-cü il tarixli məktubla “Yehovanın Şahidləri” icmasına yalnız broşüranın idxalına icazə verilib, C.Cəbrayilovanın və İ.Zaxarçenkonun dini zəmində həmin broşüranı “Yehovanın Şahidləri” icmasına aidiyyəti olmayan Güldənə Həsənovaya vermələri CM-nin 167-2.2.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş “müvafiq icazə olmadan dini təyinatlı ədəbiyyatı yayma”ni təşkil edir. Müdafiə tərəfinə görə isə dini mühitə zərər vurmayan “Övladlarımızı öyrədək” broşürasının ölkəyə idxalına icazənin verilməsi artıq bu broşüranın yayılmasını, o cümlədən “Yehovanın Şahidləri” dini icmasına aidiyyəti olmayan G.Həsənovaya verilməsini də mümkün edirdi ki, bu hal da onların hərəkətlərinin “müvafiq icazə olmadan dini təyinatlı ədəbiyyatı yayma” kimi təfsir olunmasını istisna edirdi).

Qısa deyilsə, məhkəmə kollegiyasının cavablandırılması olduğu birinci sual odur ki, 11 avqust 2014-cü il tarixli məktubla “Övladlarımızı öyrədək” broşürasının idxalına verilən icazə ilə həmin ədəbiyyatın yayılması da əhatə olunurdumu?

CM-nin 167-2.1-ci maddəsinin dispoziyasından görünür ki, burada “dini təyinatlı ədəbiyyatı müvafiq icazə olmadan satış və ya yayma məqsədi ilə idxal etmə” və “dini təyinatlı ədəbiyyatı müvafiq icazə olmadan yayma” alternativ cinayətlər kimi təsbit olunmuşdur.

Dispozisiyadan aydın olduğu kimi, dini təyinatlı ədəbiyyatın müvafiq icazə olmadan ölkəyə idxalı yalnız satış və yayma məqsədi ilə həyata keçirildikdə cinayət hesab edilir. Yəni, idxal üçün müvafiq icazənin alınması o halda tələb olunur, nə vaxt ki, dini təyinatlı ədəbiyyatın yayılması, satılması məqsədi güdülür. Bu isə o deməkdir ki, səlahiyyətli dövlət orqanı dini təyinatlı ədəbiyyatın idxalına icazə verməklə, artıq bu ədəbiyyatın satılmasını və yayılmasını nəzərdə tutulduğunu (təyinatının məhz satılma və yayılma olduğunu) qəbul edir. Başqa sözlə, dini təyinatlı ədəbiyyatın idxalına verilən icazə, idxaldan sonra bu ədəbiyyatın satılmasını və yayılmasını da əhatə etməklə qanuni şəkildə idxal edilmiş dini təyinatlı ədəbiyyatın satılmasına və başqa cür yayılmasına CM-nin 167-2-ci maddəsinin məqsədləri üçün ayrıca olaraq icazənin alınmasını istisna edir.

Azərbaycan Respublikasının dini təyinatlı ədəbiyyatın idxalı, yayılması məsələlərini tənzimləyən digər normativ-hüquqi aktları da CM-nin 167-2.1-ci maddəsinin dispoziyasının

məhz yuxarıda göstərilən qaydada təfsir edilməsinə əsas verir.

Belə ki, Azərbaycan Respublikasının “Dini etiqad azadlığı haqqında” 22 avqust 1992-ci il tarixli Qanununun 22-ci maddəsində təsbit olunmuşdur ki, “dini qurumlar, dini qurum olmayan digər hüquqi və fiziki şəxslər müvafiq icra hakimiyyəti orqanının razılığı ilə dini təyinatlı ədəbiyyatı (kağız və elektron daşıyıcılarında), audio və video materialları, mal və məmulatları və dini məzmunlu başqa məlumat materiallarını istehsal, idxal, ixrac edə, habelə onları nəzarət markası ilə markalandıqdan sonra sərbəst yaya bilərlər”.

“Nəzarət markasının forması, uçotu, istifadəsi və verilməsi Qaydaları” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 9 iyun 2014-cü il tarixli 191 sayılı qərarı ilə təsdiq etmişdir.

“Nəzarət markasının forması, uçotu, istifadəsi və verilməsi Qaydaları”nın 5.1-ci bəndində bu Qaydaların 4.2-ci bəndində göstərilən şəxslərin, yəni o cümlədən “Dini etiqad azadlığı haqqında” qanuna əsasən müvafiq məhsulları hazırlamaq (istehsal etmək) və ya onların idxalını həyata keçirmək hüququ olan şəxslərin nəzarət markasını verməyə səlahiyyəti olan orqana (dini təyinatlı ədəbiyyatla bağlı - Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinə) ərizə ilə müraciət etmək qaydası nəzərdə tutulmuşdur.

“Qaydalar”ın 5.2.1-ci-5.2.4-cü yarımbəndlərinə əsasən ərizəyə ərizəçi fiziki şəxs olduqda, onun şəxsiyyətini təsdiq edən sənədin surəti; ərizəçi fərdi sahibkar olduqda, vergi uçotuna alınması haqqında şəhadətnamənin surəti; ərizə hüquqi şəxsin adından verildikdə, hüquqi şəxsin dövlət reyestrindən çıxarışın surəti; nəzarət markası ilə markalanmalı olan mallar, məmulatlar və məlumat materialları Azərbaycan Respublikasının ərazisinə idxal olunmuşdursa, gömrük orqanları tərəfindən təsdiq edilmiş gömrük bəyannaməsinin surəti əlavə olunmalıdır.

“Qaydalar”ın 5.4-cü bəndində isə təsbit olunmuşdur ki, “dini təyinatlı ədəbiyyata (kağız və elektron daşıyıcılarında), audio və video materiallara, mal və məmulatlara və dini məzmunlu başqa məlumat materiallarına nəzarət markası alınarkən, bu Qaydaların 5.2.1-ci-5.2.4-cü yarımbəndlərində göstərilən sənədlərdən əlavə aşağıdakı sənədlər də təqdim edilir:

5.4.1. dini təyinatlı ədəbiyyatın (kağız və elektron daşıyıcılarında), audio və video materialların, mal və məmulatların və dini məzmunlu başqa məlumat materiallarının

istehsalına, idxalına Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin razılıq məktubunun surəti;

5.4.2. dini təyinatlı ədəbiyyatın (kağız və elektron daşıyıcılarında), audio və video materialların, mal və məmulatların və dini məzmunlu başqa məlumat materiallarının nüsxələrinin nümunəsi (“siqnal nüsxə”). Təqdim olunan nüsxə uçota alınır və Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsində saxlanılır.

Hadisə baş verən vaxt qüvvədə olmuş Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinin “Ticarət qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalər” adlanan XIX fəslində yerləşdirilmiş 229-1-ci maddəsində nəzarət markası ilə markalanmalı olan malların, məmulatların və məlumat materiallarının belə nəzarət markası olmadan satılması və ya digər üsulla yayılmasına görə fiziki şəxslər üçün 50 manat, vəzifəli şəxslər üçün 100 manat, hüquqi şəxslər üçün isə 150 manat miqdarında cərimə şəklində inzibati tənbeh nəzərdə tutulmuşdu.

Şərh edilən məsələyə yuxarıda təsvir edilən normativ aktları birlikdə götürməklə baxdıqda, aydın olur ki, müvafiq icazə əsasında ölkəyə idxal edilmiş dini təyinatlı ədəbiyyatın ölkə daxilində yayılması üçün təkrarən (bu dəfə məxsusi olaraq yayılmaya) icazənin alınması tələb olunmurdu. Dini təyinatlı ədəbiyyatı yaymaqdan ötrü səhəyyətli orqana müvafiq ərizəyə digər sənədlərlə yanaşı, ədəbiyyatın idxalına Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin razılıq məktubunun surətini əlavə edilməklə müraciət edilməli və nəzarət markası alınmalı idi.

İdxalına icazə verilmiş, lakin nəzarət markası olmayan ədəbiyyatın yayılması isə qanunvericinin iradəsinə görə artıq ictimai təhlükəliliyi cinayət həddində olan əməl kimi deyil, inzibati xəta kimi çıxış edirdi. Çünki, CM-nin 167-2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməllər, o cümlədən cinayət xarakterli (icazə ilə idxal edilməyən, yəni dövlətin nəzarətindən yayındırılmış və bu səbəbdən məzmununun zərərli olması istisna edilməyən) dini təyinatlı ədəbiyyatın yayılması ilə ölkənin dini mühiti təhlükə altına alınarsa (şəxslərin din azadlığı təhdid edilirsə), müvafiq icazə ilə idxal edilmiş, lakin nəzarət markası olmayan dini təyinatlı ədəbiyyatın yayılması həmin (CM-nin XXI fəslində nəzərdə tutulmuş) obyektə deyil, ticarət qaydalarına – İnzibati Xətalər Məcəlləsinin XIX fəslinin nəzərdə tutduğu ictimai-hüquq

münasibətlərinə (bu qanunla qorunan obyektə) təhlükə yaradırdı.

Beləliklə, yuxarıdakı təhlil nəticəsində birinci sualla bağlı məhkəmə kollegiyasının çıxardığı nəticə odur ki, CM-nin 167-2-ci maddəsinin məqsədləri üçün dini təyinətli ədəbiyyatın idxalına verilmiş icazə həmin ədəbiyyatın yayılmasını da ehtiva edirdi.

Baxılan məsələ ilə əlaqədar cavablandırılmalı olan ikinci sual odur ki, 11 avqust 2014-cü il tarixli məktubla “Övladlarımızı öyrədək” broşürasının idxalına verilmiş icazə ibtidai istintaq orqanının və məhkəmələrin hesab etdikləri kimi, bu broşüranın yalnız “Yehovanın Şahidləri” dini icması daxilində yayıla bilməsini nəzərdə tuturdu (həmin icmaya aid olmayan, ifadəsinə görə islam dininə etiqad edən Güldənə Həsənovaya verilə bilməzdi), yoxsa müdafiə tərəfi hesab etdiyi kimi “Yehovanın Şahidləri” dini icmasına mənsub olmayan digər dinlərə etiqad edən şəxsə də verilə (onlar arasında yayıla) bilərdimi?

Məhkəmə kollegiyası yuxarıda “Dini etiqad azadlığı haqqında” Qanunun 22-ci maddəsindən gətirilmiş iqtibasda “habelə onları (yəni, dini təyanətli ədəbiyyatı – m.k.) nəzarət markası ilə markalandıqdan sonra sərbəst yaya bilərlər” ifadəsinin işlədilməsini yayılmanın sərbəstliyinə (yəni, yayılmanın dairəsinin dini icma, bu və ya digər dinin nümayəndələri ilə məhdudlaşmamasına, əksinə yayan şəxsin mülahizəsinə görə müəyyənləşdirilməsinə) birbaşa işarə edən müddəə kimi qiymətləndirmişdir.

İdxalına icazə verilmiş (zərərli olmadığı üçün ölkə daxilində istifadəsi mümkün hesab edilmiş) dini təyinətli ədəbiyyatı yaymaqda şəxslərin sərbəst olması barədə məhkəmə kollegiyasının qənaəti həm də aşağıdakılardan irəli gəlir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 48-ci maddəsinin II hissəsində vicdan azadlığı yalnız hər kəsin hər hansı dinə etiqad etmək və yaxud etiqad etməmək hüququ kimi deyil, həm də dini yaymaq hüququ kimi təsbit olunmuşdur.

Hər hansı dini yaymaq hüququ isə bu dini təbliğ etmək, başqa dinlərə etiqad edən şəxslərlə öz dini barədə təsəvvürlərini bölüşmək, o cümlədən mənsub olduğu dinin xüsusiyyətlərini əks etdirən ədəbiyyatı paylaşmaq imkanlarını ehtiva edir, bir şərlə ki, Konstitusiyanın 18-ci maddəsinin II hissəsində təsbit olunduğu kimi, həmin din və yaxud dini cərəyan insan ləyaqətini alçaltmasın və ya insanpərvərlik prinsiplərinə zidd

olmasın (“Yehovanın Şahidləri”nin dini icma olaraq Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən 07 iyul 2002-ci il tarixdə 60 sayılı şəhadətnamə ilə qeydiyyatla alınması ilə bu dini qurumun Konstitusiyanın 18-ci maddəsinin II hissəsi ilə qadağan edilmiş din və cərəyanlara aid olmaması, eləcə də Dövlət Komitəsinin 11 avqust 2014-cü il tarixli məktubuna əsasən “Övladlarımızı öyrədək” broşürasının idxalına icazənin verilməsi ilə həmin ədəbiyyatın Konstitusiya ilə qadağan edilmiş din və cərəyanları (dini mühitə zərər vura biləcək ideyaları) təbliğ etməməsi rəsmən etiraf olunmuşdur).

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 12-ci maddəsinin II hissəsinə əsasən Konstitusiyada sadalanan insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları, yəni o cümlədən vicdan azadlığı Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun tətbiq edilir.

“İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında” Avropa Konvensiyası Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu beynəlxalq müqavilədir.

Avropa Konvensiyasının 9-cu maddəsində fikir, vicdan və din azadlığı aşağıdakı kimi təsbit olunmuşdur:

“1. Hər kəsin fikir, vicdan və din azadlığı hüququ vardır; bu hüquqa öz dinini və əqidəsini dəyişmək azadlığı, öz dininə və ya əqidəsinə həm təkbaşına, həm də başqaları ilə birlikdə etiqad etmək və açıq yaxud şəxsi qaydada ibadəti, təlimləri, dini və mərasim ayinlərini yerinə yetirmək azadlığı daxildir.

2. Öz dininə və baxışlarına etiqad etmək azadlığı yalnız ictimai asayiş maraqları naminə, ictimai qaydanı, sağlamlığı, yaxud mənəviyyatı qorumaq üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan məhdudiyətlərə məruz qala bilər”.

Avropa Konvensiyasının 9-cu maddəsinin tətbiqi məsələlərinə həsr olunmuş Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin “Kokkinakis Yunanıstana qarşı iş” üzrə 25 may 1993-cü il tarixli qərarında (31-ci bənd) bəyan edilmişdir ki, “Konvensiyanın 9-cu maddəsinə görə öz dininə etiqad etmək yalnız başqaları ilə birlikdə “açıq” və onunla eyni dini paylaşan şəxslərin dairəsində ibadəti nəzərdə tutmur, etiqad etmə “təkbaşına”, “fərdi qaydada”, hətta başqasını, məsələn “öyrətmə” yolu ilə inandırmağa cəhd etmə

şəklində də ola bilər, çünki əks halda 9-cü maddədə təsbit olunmuş “öz dinini və əqidəsini dəyişmək azadlığı” ölü müddəə olaraq qalmış olardı”.

Eyni fikir Avropa Məhkəməsinin “Larissis və başqaları Yunanıstana qarşı iş” üzrə 24 fevral 1998-ci il tarixli qərarında da öz əksini tapmışdır.

Göründüyü kimi, vicdan azadlığı hüququ Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən 11 avqust 2014-cü il tarixli məktubla “Övladlarımızı öyrədək” broşürasının idxalına verilmiş icazəni sözügedən dini ədəbiyyatın yalnız “Yehovanın Şahidləri” dini icması daxilində istifadə olunmasını nəzərdə tutan, digər dinə mənsub şəxslər arasında yayılmasına yol verməyən akt kimi təfsir edilməsini istisna edir.

Məhkəmə kollegiyası bu cür (yəni, cinayət-hüquqi anlamda yayılmanın yolverilən olması barədə) nəticəyə gəlməsinə baxmayaraq, bu halın özü-özlüyündə başqasının cinayət qanununu ilə qorunan vicdan azadlığı hüququnun pozuntusunu istisna edib-etməməsinə də münasibət bildirməyi zəruri hesab etmişdir (kassasiya şikayətlərindən belə qənaət hasil olunur ki, müdafiə tərəfinə görə dini təyinatlı ədəbiyyatın yayılmasına icazənin olması, onun məzmununun dini mühitə zərər vurmaması nəinki CM-nin 167-2-ci maddəsinin məqsədləri üçün, ümumiyyətlə belə ədəbiyyatın yayıldığı bütün hallarda başqalarının vicdan azadlığının pozuntusunun müəyyən edilməsini istisna edir). Bu məsələnin araşdırılması Validə Cəbrayılovanın və İrina Zaxarçenkonun əməllərində Cinayət Məcəlləsinin XXI fəslində nəzərdə tutulmuş vicdan azadlığı əleyhinə olan digər cinayətlərin tərkibinin olub-olmaması baxımından əhəmiyyət kəsb edir.

Məhkəmə kollegiyasının fikrincə, şəxsin dini təyinatlı ədəbiyyatı yaymaq hüququna malik olması CM-nin 167-2-ci maddəsi ilə məsuliyyəti istisna etsə də, bütün hallar üçün yayılmanın qanuniliyini (heç bir halda digərlərinin vicdan azadlığını pozmayacağı) öncədən müəyyənləşdirmir. Çünki, dini təyinatlı ədəbiyyatın başqa dinə etiqad edən şəxslər arasında yayılması, yəni şəxs tərəfindən öz dinini təbliğ etməsi üsul və formasına görə digərlərinin vicdan azadlığına müdaxilə, azadlığın pozulması kimi çıxış edə bilər (məsələn, məcbur edilmiş hallarında).

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin yuxarıda adları çəkilən qərarlarının müqayisəsi də Məhkəmənin yolverilən prozelitizmlə, ziyanlı

prozelitizmi fərqləndirdiyini göstərir (prozelitizm – şəxsin başqasını öz dininə cəlb etmək səyidir).

Belə ki, “Kokkinakis Yunanıstana qarşı”, habelə “Larissis və başqaları Yunanıstana qarşı” işlərdə cavabdeh dövlət qismində çıxış edən Yunanıstanda prozelitizm Konstitusiyasının 13-cü maddəsi ilə qadağan edilmişdir. Həmin ölkənin “Prozelitizm haqqında” 1363/1938 sayılı qanununun 4-cü bölməsində (1672/1939 sayılı qanunla edilmiş dəyişikliklərlə) qeyd olunmuşdur ki, “prozelitizm” dedikdə, başqa dinə etiqad edən şəxsin əqidəsini dəyişmək məqsədilə mükafatlandırmaq və ya mükafat vəd etmək, mənəvi və ya maddi yardım göstərmək, aldatmaq, təcrübəsizliyini, etibarını, ehtiyacını, intellektinin aşağı olmasını, sadələşməliyini istifadə etmək yolu ilə onun dini baxışlarına düzünə və yaxud dolayı yolla təsir etmə cəhdi başa düşülür.

Yunanıstanda prozelitizmin bu şəkildə (demək olar ki, tamamilə) qadağan olunmasına baxmayaraq, Avropa Məhkəməsi birinci işdə Kokkinakisin, ikinci işdə Larissisin və digər iki nəfər ərizəçinin zərərçəkmiş mülki şəxslərə münasibətdə prozelitizmə yol vermələrinə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmalarını Avropa Konvensiyasının 9-cu maddəsi ilə təminat verilən onların vicdan azadlığının (etiqad etdikləri dini yaymaq hüquqlarının) pozulması kimi qiymətləndirsə də, “Larissis və başqaları Yunanıstana qarşı” işdə hərbi təyyarəçilər olan zərərçəkmiş şəxslərə münasibətdə yol verdikləri prozelitizmə görə ərizəçilərin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmalarında Konvensiyanın 9-cu maddəsinin pozuntusunu müəyyən etmədi. Bu zaman Avropa Məhkəməsi həlledici şəkildə ona əsaslandı ki, Yunanıstan Hərbi Hava Qüvvələrində zabit heyətində xidmət edən ərizəçilər Larissis, Mandalarides və Sarandis zərərçəkmiş hərbi təyyarəçilərə münasibətdə hərbi rəislər idi. Odur ki, Avropa Məhkəməsinin qənaətinə görə, ərizəçilərin pravoslav zərərçəkmişləri özlərinin etiqad etdikləri “Əllincilərin kilsəsi”nə cəlb etmə cəhdlərində (söhbətlər aparmalarında, broşürə vermələrində və s. hərəkətlərində) məcbur etmə əlamətləri mövcud olmuş, bu səbəbdən də zərərçəkmişlərin din azadlığı (öz dininə etiqad etmək hüququ) pozulmuşdur (qərarın 47-55-ci bəndləri).

Azərbaycan Respublikasının cinayət qanunu da cəza təhdidi altında prozelitizmin məcbur etmə şəklində ifadə olunmuş hallarını CM-nin 167-1-ci maddəsində qadağan edir.

Hazırkı işin materiallarından, o cümlədən Validə Cəbrayılovanın, İrina Zaxarçenkonun, zərərçəkmiş kimi tanınmış Güldənə Həsənovanın verdikləri ifadələrdən isə V.Cəbrayılovanın və İ.Zaxarçenkonun onlardan heç bir asılılığı olmayan G.Həsənovaya təsir etmək üçün məcbur etmə kimi xarakterizə edilə biləcək üsullardan istifadə etdikləri görünür (təsadüfi deyil ki, ittihamda da təqsirləndirilən şəxslərə belə əlamətlər istinad edilməmişdir).

Beləliklə, məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, Validə Cəbrayılova və İrina Zaxarçenko idxalına icazə verilmiş dini təyinatlı “Övladlarımızı öyrəmək” broşurasını Güldənə Həsənovaya verib yaymaqla CM-nin 167-2-ci maddəsi və yaxud CM-nin XXI fəslinin vicdan azadlığı ilə bağlı olan digər maddələri ilə qorunan obyektə zərər vurmadıqları üçün onların hərəkətləri CM-nin 14-cü maddəsinin ehtiva etdiyi (cinayət üçün zəruri olan) ictimai-təhlükəlilik dərəcəsinə malik olmamışdır.

Hərəkətin cinayətlər üçün xas olan ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə malik olmaması və cinayət qanunu ilə qorunan obyektə zərər vurmaması isə həmin əməldə cinayət tərkibini (obyekt, obyektiv cəhət, subyekt, subyektiv cəhət) xarakterizə edən bütün əlamətlərinin, yəni CM-nin 3-cü maddəsinə görə V.Cəbrayılovanın və İ.Zaxarçenkonun cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmaları üçün əsasın olmadığını göstərir (məhiyyət etibarını ilə hazırkı cinayət işi üzrə icraat zamanı verilmiş BMT-nin İnsan Hüquqları Şurasının Əsassız Həbs üzrə İşçi Qrupunun 14 dekabr 2015-ci il tarixli rəyi də eyni nəticəyə gəlmək üçün əsas yaradır).

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39.1.2-ci maddəsi əməldə

cinayət tərkibinin olmamasını - cinayət təqibini istisna edən (o cümlədən, başlanmış təqibə, cinayət işinə xitam verilməsini tələb edən) hal, CPM-in 42.1.2-ci maddəsi isə bəraətin əsası kimi göstərir.

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 416.0.6-cı maddəsinə görə məhkəmənin cinayət tərkibinin əlamətləri olmadan ittiham hökmü çıxarması məhkəmənin hökm və ya qərarının kassasiya qaydasında ləğv edilməsi (dəyişdirilməsi) üçün əsasdır.

CPM-nin 419.10.3-cü maddəsinə əsasən belə halda kassasiya instansiyası məhkəməsi məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökm və ya qərarının ləğv edilməsi, cinayət işi üzrə icraata xitam verilməsi barədə qərar çıxarmalıdır.

Odur ki, məhkəmə kollegiyası belə nəticəyə gəlmişdir ki, bu tələblər hissəsində kassasiya şikayətləri təmin edilməlidir.

Beləliklə, məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətlərinin təmin edilməsinə dair məhkum edilmiş şəxslərin və onların müdafiəçilərinin, habelə kassasiya şikayətlərinin təmin edilməməsinə dair dövlət ittihamçısının çıxışlarını dinləyib, şərh edilən əsaslara görə kassasiya şikayətləri qismən təmin edilməsi, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının Cəbrayılova Validə Tahir qızının və Zaxarçenko İrina Kuliyevnanın barəsində olan 29 mart 2016-cı il tarixli qərarının ləğv edilməsi və onların CM-nin 167-2.2.1-ci maddəsi ilə məhkum edilmələrinə dair cinayət işi üzrə icraata CPM-nin 39.1.2 və 42.1.2-ci maddələrində göstərilən əsasla (əməldə cinayət tərkibinin olmamasına görə) xitam verilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir.

Müzəffər Ağazadə,
Azərbaycan Respublikasının
Əməkdar Hüquqşünası

Qəsdən sağlamlığa yüngül zərər vurma hallarında cinayət təqibinin forması barədə.

Cinayət-prosessual qanunvericiliyə görə cinayət təqibi dedikdə şübhəli və təqsirləndirilən şəxsin ifşa olunması, ona qarşı ittihamın irəli sürülməsi, ittihamın məhkəmədə müdafiə edilməsi məqsədilə ittiham tərəfinin həyata keçirdiyi prosessual hərəkətlər başa düşülür. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (CPM) 37-ci maddəsinə əsasən cinayətin xarakterindən və ağırlıq dərəcəsiindən asılı olaraq cinayət təqibi xüsusi, ictimai-xüsusi və ya ictimai ittiham qaydasında həyata keçirilməlidir.

Xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi yalnız Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (CM) 147 (böhtan), 148 (təhqir), 165.1 (ağırlaşdırıcı tövsifedici əlamətlər olmadan müəlliflik hüquqları və əlaqəli hüquqların pozma) və 166.1-ci (ağırlaşdırıcı tövsifedici əlamətlər olmadan ixtiraçılıq və patent hüquqlarının pozma) maddələrində göstərilən cinayətlər üzrə ictimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi CM-nin 127, 128, 129.2, 130.2, 131.1, 133, 134, 142.1, 149.1, 150.1, 151, 156-158, 163, 169-1, 175-177.1, 178.1, 179.1, 184.1, 186.1, 187.1, 190.1, 197 və 201.1-ci maddələrində göstərilən cinayətlərə görə həyata keçirilir. CM-nin Xüsusi hissəsinin digər maddələrində göstərilən cinayətlərə görə cinayət təqibi isə ictimai ittiham qaydasında həyata keçirilməlidir.

Xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi yalnız zərərçəkmiş şəxsin (və ya onun nümayəndəsinin) şikayəti əsasında başlanır və zərərçəkmiş şəxs təqsirləndirilən şəxslə barışıqda icraata xitam verilir. (CPM-nin 37.2, 39.1.9 və 41.7-ci maddələri) Xüsusi ittihamçının üzrlü səbəblər olmadan məhkəmə iclasına təkrar gəlməməsi hüquqi əhəmiyyətinə görə cinayət təqibindən imtina etməyə bərabər tutulur və işin icraatına xitam verilməsi üçün əsasdır. (CPM-nin 43.2, 302.1.8 və 315.5-ci maddələri).

İctimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi də zərərçəkmiş şəxsin şikayəti əsasında, CPM-nin 37.5-ci maddəsində nəzərdə tutulan hallarda isə (məsələn, törədilmiş cinayət dövlətin və ya cəmiyyətin mənafeyinə toxunduqda) prokurorun təşəbbüsü ilə həyata keçirilir. Belə işlər üzrə cinayət təqibinə CM-nin 73-cü maddəsində nəzərdə tutulan hallardan başqa, zərərçəkmiş şəxslə təqsirləndirilən şəxsin barışması ilə əlaqədar xitam verilə bilməz. Əksinə, bu növ cinayət təqibinin xüsusi ittihamçı, yaxud prokuror tərəfindən başlanmasından asılı olmayaraq məhkəmədə dövlət ittihamçısı cinayət təqibindən imtina etdikdə xüsusi ittihamçının cinayət təqibini davam etdirmək hüququ vardır. (CPM-nin 37.4 və 41.6-cı maddələri).

Cinayət təqibinin növləri kimi xüsusi ittiham və ictimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət icraatlarının aparılmasında həm oxşar, həm də fərqli cəhətlər vardır. Əsas oxşar cəhətlər ondan ibarətdir ki, ictimai ittiham qaydasında cinayət təqibindən fərqli olaraq bu növ icraatlarda cinayət təqibi mütləq zərərçəkmiş şəxsin şikayəti əsasında başlanılır. Doğrudur, CPM-nin 37.5-ci maddəsində nəzərdə tutulan bir sıra müstəsna hallarda ictimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi zərərçəkmiş şəxsin şikayəti olmadan, prokuror tərəfindən də başlanıla bilər. Prokurorun təşəbbüsü ilə başlanıla bilən hallar aşağıdakılardan ibarətdir:

- Törədilmiş cinayət dövlətin və ya cəmiyyətin mənafeyinə toxunduqda;
- Cinayət hakimiyyət nümayəndəsi və ya dövlət orqanlarının digər vəzifəli şəxsləri tərəfindən, yaxud onlara qarşı törədildikdə;

c) Cinayət hamilə vəziyyətdə olan qadın, qoca və köməksiz vəziyyətdə olan şəxs barəsində törədildikdə;

ç) Cinayət hədə-qorxu, məcburiyyət təsiri altında və ya onu törətmiş şəxsdən asılı vəziyyətdə olan digər şəxs barəsində törədildikdə;

d) Cinayət fəaliyyət qabiliyyəti olmayan və ya cinayət məsuliyyətinə cəlb etməyə imkan verən yaş həddinə çatmamış şəxs tərəfindən və ya ona qarşı törədildikdə.

CPM-nin 37.5-ci maddəsi ilə müəyyən olunan normalara nəzər yetirdikdə məlum olur, ki orada anlaşılmaz, sağlam məntiqlə uyuşmayan məqamlarda vardır. Qeyd olunduğu kimi CPM-nin 37.5-ci maddəsində zərərçəkmiş şəxsin şikayəti olmadan 37.3-cü maddədə sadalanan CM-nin maddələri üzrə ictimai-xüsusi ittiham qaydasında prokuror tərəfindən cinayət təqibi başlanmasından söhbət gedir. Lakin anlamaq çətindir ki, məsələn, vəzifəli şəxsin və ya hakimiyət nümayəndəsinin şəxsi və ailə həyatının sirri olan məlumatların yayılması zamanı zərərçəkmiş şəxsin şikayəti olmadan prokuror hansı əsasla CM-nin 156-cı maddəsi ilə cinayət təqibi başlaya bilər? Yaxud, cinayət hadisəsi cinayət məsuliyyətinə cəlb etməyə imkan verən yaş həddinə çatmamış şəxs tərəfindən törədilmişsə prokuror hansı qanuni əsasla şəxs barəsində cinayət işi başlaya bilər. Belə ritorik suallar CPM-nin 37.5-ci maddəsinə münasibətdə 37.3-cü maddədə sadalanan CM-nin digər maddələri ilə əlaqədar da verilə bilər.

Ümumiyyətlə cinayət təqibinin növləri kimi xüsusi və ictimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət icraatları ilə bağlı prosesual qanun normalarında irad doğurası, dəqiqləşdirilməsinə ehtiyac olan başqa cəhətlər də vardır. Hazırkı yazıda biz qarşımıza CPM-nin 37-ci maddəsi ilə müəyyən edilən bütün normaları təhlil etmək vəzifəsini məqsəd kimi qoymamışıq. Bu yazıda biz əsasən sağlamlığa qəsdən yüngül zərər vurma üstündə məsuliyyətdən bəhs edən CM-nin 128-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan cinayət təqibinin ictimai-xüsusi ittiham qaydasında aparılmasının təcrübədə bir çox hallarda paradoksal vəziyyətə gətirib çıxarmasına diqqət cəlb etmək istəyirik.

Qeyd olunduğu kimi CM-nin 128-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan hadisələr üzrə cinayət təqibi CPM-nin 37.3-cü maddəsinə əsasən ictimai-xüsusi ittiham qaydasında təqib olunan əməllər sırasına aid edilmişdir. CPM-nin həmin maddəsinə görə cinayət təqibi həm zərərçəkmişin şikayəti əsasında, həm də CPM-nin 37.5-ci maddəsindəki hallardan hər hansı biri mövcud olduqda zərərçəkmişin şikayəti olmadan da prokurorun təşəbbüsü ilə başlanıla bilər. Deməli mövcud qanunvericiliyə görə vətəndaşların sağlamlıqlarına yüngül zərər vurma ilə bağlı bütün hadisələr üzrə ibtidai araşdırma orqanları tərəfindən cinayət təqibi başlanmalı və ibtidai araşdırma aparılmalıdır.

Xatırlatmaq yerinə düşər ki, Azərbaycan Respublikasının 1927 və 1960-cı illərdə qəbul edilmiş cinayət qanunlarında qəsdən sağlamlığa yüngül zərər vurmada ibarət əməl “qəsdən bədənə yüngül xəsarət yetirmə” kimi göstərilirdi və müvafiq qanunlarda CM-nin 181 və 106-cı maddələri ilə məsuliyyət yaradırdı. 2000-ci ilin sentyabr ayına qədər mövcud olmuş cinayət-prosesual qanunlarda belə əməllər xüsusi ittiham qaydasında təqib olunmalı əməllər sırasına aid edilirdi və şikayətlər zərərçəkmiş şəxslər tərəfindən bilavasitə məhkəməyə verilirdi. Həm də zərərçəkmiş şəxs müqəssirlə barışıb şikayətindən imtina etdikdə icraata xitam verilirdi. Rusiya Federasiyası CPM-nin 20-ci maddəsinə görə ağırlaşdırıcı tövsifedici əlamətlər olmayan hallarda sağlamlığa qəsdən yüngül zərər vurma üstündə məsuliyyət müəyyən edən CM-nin 115-ci maddəsinin birinci hissəsi ilə nəzərdə tutulan əməllər üzrə icraat hazırda da xüsusi ittiham qaydasında təqib olunan əməllər sırasındadır.

Ölkəmizdə hazırda qüvvədə olan cinayət-prosesual qanunvericilikdə CM-nin 128-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan cinayət hadisələrinin “hüquqi statusunun” qaldırılmasının səbəbini izah etmək çətindir. Bizim fikrimizcə CM-nin 128-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan əməllərə görə cinayət təqibinin xüsusi ittiham növündən ictimai-xüsusi ittiham növünə keçirilməsi üçün ciddi (ictimai, siyasi, konseptual) əsaslar olmalıdır. Belə əsaslar olmadığı halda dəyişikliyin səbəbini araşdırmaq məqsədilə nəzəri bilik və praktiki iş üzrə söz sahibi olan

hüquqşünaslara müraciət etməyimiz də məsələyə aydınlıq gətirmədi. Daha doğrusu onlardan əsaslandırılmış, məntiqi cavablar ala bilmədik.

Məsələn, hüquq praktikası sahəsində çalışanlardan bir qismi hesab edir ki, güya belə dəyişiklik daxili işlər orqanları strukturlarının fəaliyyətinin yüksək səviyyədə olması barədə görüntü yaratmaq məqsədilə edilir. Güya daxili işlər orqanlarının fəaliyyətinin əsas göstəricilərindən biri cinayət hadisələrinin açılma faizinin yüksək səviyyədə olmasından ibarətdir. Qəsdən sağlamlığa yüngül zərər vurma zamanı əksər hallarda zərərçəkmiş şəxsin şikayətində hadisə törədən şəxsin kimliyi göstərildiyindən belə şikayətlər üzrə kimisə axtarmağa ehtiyac da olmur. Buna baxmayaraq hesabatlarda belə hadisələr açılmış cinayətlər sırasına aid edilir.

Sovet İttifaqının mövcud olduğu vaxtlarda bəlkə də belə fərziyyə ilə müəyyən dərəcədə razılaşmaq mümkün olardı. Yəni müttəfiq respublikalardan birinin daxili işlər orqanları belə aşkar cinayət hadisələrini də açılma faizinə aid etməklə səmərəli işlədiyini nümayiş etdirmək istərdi. Hazırda isə Azərbaycan Respublikası müstəqil və suveren dövlətdir və şübhəsiz ki, onun hər hansı strukturunun belə üsullarla başqa ölkələr qarşısında öyünməsinə ehtiyac da yoxdur. Digər tərəfdən cinayət hadisələrinin artması da daxili işlər orqanlarının fəaliyyətinin neqativ göstəriciləri sırasına aid olduğundan onlar cinayətlərin açılması faizi məsələsində bu üsulla süni görüntü yaratmaqda maraqlı ola bilməzlər.

Başqa qrup hüquqşünasların fikrincə cinayət-prosessual qanundakı belə dəyişiklik çox güman ki, insan hüquq və azadlıqlarının daha geniş və hərtərəfli təmin edilməsi ilə bağlıdır. Çünki, xüsusi ittiham xarakterli işlərdən fərqli olaraq cinayət təqibinin ictimai-xüsusi ittiham qaydasında aparılması hallarında icraatda məhkəmələrlə yanaşı ibtidai araşdırma orqanları da iştirak edirlər.

Bu fikirlə də razılaşmaq çətinidir. Belə ki, CM-nin 128-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan əməllər öz mahiyyətinə görə sadə olduğu kimi belə işlərin məhkəmə icraatı da ciddi çətinliklər yaratmır. Belə cinayətlər üzrə icraatın istər xüsusi, istərsə də ictimai-xüsusi ittiham qaydasında aparılmasından asılı olmayaraq hər iki halda icraat zərərçəkmiş şəxsin şikayəti ilə (CPM-nin 37.5-ci maddəsindəki hallar istisna olmaqla) başlanır və zərərçəkmişlə təqsirləndirilən şəxs barışıq əldə etdikdə işin icraatına xitam verilir. Hər iki növ icraat zamanı məhkəmələr işin həqiqi hallarının müəyyən edilməsi məqsədilə prosesual qanunda nəzərdə tutulan bütün vasitələrdən istifadə edə bilirlər.

Bir sözlə CM-nin 128-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan əməllərlə bağlı cinayət təqibinin hansı səbəbdən ictimai-xüsusi ittiham qaydasında təqib olunan əməllər sırasına aid edilməsinin səbəbini aydınlaşdırmaq barədəki cəhdlərimiz uğursuzluqla nəticələndi. İstintaq-məhkəmə təcrübəsi isə göstərir ki, bu növ əməllərin xüsusi ittiham qaydasında təqib edilən əməllər sırasına aid edilməsi daha məqsədə uyğun olardı.

Belə ki, qeyd etdiyimiz kimi 2000-ci ilədək ayrı-ayrı vaxtlarda qüvvədə olmuş hər iki cinayət-prosessual qanunlara görə sağlamlığa qəsdən yüngül zərər vurmaqdan ibarət əməllər həmişə xüsusi ittiham qaydasında təqib olunan cinayətlər sırasına aid edilmişdir və bu qayda heç vaxt məhkəmə təcrübəsində problem yaratmamışdır. Təkcə bu faktın özü həmin məsələ barəsində əvvəlki prosesual qanunlarla müəyyən olunan normalara hörmətlə yanaşmağa əsas verirdi. 2016-cı ilin may ayına qədərki dövrdə ictimai-xüsusi ittiham qaydasında, o cümlədən CM-nin 128-ci maddəsi ilə təqib olunan cinayət hadisələri üzrə zərərçəkmişin təqsirləndirilən şəxslə barışması şərtsiz olaraq cinayət təqibinə xitam verilməsinə səbəb ola bilməzdi. Lakin 6/V-16-cı il tarixli Qanunla CM-nin 128-ci maddəsinə edilən “Qeyd”lə həmin norma öz əhəmiyyətini itirdi. “Qeyd”də göstərilir ki, həmin maddədə nəzərdə tutulmuş əməli ilk dəfə törətmiş şəxs zərərçəkmiş şəxslə barışıqda və ona dəymiş ziyanı tamamilə ödədikdə cinayət məsuliyyətindən azad olunur.

Deməli hazırda qüvvədə olan qanunvericiliklə CM-nin 128-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətmiş şəxs zərərçəkmiş şəxslə barışıq əldə etdikdə cinayət məsuliyyətindən azad

edilməlidir. Həm də cinayət məsuliyyətindən bu əsasla azad etmə CM-nin 73-cü maddəsində olduğu kimi dispoziitiv deyil, imperativ xarakter daşıyır. Yəni barışıq əldə olunması cinayət işinin icraatına xitam verilməsi üçün əsasdır, ibtidai araşdırma orqanı və məhkəmənin mülahizəsindən asılı deyildir.

Göründüyü kimi CM-nin 128-ci maddəsinə “Qeyd” qisminə yeni norma əlavə edilməsi əslində bu maddənin təbiət etibarilə CPM-nin 37.3-cü maddəsində sadalanan CM-nin digər maddələri ilə nəzərdə tutulan əməllərdən kəskin sürətdə fərqlənməsinin etirafıdır. Həmin məsələlərlə bağlı qanun normalarında dəyişiklik edilməsinə çoxdan ehtiyac yaranmışdı. Hazırda ictimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi aparılmasını nəzərdə tutan və CPM-nin 37.3-cü maddəsində sadalanan CM-nin maddələri içərisində 128-ci maddə yeganə maddədir ki, zərərçəkmişin təqsirləndirilən şəxslə barışması işin icraatına şərtsiz xitam verilməsi ilə nəticələnir. Elə buradan da görünür ki, CPM-nin 37-ci maddəsinin ayrı-ayrı bəndlərində CM-nin 128-ci maddəsinin yeri dəyişik düşmüşdür.

Bu səbəbdən də hesab edirik ki, hazırda CM-nin 128-ci maddəsi ilə tövsif edilən əməllər üzrə cinayət təqibi ictimai-xüsusi ittiham qaydasında təqib olunan cinayətlər sırasından çıxarılmaqla xüsusi ittiham qaydasında təqib olunan cinayətlər sırasına aid edilməlidir. Bunun üçün isə CPM-nin 37.2 və 37.3-cü maddələrində müvafiq dəyişikliklər aparılmalıdır.

6/V-16-cı il tarixli Qanunla CM-nin 128-ci maddəsinə əlavə edilən “Qeyd” təhlil edilərkən bu yeni normanın özünün də məna və ifadə forması etibarilə xeyli dərəcədə qüsurlu olduğunun şahidi olarıq. Belə ki, “Qeyd”də göstərilir ki, həmin maddədə nəzərdə tutulmuş əməli ilk dəfə törətmiş şəxs zərərçəkmişlə barışıqda və ona dəyən ziyanı tamamilə ödədikdə cinayət məsuliyyətindən azad olunur. Cümlənin quruluşundan belə çıxır ki, barışıq əldə edilməsi prosesində zərərçəkmişin deyil, təqsirləndirilən şəxsin iradəsi əsas rol oynayır. Halbuki, barışıq təşəbbüs təqsirləndirilən şəxs tərəfindən irəli sürülmüş olsa belə barışıqın baş tutması yalnız zərərçəkmişin iradəsindən asılıdır. Ona görə də fikrimizcə “Qeyd”də barışıqın məhz zərərçəkmişin iradəsilə baş tutması məsələsini qabartmağa ehtiyac vardır.

Barışıqın qəbul edilməsinin cinayət nəticəsində zərərçəkmiş şəxsə vurulan ziyanın mütləq və tamamilə ödənilməsi ilə şərtləndirilməsi də yersizdir. Çünki zərərçəkmiş şəxs ona dəyən ziyanın qismən ödənilməsi, yaxud ümumiyyətlə ödənilməməsi hallarında da şikayətindən imtina edə bilər. Belə hallarda barışıq aktının ziyanın qismən və ya tam ödənilməsi ilə şərtləndirilməsi barədəki qanun norması da öz əhəmiyyətini itirir.

Nəhayət, CM-nin 128-ci maddəsinin “Qeyd” hissəsində nəzərdə tutulan barışıqla bağlı normanın yalnız ilk dəfə, həm də əvvəllər həmin maddədə nəzərdə tutulan əməli törətmiş şəxs barəsində tətbiqinə yol verilməsi barədəki müddəa etiraz doğurmaya bilməz. Bizim fikrimizcə bu xarakterli hadisələr kənar şəxslərin mənafeyinə toxunmadığından zərərçəkmişin barışmaq barədəki iradəsinə hörmətlə yanaşılmalıdır. Həm də hazırkı normanın tətbiqi anlaşılmaz vəziyyət də yarada bilər. Məsələn, tutaq ki, hadisə törədən şəxslərin sayı bir neçə nəfərdir və onlardan birinin məhkumluğu ödənməmişdir. Zərərçəkmiş şəxs isə hadisənin bütün iştirakçıları ilə barışdığından ittihamdan imtina etmişdir. Belə vəziyyətdə hadisə törətmiş şəxslərdən yalnız bir nəfər haqqında ittiham hökmü çıxarılması komik vəziyyət yarada bilər.

Məhkəmə təcrübəsi göstərir ki, sağlamlığa qəsdən yüngül zərərvermə ilə əlaqədar cinayət hadisələri qonşular arasında, ailə daxilində ər-arvad, gəlin-qayınana, gəlin-baldız arasında daha çox, həm də tez-tez baş verir. Barışıqla bağlı CM-nin 128-ci maddəsinin “Qeyd” hissəsində nəzərdə tutulan normanın yalnız ilk dəfə və eyni xarakterli əməl törədən şəxslərə aid edilməsi ictimaiyyət tərəfindən birmənalı qarşılanma bilməz. Bunun üçün aşağıdakı situasiyalara diqqət yetirmək kifayətdir:

Tutaq ki, şəxsi münasibət zəminində münaqişə edən iki qonşudan biri digərinin sağlamlığına yüngül zərər vurma üstündə CM-nin 128-ci maddəsi ilə məsuliyyətə alınmış və 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir. Cinayət qanununa görə (CM-nin 15-ci maddəsi) belə əməllər böyük ictimai təhlükə törədilməyən cinayətlər sırasına

aid edildiyindən CM-nin 83-cü maddəsinə görə məhkum cəzanı çəkib qurtarmasından sonrakı 3 il ərzində məhkumluğu olan şəxs hesab edilir. Deməli 128-ci maddəyə əlavə olunan “Qeyd”ə görə cəzasını çəkib qurtaran şəxs sonrakı 3 il ərzində yenidən həmin qonşusuna, yaxud başqa şəxsə qarşı eyni xarakterli əməl törətdikdə zərərçəkmişlə barışıq əldə etməsi, dəyən ziyanı tam ödəməsi belə onu cinayət məsuliyyətindən xilas etməyəcəkdir.

Yaxud, deyildiyi kimi gəlinlə qayınana, gəlinlə baldız, ərlə arvad, ümumiyyətlə yaxın qohumlar arasında məişət zəminində baş verən münaqişələr cəmiyyətdə tez-tez təkrarlanan hadisələrdəndir. Belə münaqişələr qohumlardan birinin sağlamlığına yüngül zərər yetirilməsi ilə nəticələndikdə münaqişə tərəfləri arasında barışıq baş tutmadığı hallarında təqsirləndirilən şəxs ilk dəfə tutuq ki, azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əlaqədar olmayan hər hansı cəzaya məruz qalır.

Azadlıqdan məhrum etmə cəzasına nisbətən daha yüngül cəzaya məhkum edilmiş şəxslər barəsində məhkumluq cəzanın çəkilib qurtarmasından sonrakı bir il müddətində də qüvvədə olur. (CM-nin 83.3-cü maddəsi). CM-nin 128-ci maddəsinə görə şəxs cəzasını çəkib qurtardıqdan sonrakı bir il ərzində yenidən eyni xarakterli hadisə törətdikdə zərərçəkmişlə barışıq əldə etsə də cinayət məsuliyyətindən azad edilə bilməz. Deməli belə hallarda ən yaxın qohum da zərərçəkmişin şikayətdən vaz keçməsindən asılı olmayaraq təqsiri sübuta yetdikdə məhkum edilməlidir.

Həm də nəzərə almaq lazımdır ki, təkrar məhkumluq CM-nin 61.1-ci maddəsinə əsasən cəzanı ağırlaşdıran hallardan biri olduğundan yuxarıda təsvirolunan hər iki halda təqsirkara nisbətən ağır cəza təyin edilməlidir.

CM-nin 128-ci maddəsinin “Qeyd” hissəsinin bir norması da diqqəti cəlb edir. Orada yalnız bu maddədə (yəni 128-ci maddədə) nəzərdə tutulmuş əməli ilk dəfə törətmiş şəxsin zərərçəkmişlə barışması zamanı cinayət məsuliyyətindən azad olunmasından söhbət gedir. Belə çıxır ki, əvvəllər ağırlıq dərəcəsiindən asılı olmayaraq başqa növ cinayətlərə (məsələn, təhqir, oğurluq, səhlənkarlıq) görə məhkum olunmuş şəxs sonradan CM-nin 128-ci maddəsi ilə məsuliyyətə alınarkən zərərçəkmiş şəxs şikayətindən imtina etdikdə belə hadisə törətmiş şəxs cinayət məsuliyyətindən azad edilə bilməz.

Yuxarıda misal çəkdiyimiz situasiyalarda eyni növ cinayət hadisələrinin təkrar törədilməsi səbəbindən zərərçəkmişin təqsirləndirilən şəxslə barışması faktı heç bir halda axırıncını cinayət məsuliyyətindən azad edə bilmir. Yəni qüvvədə olan qanunvericiliyə görə barışıq faktı mövcud olsa da təqsirli şəxs məhkəməyə verilməklə əməli sübuta yetəcəyi təqdirdə mütləq məhkum olunmalıdır. Yuxarıda sadalanan situasiyalardan çıxış etsək istisna deyildir ki, belə məhkəmə qərarları qonşular arasında münasibətləri daha da kəskinləşdirərək onu ədavət həddinə çatdırır, digər halda isə ailədaxili münaqişələri gərginləşdirməklə hətta ailənin dağılmasına gətirib çıxara bilər.

CM-nin 128-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan əməli təkrar törətmiş şəxslər barəsindəki işlər üzrə barışıqın nəzərə alınmaması hamının, o cümlədən ictimaiyyətin və dövlətin də maraq dairəsindən kənarıdır. Məhkəmə təcrübəsi göstərir ki, belə hallarda münaqişə tərəfləri arasında barışıq əldə edilməsinin müsbət nəticə verməməsi ictimaiyyət arasında təəccüb doğurmaqla təəssüfə səbəb olur.

Bizim fikrimizcə ciddi fəsadlara səbəb olmayan cinayət hadisələri üzrə münaqişə tərəflərinin qarşılıqlı münasibətlərinin yaxşılaşdırılması istiqamətində atılan hər bir addım təqdir edilməlidir. Eyni növ hadisənin təkrar törədilməsi zərərçəkmişlə təqsirkar şəxs arasında barışıq əldə edilməsi hallarında axırıncının məsuliyyətdən azad edilməsinə mane olmamalıdır.

Həmin səbəblərdən hesab edirik ki, CM-nin 128-ci maddəsinə 6/V-16-cı il tarixli Qanunla əlavə edilən “Qeyd”in aşağıdakı məzmununda verilməsi daha məqsədəuyğun olardı:

Zərərçəkmiş şəxs barışmaqla cinayət təqibindən imtina etdikdə belə əməli törətmiş şəxs cinayət məsuliyyətindən azad olunur.

Əlbəttə, yuxarıda sadaladığımız hallar əsas götürülməklə CM-nin 128-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan əməl cinayət-prosessual qanunda (37-ci maddədə) xüsusi ittiham qaydasında təqib olunan cinayətlər sırasına aid edilsə CM-nin 128-ci maddəsinə əlavə edilmiş “Qeyd” ümumiyyətlə əhəmiyyətini itirir. Həmin maddə ilə nəzərdə tutulan cinayət

təqibinin xüsusi ittiham qaydasında təqib olunan cinayətlər sırasına aid edilməsi ibtidai araşdırma və məhkəmə orqanlarının iş yükünün müəyyən dərəcədə azalmasına da kömək edərdi.

Yazının sonunda bu mövzu ilə dolayısı da olsa əlaqəli bir məsələyə də toxunmaq istəyirik. Bundan əvvəlki yazılarımızın birində qeyd etmişdik ki, qəsdən sağlamlığa yüngül zərər vurmadan bəhs edən CM-nin 128-ci maddəsi ilə, şəxsiyyət əleyhinə cinayətlərdən bəhs edən digər “qohum” maddələrin, məsələn, 120, 126 və 127-ci maddələrin mətnlərinin strukturlarında müəyyən uyğunsuzluqlar vardır. Beləki, qəsdən adam öldürmə, qəsdən sağlamlığa ağır zərər vurma və qəsdən sağlamlığa az ağır zərər vurma cinayətləri zamanı əməlin xuliqanlıq niyyəti ilə törədilməsi ağırlaşdırıcı tövsifedici əlamət kimi nəzərdə tutulur. Təbii ki, qəsdən sağlamlığa yüngül zərər vurma hadisəsi də xuliqanlıq niyyəti ilə törədilə bilər. Lakin nədənsə CM-nin 128-ci maddəsində belə tövsifedici əlamət nəzərdə tutulmamışdır. Bu məntiqsizliyi aradan qaldırmaq məqsədilə təklif edirik ki, CM-nin hazırki 128-ci maddəsi 128.1 kimi nömrələnməklə Məcəlləyə həmin əməlin xuliqanlıq niyyəti ilə törədilməsi üstündə daha ağır məsuliyyət nəzərdə tutan yeni 128.2-ci maddə əlavə olunsun. (Sanksiyada əmələ görə cəzanın hazırki həddindən artıq olmamaq şərtilə).

Həmin təklif qəbul ediləcəyi təqdirdə CM-nin yalnız 128.1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan əməl xüsusi ittiham qaydasında təqib olunan cinayətlər sırasına aid ediləcəkdir. Əməlin xuliqanlıq niyyətilə törədilməsi hadisəsi isə həm də ictimai qaydanın kobud surətdə pozulması ilə müşayiət olunduğundan, yəni cinayətin yönəldiyi obyektlərin dairəsi genişləndiyindən şübhəsiz ki, burada zərərçəkmiş şəxsin şikayətindən imtina etməsi avtomatik olaraq hadisəni törətmiş şəxsin CPM-nin 37.2-ci maddəsində göstərilən qaydada cinayət məsuliyyətindən azad edilməsinə səbəb olmayacaqdır. Həmin cinayətlər ictimai-xüsusi ittiham qaydasında təqib olunan cinayətlər sırasına aid edilməlidir.

Vəfəddin İbayev,
Azərbaycan Respublikası
Ali Məhkəməsinin hakimi,
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə müraciətlərə baxılarkən toqquşan maraqlar arasında tarazlığa necə nail olmalı?

əvvəli ötən sayda....

“Allahverdiyev Azərbaycana qarşı” (6 mart 2014-cü il)

“Allahverdiyev Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarında Məhkəmə qeyd etmişdir ki, Nərimanov Rayon Məhkəməsinin 14 iyun 2008-ci il tarixli qərarı əsasında ərizəçinin məhkəməyə qədərki həbs müddəti 19 iyul 2008-ci il tarixində bitmişdir. Bu arada istintaq tamamlanmış və ittiham aktı 11 iyul 2008-ci il tarixində Ağır Cinayətlərə dair İşlər üzrə Məhkəməyə göndərilmişdir. Ağır Cinayətlərə dair İşlər üzrə Məhkəmə 29 iyul 2008-ci il tarixində keçirilən hazırlıq iclasında qərara almışdır ki, ərizəçi barəsində seçilmiş həbs qətimkan tədbiri “dəyişdirilmədən” saxlanılmalıdır. Müvafiq olaraq, 2008-ci il 19 iyul tarixindən 29 iyul tarixinə qədər ərizəçi onun həbsini əsaslandırın heç bir hüquqi qərar olmadan həbsdə saxlanılmışdır.

Məhkəmə bir daha vurğulamışdır ki, o, bir sıra işlərdə ittiham aktının birinci instansiya məhkəməsinə təqdim olunması faktı əsasında təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlanması hallarında Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinin pozuntusunu müəyyən etmişdir. Məhkəmə müəyyən etmişdir ki, təqsirləndirilən şəxslərin xüsusi hüquqi əsas və ya onların vəziyyətini tənzimləyən aydın normalar olmadan həbsdə saxlanması, bu hal onların qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü olmadan qeyri-müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum edilməsinə səbəb olacaqsə, bütövlükdə Konvensiyanın əsasını təşkil edən hüquqi müəyyənlik və qanunsuzluqdan müdafiə prinsipləri, həmçinin qanunun aliliyi prinsipinə ziddir. Müvafiq olaraq Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndi pozulmuşdur.

Məhkəmə həmçinin qeyd etmişdir ki, cinayət əməlinə təqsirli bilinən şəxs, dövlətin onun davamlı həbsini əsaslandırın “müvafiq və yetərli” səbəblər olduğu hallar istisna olmaqla, məhkəməyə qədər azad edilməlidir. Məhkəmənin presedent hüququna əsasən Konvensiyanın 5-ci maddəsində nəzərdə tutulan prezumpsiya azad olmanın xeyrinədir. 5-ci maddənin 3-cü bəndinin ikinci hissəsi məhkəmə orqanlarına təqsirləndirilən şəxsin ağlabatan müddət ərzində məhkəməyə gətirilməsi və onun məhkəməyə qədər şərti azad olunması arasında seçim vermir. Məhkəmə olunana qədər, o, təqsirsiz hesab olunmalı və göstərilən maddənin məqsədi, əsasən, təqsirləndirilən şəxsin davamlı həbsinin ağlabatan olmadığı andan şərti olaraq azad olunmasını tələb etməkdən ibarətdir.

Yerli məhkəmələr təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipinə münasibətdə, şəxsi azadlığa hörmət prinsipindən kənara çıxmağa haqq qazandıran ictimai maraq tələblərinin mövcudluğunun lehinə və əleyhinə dəlalət edən bütün faktları araşdırmalı və azad edilmək barədə vəsatətlərə dair qərarlarında onları göstərməlidirlər. Bundan başqa, onların qərarları ərizəçi tərəfindən həbs qətimkan tədbirinin tətbiq olunmasına qarşı irəli sürdüyü arqumentlərin heç birini cavablandırmamışdır.

Ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddətini uzadarkən məhkəmələr eyni stereotip ifadələrdən təkrar olaraq istifadə etmişlər və onların gətirdiyi əsaslar zaman keçdikcə dəyişən vəziyyətin gedişini əks etdirməyib və prosesin sonrakı mərhələlərində həmin əsasların öz qüvvəsini saxlayıb-saxlamadığı yoxlanılmamışdır.

Heç bir əsas olmadan həbsin uzadılması barədə məhkəmə qərarları Konvensiyanın 5-ci maddəsinə ziddir. Müvafiq olaraq Məhkəmə qeyd edir ki, yerli məhkəmələr həm ərizəçinin həbs olunması barədə, həm də onun həbs müddətinin uzadılması barədə qərar qəbul edərkən eyni

standart formuladan istifadə etmişlər. Onlar, ümumiyyətlə, ərizəçi tərəfindən onun azad olmasının xeyrinə irəli sürülən arqumentləri təkzib etməyə cəhd göstərməmişlər.

Məhkəmə belə nəticəyə gəlmişdir ki, ərizəçinin işinə dair xüsusi faktları nəzərə almadan həbs olunma üçün əsasları standart formuladan istifadə etməklə sadalamaqla, həmçinin, işə uyğun olmayan əsaslara əsaslanmaqla, məhkəmə orqanları ərizəçinin məhkəməyə qədər həbs olunmasının əsaslandırılması üçün “müvafiq” və “yetərli” səbəblər göstərə bilməmişlər. Müvafiq olaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi pozulmuşdur.

“İlqar Məmmədov Azərbaycana qarşı” (22 may 2014-cü il)

“İlqar Məmmədov Azərbaycana qarşı” qərarında Məhkəmə qeyd etmişdir ki, şübhənin əsaslı olmasına dair tələb, özbaşına həbs və saxlanmaya qarşı müdafiə mexanizminin vacib hissəsini təşkil edir. “Əsaslı şübhə” sözləri obyektiv müşahidəçidə sözü gedən şəxsin cinayət əməli törətmiş ola bilməsinə dair qənaət yaradan faktların, ya da məlumatın mövcudluğu anlamına gəlir.

Məhkəmə müəyyən etdi ki, ona təqdim olunmuş material, şəxsin həbsinə və davamlı şəkildə həbsdə saxlanmasına səbəb olan şübhənin əsaslılığına dair Konvensiyanın 5-ci Maddəsinin 1 (c) bəndində qoyulmuş minimum standartda uyğun deyil. Müvafiq olaraq, Məhkəmənin baxdığı bu işə aid dövr ərzində ərizəçinin cinayət əməli törətdiyinə “əsaslı şübhə”nin olması səbəbilə azadlıqdan məhrum edilməsi qənaətbəxş bir tərzdə göstərilmədi. Beləliklə, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1 (c) bəndi pozulmuşdur.

Bu işə dair bütün qərarlarında ölkə daxili məhkəmələr prokurorluğun yazılı təqdimatlarını köçürməklə və ərizəçinin şikayətlərini əsassız kimi rədd etmək üçün qısa dumanlı stereotip formullardan istifadə etməklə özlərini məhdudlaşdırmışdılar. Xalis mənada, ölkə daxili məhkəmələr öz rolunu prokurorluğun vəsatətlərinin sadəcə avtomatik təsdiqləyicisi rolu ilə məhdudlaşdırmışdılar və demək olmaz ki, onlar, ərizəçinin həbsinin “qanuniliyi”ni həqiqətən yoxlamışdılar. Beləliklə, Konevensiyanın 5-ci Maddəsinin 4-cü bəndinin pozulması halı baş vermişdir.

“Nağıyev Azərbaycana qarşı” (23 aprel 2015-ci il)

“Nağıyev Azərbaycana qarşı” işdə ərizəçi Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinə istinad edərək həbsinin qanunsuz olması və bununla bağlı səmərəli müdafiə vasitəsinin olmamasından şikayət etmişdir. O, iddia etmişdir ki, 18 sentyabr 2008-ci il tarixdən 10 mart 2009-cu il tarixə qədər heç bir qanuni əsas olmadan tutularaq həbs edilmişdir və onun tutulması barədə heç bir sənədləşdirmə aparılmamışdır. Ailəsinə, nə də ki, vəkilinə məlumat vermək üçün onlarla əlaqə saxlamağa icazə verilməmişdir. Məhkəmə iclasında məhkəmə tərəfindən təyin edilmiş müdafiəçi vasitəsilə təmsil olunmuş cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənmək təhlükəsinin mövcud olması səbəbi göstərilməklə barəsindən həbs qətimkan tədbiri seçilmişdir.

Məhkəmənin mövqeyinə əsasən, tutulmanın tarixi, vaxtı və yeri barədə məlumatlar, tutulan şəxsin adı, tutulmanın səbəbləri, və tutulmanın həyata keçirən şəxsin adı əks olunan sənədin olmaması Konvensiyanın 5-ci maddəsinin tələblərinə ziddir. Nağıyevin tutulması barədə sənəddə tutulmanın səbəbləri və əsasları barədə məlumat olmamış, tutulmanın tarixi düzgün qeyd olunmamışdır.

Məhkəmə qeyd etmişdir ki, ərizəçinin 2008-ci ilin sentyabr ayının 18-dən 27-nə kimi azadlıqdan məhrum edilməsi sənədləşdirilmədiyindən həbs Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndi çərçivəsində qanunsuz olmuşdur. Ərizəçi Rusiyada partlayıcı maddələrin qanunsuz saxlanması ilə ittiham olunmuş və Rusiyanın müvafiq orqanları tərəfindən onun tutulması barədə qərar qəbul edilmişdir. Milli məhkəmələr həbs qətimkan tədbirinin uzadılmasına əsas kimi Rusiya Federasiyası Baş Prokurorluğundan müvafiq sənədlərin göndərilməsi üçün vaxt tələb olunması faktına istinad etsə də, iş materiallarından da görünür ki, Rusiya Hökuməti tərəfindən ərizəçi barəsində cinayət işinin başlanılması barədə heç bir rəsmi sənəd göndərilməmişdir.

Məhkəmə hesab etmişdir ki, ərizəçinin 2008-ci ilin 27 sentyabrından 2009-cu ilin 10 martınadək həbsdə saxlanması Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinin tələblərinə zidd olmuşdur.

“İsayeva Azərbaycana qarşı” (25 iyun 2015-ci il)

Həmin iş üzrə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi aşağıdakı pozuntuları müəyyən etmişdir:

Təqsirləndirilən şəxslərin yalnız ittiham aktlarının birinci instansiya məhkəməsinə göndərilməsi faktı əsasında həbsdə saxlanması 5-ci maddənin 1-ci bəndinin tələblərini pozur. Təqsirləndirilən şəxslərin konkret hüquqi əsas və ya məsələni tənzim edən açıq qaydalar olmadan və məhkəmə icazəsi olmadan qeyri-müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə nəticələnə biləcək şəkildə həbsdə saxlanması Konvensiya və qanunun aliliyinin əsas xətti olan hüquqi müəyyənlik və qanunsuz hərəkətlərdən müdafiə prinsipləri ilə ziddiyyət təşkil edir

Məhkəmə “Fərhad Əliyev Azərbaycana qarşı” və “Allahverdiyev Azərbaycana qarşı” işlərə istinad edərək başqa işdə eyni şikayətə baxılmasını qeyd edərək göstərmişdir ki, həmin işlərdə Məhkəmə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinin pozulması qənaətinə gələrək müəyyən etmişdir ki, ərizəçinin həbsi məhkəmə qərarına əsaslanmamış və buna görə də həmin normanın mənasında qanunsuz olmuşdur .

Məhkəmə həmçinin vurğulamışdır ki, həm Səbail Rayon Məhkəməsi, həm də Bakı Apellyasiya Məhkəməsi ərizəçinin müvafiq olaraq 2009-cu il 22 oktyabr və 2 noyabr tarixli həbs müddətini uzadarkən standart şablondan istifadə etmişlər. Xüsusilə, Məhkəmə qeyd edir ki, istər birinci instansiya məhkəməsi, istərsə də apellyasiya məhkəməsi həbs üçün bir sıra əsasları abstrakt və stereotip formada təkrarlamış, həmin əsasların ərizəçi barədə tətbiqi üçün hər hansı səbəb göstərməmişlər.

Ölkə məhkəmələri öz qərarlarında əsasən ərizəçiyə qarşı irəli sürülmüş ittihamların ağırlığına və onun istintaqdan gizlənmək və ya onun normal gedişinə mane olmaq təhlükəsinə istinad etmiş, bu zaman bu əsasların ərizəçinin işinə hansı səbəbdən aid olduğunu izah etməmişlər. Onlar həmin əsaslarla bağlı hər hansı konkret işə dair faktlara istinad etməmiş və həmin əsasların mövcudluğunu işə aid olan və kifayətedici dəlillərlə sübut etməmişlər.

Ərizəçinin həbs müddətini uzadan zaman məhkəmələr dəfələrlə eyni stereotip formuldan istifadə etmişlər. Onların əsaslandırması dəyişmiş vəziyyəti əks etdirmək və ya bu əsasların prosesin sonrakı mərhələlərində hələ də mövcud olub-olmadığını təsdiq etmək üçün vaxt keçdikcə dəyişməmişdir

Bu qərarlarda ərizəçinin həbs qətimkan tədbirinin tətbiqinə qarşı və ya onun ev dustaqlığı ilə əvəz edilməsi ilə bağlı irəli sürdüyü dəlillərə münasibət bildirilməmişdir.

Ölkə məhkəmələri həmçinin ərizəçi barədə həbs müddətini uzadan zaman aidiyyəti olmayan dəlillərə istinad etmişlər. Xüsusilə, onlar qərarlarını əsaslandırmaq məqsədilə istintaqın başa çatdırılması üçün daha çox vaxta ehtiyac olmasına istinad etmişlər. Növbəti istintaq hərəkətlərinin həyata keçirilməsnə ehtiyac duyulması və ya prosesin hələ də başa çatdırılmaması kimi əsaslar 5-ci maddənin 3-cü bəndinə əsasən şəxsin məhkəməyəqədər həbsi üçün məqbul sayılan səbəblərdən hər hansı birinə uyğun gəlmir.

Ölkə məhkəmələrinin istinad etdikləri digər əsaslar - misal üçün, istintaqın bəzi iştirakçılarının iş qrafikinə gərginliyi səbəbindən istintaqın başa çatdırılmaması və ərizəçinin vəkilinin iş materialları ilə tanış olmaması – həbs müddətinin uzadılması üçün zəruri əsas hesab edilə bilməz.

“Emin Hüseynov Azərbaycana qarşı”(07 may 2015-ci il)

Şəxsiyyətini təsdiq edən sənədi polis nəfərinə təqdim etməməsi əsası ilə həbsə alınmış Emin Hüseynovun Azərbaycana qarşı işində ərizəçi iddia etmişdir ki, polisin onu tutması və həbs etməsi

üçün qanuni əsas mövcud olmamışdır. E.Hüseynov təxminən 3 saat 30 dəqiqə müddətinə azadlıqdan məhrum edilmiş, Məhkəmənin fikrincə, bu məhrumətmə 5-ci maddənin 1-ci bəndinin (a), (b), (e) və (f) yarımbəndlərinin təsiri altına düşmürdü və nəticə etibarlı ilə qanunsuz və özbaşına olmuşdur. E.Hüseynovun şəxsiyyətini təsdiq edən sənədi polisə təqdim etmədiyini sübut edən sənəd, tutulma protokolu və ya hər hansı sübut kimi qəbul edilə bilən digər sənəd olmadığından ərizəçinin azadlıqdan məhrum edilməsi 5-ci maddənin 1-ci bəndinin pozuntusu kimi hesab edilmişdir.

“Qafqaz Məmmədov Azərbaycana qarşı” (15 oktyabr 2015-ci il)

Həbsə alınmış Q.Məmmədov qanunsuz nümayişdə iştirakına görə tutulmuş və 05 (beş) gün müddətinə inzibati həbs cəzasına məhkum olunmuşdur. Ərizəçi iddia etmişdir ki, həbsə alınmasının səbəbləri barədə lazımı qaydada məlumatlandırılmamış və həbsi milli prosesual qanunvericiliyin tələbləri pozulmaqla həyata keçirilmişdir, xüsusilə, yaxın qohumları ilə əlaqə saxlamağa şərait yaradılmamış, məhkəmə iclasında öz seçdiyi vəkillə təmsil olunmaq hüququ izah edilməmiş və barəsində olan inzibati həbsi barədə qərarın surəti ona təqdim edilməmişdir. Məhkəmə qərara gəlmişdir ki, ərizəçinin həbsi azadlıqdan məhrum etməyə haqq qazandıran faktiki əsaslar və milli prosesual qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olmamış və bununla da 5-ci maddənin 1-ci bəndinin müddəaları pozulmuşdur.

“Xalikova Azərbaycana qarşı” (22 oktyabr 2015-ci il)

Məhkəmə “Xalikova Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarında qeyd etmişdir ki, 5-ci maddə fundamental insan hüququnu, yəni şəxsin azadlıq hüququna Dövlət tərəfindən qanunsuz müdaxilə olunmasından müdafiə hüququnu əks etdirir 5-ci maddənin (a)-(f) yarımbəndləri şəxsin azadlıqdan məhrum edilməsinə yol verilən halların qəti siyahısını əks etdirir və bu hallardan başqa digər hər hansı bir əsasla azadlıqdan məhrum edilməyə yol verilmir

Məhkəmə həmçinin təkrar etdi ki, səbəbləri barədə ona məlumat verilmədən şəxsin həbsi Konvensiyanın 5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş təminatların tamamilə inkar olunması deməkdir və bu maddənin ən ağır pozuntusunu təşkil edir. Həbsin tarixi, vaxtı və yeri, həbs olunan şəxsin adı, həbsin əsasları və həbsi həyata keçirən şəxsin adı kimi məlumatların qeyd olunmaması qanunilik tələbinə və Konvensiyanın 5-ci maddəsinin məqsədlərinə zidd hesab olunmalıdır

Azadlıqdan məhrum etmənin baş verib-vermədiyini müəyyən etmək üçün ilk öncə şəxsin işi ilə bağlı konkret hallar təhlil olunmalı və işlə əlaqədar, görülmüş tədbirin növü, müddəti, təsiri və icra qaydası kimi bütün amillər nəzərə alınmalıdır .

Hazırkı işdə ərizəçinin polis tərəfindən polis şöbəsinə aparılması və polisin icazəsi olmadan buraxılmaması mübahisə obyekt deyil. Buna görə də Məhkəmə hesab edir ki, 5-ci maddənin 1-ci bəndi baxımından azadlıqdan məhrum etmə üçün xarakterik olan məcburiyyət elementi mövcud olmuşdur Bu şərtlər daxilində Məhkəmə ərizəçinin 5-ci maddənin 1-ci bəndi baxımından azadlıqdan məhrum edildiyini hesab edir.

Məhkəmə Hökumət tərəfindən təqdim edilmiş sənədlərdə və ümumilikdə ərizəçinin azadlıqdan məhrum edilməsinin sənədləşdirilməsində bir sıra çatışmazlıqların və uyğunsuzluqların olduğu qənaətinə gəlmişdir.

Hökumət milli qanunvericilikdə bununla bağlı konkret tələblərin olmasına baxmayaraq ərizəçinin 19 noyabr 2010-cu il tarixində azadlıqdan məhrum edilməsinin dəqiq başlanğıc tarixinə dair hər hansı bir sənəd təqdim edə bilməmişdir.

Məhkəmə hesab etmişdir ki, Hökumətin ərizəçinin qanunsuz nümayişdə iştirakı dayandırmasına dair polisin qanuni tələbinə əməl etməməsi ilə bağlı iddiası rədd edilməlidir. Beləliklə, Məhkəmə ərizəçinin həbsini 5-ci maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş yarımbəndlərdən hər hansı birinə uyğun edən əsas müəyyən etməmişdir.

Məhkəmə belə nəticəyə gəlmişdir ki, ərizəçinin 19 noyabr 2010-cu il tarixində polis tərəfindən təxminən 9 saat 10 dəqiqə müddətinə azadlıqdan məhrum edilməsi qanunsuz və özbaşına olmuşdur. Beləliklə, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinin pozuntusuna yol verilmişdir.

“Yaqublu Azərbaycana qarşı” (05 noyabr 2015-ci il)

“Yaqublu Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarla Məhkəmə işin hallarının “İqar Məmmədov Azərbaycana qarşı” işin halları ilə oxşar olmasını vurğuladı. Belə ki, ərizəçi İlqar Məmmədov ilə eyni gündə eyni əmələ görə həbs olunmuşdu və onlara qarşı ifadə vermiş şahidlər də eyni şəxslər olmuşlar. Məhkəmə həmin işdə də qeyd etdi ki, şəxsin həbs olunması ilə əlaqədar şübhənin əsaslı olmasına dair tələb, özbaşına həbs və saxlanmaya qarşı müdafiə mexanizminin vacib hissəsini təşkil edir. “Əsaslı şübhə” sözləri obyektiv müşahidəçidə sözü gedən şəxsin cinayət əməli törətmiş ola bilməsinə dair qənaət yaradan faktların, ya da məlumatın mövcudluğu anlamına gəlir.

Məhkəmə müəyyən etdi ki, ona təqdim olunmuş material, şəxsin həbsinə və davamlı şəkildə həbsdə saxlanmasına səbəb olan şübhənin əsaslılığına dair Konvensiyanın 5-ci Maddəsinin 1 (c) bəndində qoyulmuş minimum standartla uyğun deyil. Müvafiq olaraq, Məhkəmənin baxdığı bu işə aid dövr ərzində ərizəçinin cinayət əməli törətdiyinə “əsaslı şübhə”nin olması səbəbilə azadlıqdan məhrum edilməsi qənaətbəxş bir tərzdə göstərilmədi. Beləliklə, Konvensiyanın 5-ci Maddəsinin 1 (c) bəndi pozulmuşdur.

“Rəsul Cəfərov Azərbaycana qarşı” (17 mart 2016-cı il)

“Rəsul Cəfərov Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarla Məhkəməqeyri –hökumət təşkilatının qeydiyyatı, fəaliyyəti ilə bağlı bəzi məsələləri araşdıraraq “Ramazanov və digərləri Azərbaycana qarşı”, “Nəsibova Azərbaycana qarşı”, “İsmayılov Azərbaycana qarşı”, “Əliyev və digərləri Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərarlarına istinad etdi.

Məhkəmə ərizəçinin həbs olunması ilə bağlı “əsaslı şübhə” meyarını xatırladaraq Həmçinin “İlqar Məmmədov Azərbaycana qarşı” iş üzrə qeyd etdiklərini də xatırlatdı.

Məhkəmə həmçinin qeyd etdi ki, ona təqdim olunmuş material, şəxsin həbsinə və davamlı şəkildə həbsdə saxlanmasına səbəb olan şübhənin əsaslılığına dair Konvensiyanın 5-ci Maddəsinin 1 (c) bəndində qoyulmuş minimum standartla uyğun deyil. Müvafiq olaraq, Məhkəmənin baxdığı bu işə aid dövr ərzində ərizəçinin cinayət əməli törətdiyinə “əsaslı şübhə”nin olması səbəbilə azadlıqdan məhrum edilməsi qənaətbəxş bir tərzdə göstərilmədi. Beləliklə, Konvensiyanın 5-ci Maddəsinin 1 (c) bəndi pozulmuşdur.

Həmin iş üzrə qərarında Məhkəmə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndinin pozuntusu ilə əlaqədar qeyd etdi ki, ölkə daxili məhkəmələr prokurorluğun yazılı təqdimatlarını köçürməklə və ərizəçinin şikayətlərini əsassız kimi rədd etmək üçün qısa dumanlı stereotip formullardan istifadə etməklə özlərini məhdudlaşdırmışdılar. Xalis mənada, ölkə daxili məhkəmələr öz rolunu prokurorluğun vəsatətlərinin sadəcə avtomatik təsdiqləyicisi rolu ilə məhdudlaşdırmışdılar və demək olmaz ki, onlar, ərizəçinin həbsinin “qanuniliyi”ni həqiqətən yoxlamışdılar. Beləliklə, Konevensiyanın 5-ci Maddəsinin 4-cü bəndinin pozulması halı baş vermişdir.

4.Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin həbs qətimkan tədbiri seçilməsi yolu ilə azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması məsələlərinə dair hüquqi mövqeyi

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 131-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi ümumi və ixtisaslaşdırılmış məhkəmələrin icraatına aid edilən mülki, cinayət və digər işlər üzrə ali məhkəmə orqanıdır; o, kassasiya qaydasında ədalət mühakiməsini həyata keçirir; məhkəmələrin praktikasına aid məsələlər üzrə izahatlar verir.

Ali Məhkəmə məhkəmələrin praktikasına aid məsələlər üzrə izahatlar vermək səlahiyyətinin bir qayda olaraq Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunda qərarlar qəbul edilməsi yolu ilə həyata keçirir.

Bu izahlar bir qayda olaraq, konkret məsələlər üzrə Ali Məhkəmənin müvafiq qurumu tərəfindən işlərin öyrənilməsi yolu ilə məhkəmə təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi və Ali Məhkəmənin üzvləri tərəfindən ümumiləşdirilmə əsasında hazırlanmış qərar layihəsinin Plenumda müzakirə edilib qəbul edilməsi yolu ilə həyata keçirilir.

Ali Məhkəməsinin Plenumunun məhkəmə təcrübəsinə dair məsələlər üzrə izahların verilməsi təcrübədə hər hansı prosesual normanın hüquqi müəyyən mexanizminin, həmçinin maddi hüquq normasında kifayət qədər aydınlığın olmadığı hallarda meydana çıxır və tövsiyə xarakteri daşıyır. deyil, bir növ beynəlxalq hüquqda işlədilən yumşaq hüquq – *soft law* səciyyəsi daşıyır, müə

Ali Məhkəməsinin Plenumunun məhkəmə təcrübəsinə dair məsələlər üzrə izahları məcburi xarakterə malik yəyən hüdudlarla - məhkəmə təcrübəsində hüquqtətbiqetmə ehtiyaclarının sərhədləri ilə məhdudlaşır.

Məlumdur ki, hər bir hakim hüquq normasını tətbiq edərkən onu şərh etməli, onun mənasını, ruhunu, normativ məzmununu, qanunvericinin həmin normanı yaradarkən məqsədini özü üçün müəyyən etməli, qeyd olunanları təfəkkür süzğəcindən keçirərək hüquq normasını mübahisəli hüquq münasibətinə tətbiq etməlidir. Ali Məhkəməsinin Plenumunun məhkəmə təcrübəsinə dair məsələlər üzrə izahları məhz bu prosesin vahid qaydada həyata keçirilməsinə, oxşar məsələlər üzrə vahid məhkəmə təcrübəsinin yaranmasına, eyni məsələ ilə bağlı məhkəmə mülahizələrinin müxtəlifliyinin istisna edilməsinə xidmət edir.

Bu baxımdan Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunda qəbul edilmiş qərarlar insan hüquq və azadlıqlarının səmərəli təminatına, insan hüquq və azadlıqların məhkəmədə müdafiəsi zamanı tətbiq olunan hüquq normalarının Avropa Məhkəməsinin presedentləri işığında şərh olunmasına xidmət edir.

Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin Plenumu azadlıq hüququnun həbs qətimkan tədbiri seçilməsi yolu ilə məhdudlaşdırılması məsələlərinə dair hüquqi mövqeyini qərarlarında aşağıdakı kimi ifadə etmişdir:

“Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı «İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyası müddələrinin və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinin tətbiqi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 30 mart 2006-cı il tarixli qərarında məhkəmələrə tövsiyə edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı «Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktı»nın 9-cu maddəsinin 3-cü bəndinə istinad edərək həbs qətimkan tədbirinin tətbiqinin ümumi təcrübəyə çevrilməsinə imkan verməsinlər. Şəxsin məhkəməyə gəlməsinə təminatların mövcud olduğu təqdirdə onun azadlıqda qalmasına üstünlük verilməlidir.

Həbs qətimkan tədbirinə müstəsna tədbir kimi baxılmalı və başqa qətimkan tədbirinin tətbiqinin qeyri-mümkün olduğu, son dərəcə zəruri hallarda tətbiq olunmalıdır.

Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, azadlıq hüququ məhdudlaşdırılmış şəxslər «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən azadlıqlarının məhdudlaşdırılması ilə bağlı ağılabatan müddətdə məhkəmə baxışının keçirilməsi, həmçinin barələrində həbs qətimkan tədbiri seçilməsinə zərurət olmadıqda məhkəməyədək azad olunmaq hüququna malikdirlər.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə şəxsin həbsdə saxlanılma müddəti müəyyən edilərkən onun şübhəli şəxs (təqsirləndirilən şəxs) kimi tutulduğu andan barəsində hökm çıxarılanadək həbsdə saxlanıldığı müddət nəzərə alınır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, şəxsin cinayəti törətməsinə əsaslı şübhə onun həbsə alınması üçün zəruri şərtidir. Bununla belə bu cür şübhə şəxsin həbsdə saxlanılmasının davam etdirilməsi üçün yetərli deyildir. Şəxsin həbsdə saxlanılmasına bəraət qazındırılması üçün əsaslı şübhə ilə yanaşı digər əsaslar da mövcud olmalıdır. Bu cür əsaslara cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənmək, cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə qanunsuz təsir göstərməklə cinayət təqibi üzrə əhəmiyyət kəsb edən materialları gizlətməklə və ya saxtalaşdırmaqla ibtidai istintaqın və ya məhkəmə baxışının normal gedişinə mane olmaq, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli yenidən törətmək və ya cəmiyyət üçün təhlükə yaratmaq kimi əsasları aid etmək olar. Bununla belə

həmin əsaslar real olmalı, yəni mötəbər məlumatlarla təsdiq olunmalıdırlar. Həbs qətimkan tədbiri müddətinin uzadılması zamanı məhkəmələr bunun üçün mövcud olan əsasları və onları təsdiq edən sübutları qərarlarında göstərməlidirlər.

Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, təqsirləndirilən şəxsin uzunmüddətli həbsi üçün tutarlı əsaslar yoxdursa, iş üzrə ehtimal həmişə şəxsin azadlığa buraxılmasının xeyrinə olmalıdır. Azadlığa buraxılmanın əsasları məhkəməyəqədərki bütün müddət ərzində istənilən vaxt tətbiq edilə bilər. Avropa Konvensiyasının 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi nəzərdə tutur ki, şəxsin həbsdə saxlanılmasının davam etdirilməsinə haqq qazandırmaq mümkün olmadıqda, o azadlığa buraxılmalıdır. Həbsin əsaslılığı, hər bir işin xüsusiyyəti nəzərə alınmaqla, qiymətləndirilməlidir. Məhkəmələr öz qərarlarında azadlığa buraxılmanı rədd edən konkret əsasları təsdiqləyən faktlara və məlumatlara əsaslanmalıdırlar. Həmin qərarların əsasları, tərəflərin irəli sürdüyü arqumentlər də daxil olmaqla, müvafiq sənəddə öz əksini tapmalı, qərarın surəti təqsirləndirilən şəxsə və onun müdafiəçisinə verilməlidir.

Şəxsi azadlıqdan məhrum etmək üçün onun hüquq pozuntusu törətməsinə əsaslı şübhə olmalıdır. Yalnız belə hallırdə azadlıqdan məhrum etmə kifayət qədər əsaslandırılmış və qanuni hesab olunur. Hər bir şübhə obyektiv olaraq şübhə edilən şəxslə güman edilən cinayət hadisəsi arasında əlaqə fakt və məlumatlarla təsdiq olunduqda əsaslı hesab oluna bilər. Əsaslı şübhə yalnız şəxsin əvvəllər hər hansı hüquq pozuntusu törətməsinə əsaslanma bilməz.

“Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə bağlı təqdimatlara baxılarkən məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 3 noyabr 2009-cu il tarixli qərarında digər məsələlərə yanaşı aşağıdakılar da qeyd olunmuşdur:

Məhkəmələrin nəzərinə çatdırılsın ki, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinə əsasən həbs qətimkan tədbirinin tətbiqinə bir qayda olaraq cəmiyyətin maraqlarının şəxsin azadlıq hüququndan üstün olduğu halda yol verilir, yəni bu halda şəxsin azadlıqda qalması cəmiyyətdə mənfi emosiyalar doğurur və cəmiyyət üçün təhlükəli olmaqda qalır.

Qanunvericiliyə əsasən, təqsirləndirilən şəxsin barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi üçün maddi və prosessual hüquqi əsaslar olmalıdır. Maddi əsaslar dedikdə təqsirləndirilən şəxsin ona istinad edilən cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsinə aidiyyətini təsdiq edən sübutlar başa düşülür. Prosesual əsaslar isə Azərbaycan Respublikası CPM-nin 155-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş halların məcmusundan və həbs qətimkan tədbirinin seçilməsinin qanuniliyini və zəruriliyini təsdiq edən, məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş əsaslardan ibarətdir.

Məhkəmələr həbs qətimkan tədbiri seçərkən yalnız CPM-nin 155-ci maddəsində göstərilən prosessual əsasları formal sadalamaqla kifayətlənməməli, hər bir əsasın konkret təqsirləndirilən şəxsə münasibətdə mövcudluğunun nədən ibarət olmasını və cinayət işinin materialları ilə onların təsdiq edilib-edilməməsini yoxlamalıdırlar. Bu zaman təqsirləndirilən şəxsin törətdiyi cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsi, onun şəxsiyyətini səciyyələndirən məlumatlar, o cümlədən yaşı, ailə vəziyyəti, məşğulluq növü, sağlamlığı və bu kimi digər hallar nəzərə alınmalıdır.

Məhkəmələrə izah edilsin ki, həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi haqqında təqdimata baxarkən onlar ilk növbədə Azərbaycan Respublikası CPM-nin 154-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş digər qətimkan tədbirlərinin seçilməsinin mümkünlüyünü yoxlamalı, təqdimat təmin edildikdə isə həbslə əlaqədar olmayan qətimkan tədbirinin seçilməsinin qeyri-mümkün olmasını əsaslandırmalıdırlar.

Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və ya həbsdə saxlama müddətinin uzadılması haqda təqdimatlara baxılmasına təqsirləndirilən şəxsin iştirakı olmadan yalnız onun məhkəmə iclasında iştirakının təmin edilməsi mümkün olmadığı müstəsna hallarda yol verilir.

Məhkəmələrə izah edilsin ki, qanunverici həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və həbsdə saxlama müddətinin uzadılması barədə olan təqdimatlara baxılmanın maddi və prosessual əsas və qaydalarını eyni cür müəyyən etsə də, həbsdə saxlama müddətinin uzadılması şəxsin azadlıq hüququnun təqsirsizlik prezumsiyası hüququndan kənarında daha uzun müddətə məhdudlaşdırdığından məhkəmələr bu haqda təqdimatlara baxarkən diqqətli olmalı, müddətin

uzadılmasının səbəb və əsaslarını yoxlamalı, öz qərarında uzatmanın zəruriliyini həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi zəruriliyindən fərqli şəkildə əsaslandırmağa baxmalıdırlar.

Təqsirləndirilən şəxsin həbsdə saxlanması müddətinin uzadılması haqqında təqdimatlarla baxarkən məhkəmələr əvvəllər müəyyən edilmiş müddət ərzində ibtidai araşdırmanın başa çatdırılmasının mümkünsüzlüyü haqda təqdimatın dəlillərini hərtərəfli yoxlamalıdırlar.

Həbs qismində qətimkan tədbirinin seçilməsi və ya seçilmiş qətimkan tədbirinin müddətinin uzadılmasına baxılması prosesində təqsirləndirilən şəxs tutulduqdan sonra işgəncələrə və digər qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftara məruz qalması barədə bəyanat verdikdə bu, məhkəmə iclas protokolunda əks etdirilir. Eyni zamanda ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora həmin məsələnin yoxlanılması üçün yazılı şəkildə müvafiq məlumat göndərilir.

Təqsirləndirilən şəxs tərəfindən bu məzmununda bəyanat verilməsə də, onun işgəncələrə və ya ləyaqəti alçaldan digər qeyri-insani rəftara məruz qalması hakimdə ciddi şübhə doğurması halları eyni məzmunlu tədbirin görülməsi üçün əsasdır.

5. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədrinin həbs qətimkan tədbiri seçilməsi yolu ilə azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması məsələləri barədə mülahizələri

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Rzayev azadlıq hüququnun təmini ilə bağlı məsələlərin mütəmadi olaraq Ali Məhkəmənin Plenumunda müzakirəyə çıxarılmasını təşkil etməklə yanaşı, bu məsələlərin elmi araşdırılmasına, mütərəqqi ideyaların ölkə məhkəmələrində fəaliyyət göstərən hakimlərə çatdırılmasına da önəm vermiş, “Məhkəmələr azadlıq hüququnun təminatçısıdır” məqaləsində azadlıq hüququnun insan hüquqları sistemində yeri, milli və beynəlxalq hüquqda təsbiti, azadlıq hüququnun təminində məhkəmələrin rolu məsələlərini araşdıraraq bir sıra faydalı nəticələrə gəlmişdir.

Məqalədə göstərilir ki, “insan üçün ən şirin nemətin – azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması səlahiyyətinə malik olmaq məhkəmələrin üzərinə xüsusi məsuliyyət qoyur. Və hər bir hakim bu məsuliyyəti tam dərk etməli, azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması ilə bağlı qərar qəbul edərkən həm qanuna, həm də ədalətə söykənməlidir... Həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə əlaqədar təqdimata baxarkən məhkəmələr hər şeydən əvvəl, şəxsin tutulması ilə bağlı ilkin sənədlərin, xüsusən tutma barədə protokolun qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq qaydada tərtib olunmasına, şəxsin tutulma anının protokolda düzgün göstərilməsinə diqqət yetirməlidirlər... Həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə əlaqədar tutulmuş şəxs 48 saat ərzində məhkəmə qarşısına çıxarılmalı, onun barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və ya azadlığa buraxılması məsələsi məhkəmə tərəfindən həll olunmalıdır...”

Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin 9 aprel 1965-ci ildə qəbul etdiyi “Həbs qətimkan tədbiri” adlı Təvsiyəsində (65)11 göstərilir ki, həbs qətimkan tədbiri yalnız ciddi zərurət hallarında tətbiq edilməli və davam etməlidir. O, heç vaxt cəza məqsədilə tətbiq olunmamalıdır. Həbs qətimkan tədbiri barədə qərar ittihamın mahiyyətini və həbs qətimkan tədbiri seçilməsinə üstünlük verən əsas mümkün qədər dəqiq ifadə etməlidir.

Təqsirləndirilən şəxs məhkəmənin qarşısına şəxsən gətirilməli və hakim onu dinləməlidir. Hakimə qarşı verilən tələblər ondan ibarətdir ki, hakim həbsin leyhinə və ya əleyhinə olan halları araşdırmaq, hüquqi meyarlara istinadən həbsə haqq qazandıran əsasların olub-olmadığı barədə qərar vermək və belə əsaslar olmadıqda şəxsin azad edilməsi barədə qərar qəbul etmək öhdəliyini daşıyır...

İlkin mərhələlərdə məhkəmələr təqsirləndirilən şəxsin cinayət törətməsinə dair əsaslı şübhəyə əsaslanma bilərlər, həbsin qanuni olması üçün, bu zəruri şərtədir. Şəxsə münasibətdə şübhə onun həmin dövrdə şübhələnildiyi əməllə əlaqədar olmalıdır. Şəxsin əvvəllər hər hansı məmələ görə cinayət məsuliyyətinə alınması, onun digər cinayət törətməsinə görə əsaslı şübhə hesab edilə bilməz. Nəzərə almaq lazımdır ki, müəyyən vaxt keçdikdən sonra əsaslı şübhə həbsin davam etməsinə haqq qazandırmaq üçün kifayət deyildir.

Azərbaycan Respublikası milli qanunvericiliyi şəxs barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi üçün əsaslı şübhənin mövcudluğu ilə yanaşı dörd əsasdan (şəxsin ibtidai araşdırma və

məhkəmədən qaçıb gizlənməsi təhlükəsi; şəxsin iş üzrə həqiqətin aşkara çıxarılmasına maneçilik törətməsi təhlükəsi; yeni cinayətlərin qarşısının alınması zəruriliyi; ictimai qaydanın qorunması zəruriliyi) birinin mövcudluğunu vacib hesab edir. Əks halda həmin əsaslardan heç olmazsa birinin olmaması şəxs barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsinin əsassızlığına dəlalət edir. Yəni göstərilən dörd əsasdan heç olmazsa biri, həm ilkin olaraq həbs qətimkan tədbiri seçilməsi, həm də həbs müddətinin uzadılması zamanı mövcud olmalıdır. Lakin mümkündür ki, ilkin həbs zamanı göstərilən dörd səbəbdən biri mövcud olduğu halda, sonradan həmin əsas aradan qalxmış olsun. Ona görə də dəfələrlə eyni əsaslarla, tutaq ki, şəxs azadlıqda qalarsa həqiqətin aşkara çıxarılmasına maneçilik törədə biləcəyi ehtimalına əsasən həbsdə saxlama müddətinin uzadılması bəraətverici hesab oluna bilməz. Belə hallarda məhkəmə tərəfindən həbs qətimkan tədbirinin müddətinin uzadılması əsassız hesab edilməlidir. Çünki, təqsirləndirilən şəxsin uzunmüddətli həbsi üçün tutarlı əsaslar yoxdursa, iş üzrə ehtimal həmişə şəxsin azadlığa buraxılmasının xeyrinə olmalıdır. Azadlığa buraxılmanın əsasları məhkəməyəqədərki bütün müddət ərzində istənilən vaxt tətbiq edilə bilər. Həbsin əsaslılığı, hər bir işin xüsusiyyəti nəzərə alınmaqla qiymətləndirilməlidir. Tərəfdən cinayətin ağırlığı ilkin mərhələdə şəxs barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsi üçün əsas kimi qəbul edilsədə, sonradan başqa əsaslar olmadan şəxsin yalnız həmin əsasa görə həbsdə saxlanılması qanuni və əsaslı hesab edilə bilməz. Məhkəmələr öz qərarlarında azadlığa buraxılmanı rədd edən konkret əsasları təsdiqləyən faktlara və məlumatlara əsaslanmalıdırlar. Məhkəmələr öz qərarlarında stereotip mülahizələrə əsaslanma bilməzlər. Bundan başqa həmin qərarların əsasları, tərəflərin irəli sürdüyü arqumentlər də daxil olmaqla, müvafiq sənəddə öz əksini tapmalıdır...

Azadlıq qayda, azadlıqdan məhrum etmə isə yalnız istisna olmalıdır... Həbsdə saxlanmaya o zaman bəraət qazandırmaq olur ki, konkret əlamətlər təqsirsizlik prezumpsiyasına baxmayaraq, ictimai maraqların şəxsi azadlığa hörmətdən üstünlüyünü təsdiq etmiş olsun". (Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Bülleteni. № 2/2012 səh.45-52).

6. Azərbaycan Respublikasının birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən 2015-ci ildə təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi, həbsdə, ev dustaqlığında saxlanılma müddətinin uzadılması ilə bağlı təqdimatlara və həbsin ev dustaqlığı ilə əvəz olunmasına dair vəsatətlərə baxılması təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi

Ümumiləşdirmə nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, 2015-ci ildə təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi, həbsdə və ev dustaqlığında saxlanılma müddətinin uzadılması ilə bağlı 13782 təqdimata və həbsin ev dustaqlığı ilə əvəz olunması ilə bağlı 804 vəsatət-cəmi 14586 təqdimata və vəsatətə, o cümlədən:

- həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə bağlı 7500 təqdimata;
- həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılması barədə6068 təqdimata;
- ev dustaqlığında saxlama müddətinin uzadılması barədə 214 təqdimata;
- həbsin ev dustaqlığı ilə əvəz olunması barədə 804 vəsatətə baxılmışdır.

Öyrənilmiş işlərin təhlili ilə müəyyən edilmişdir ki, təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsi, həbsdə və ev dustaqlığında saxlama müddətinin uzadılması barədə təqdimatlara və onlar barəsində seçilmiş həbs qətimkan tədbirinin ev dustaqlığı ilə əvəz edilməsi barədə vəsatətlərə məhkəmələr tərəfindən baxılarkən beynəlxalq hüquq normalarına, maddi və prosessual qanunvericiliyin tələblərinə əsasən əməl edilmiş, qəbul edilmiş məhkəmə qərarları əksər təqsirləndirilən şəxslərin törətdiyi cinayət əməllərinin ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə, xarakterinə və onların şəxsiyyətinə uyğun olmuşdur.

Bununla yanaşı, müəyyən edilmişdir ki, təqsirləndirilən şəxslər barəsində qeyd edilən prosessual məcburiyyət tədbirləri tətbiq edilərkən bir sıra qanun pozuntuları və nöqsanlara yol verilmişdir.

Bəzi məhkəmələr tərəfindən təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsinə dair təqdimatlara baxılarkən həbsin seçilməsi üçün CPM-nin 155-ci maddəsində göstərilən əsasların ehtimal edilməsi formal surətdə sadalanmış, "İnsan Hüquqlarının və Əsas

Azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının” 5-ci maddəsinin tələbi pozularaq, bu halların olması ehtimalını təsdiq edən sübutların mövcud olub-olmaması bir çox hallarda hərtərəfli araşdırılmamış və bununla bağlı hər hansı bir sübuta istinad edilməmiş, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun 3 noyabr 2009-cu il tarixli Qərarında göstərilən tövsiyələrə əməl olunmamış, bəzi işlər üzrə təqsirləndirilən şəxslərin təhqiqat zamanı heç bir prosessual sənəd (şübhəli şəxsi tutma protokolu) tərtib edilmədən saxlanılmaqla onların hüquqlarının və azadlıqlarının qanunsuz olaraq məhdudlaşdırılmasına təqdimata baxan hakimlər tərəfindən heç bir münasibət bildirilməmiş, bəzi hallarda təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlama müddətinin əvvəli düzgün müəyyən edilməmiş, axtarışda olan bəzi təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsi haqqında qərarla onların həbsdə saxlama müddətinin konkret tarixləri (ay və gün) göstərilməmiş, bir çox hallarda həbs etmə və həbsdə saxlamanın qanuni və əsaslı olmasını təsdiq etmək üçün cinayət prosesini həyata keçirən orqanın məhkəməyə təqdim etdiyi materiallarla təqsirləndirilən şəxslərin tanış olmaq hüququ təmin edilməmiş (CPM-nin 91.1.21-ci maddəsi), əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin tutulması və həbs olunmaları barədə qərarların surətləri Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinə göndərilməmişdir (CPM-nin 91.5.6-cı maddəsi və Plenumun Qərarının 16-cı bəndi).

Bəzi hallarda məhkəmə qərarında törədilmiş cinayət əməlinin ictimai təhlükəlilik dərəcəsi və xarakteri, təqsirkarın şəxsiyyəti, azadlıqda qalarsa, istintaq və məhkəmədən qaçıb gizlənəcəyi ehtimalının olması və yenidən cinayət törədəcəyi ehtimalları nəzərə alınmaqla təqsirləndirilən şəxs barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmişdir. Halbuki, qərarla onun barəsində həbs seçilməsi üçün göstərilən prosessual əsasların mövcud olmasına dair heç bir sübuta istinad edilməmişdir.

Öyrənilmiş işlərin təhlili belə bir qənaətə gəlməyə əsas vermişdir ki, bütün məhkəmələrin hakimləri tərəfindən təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsinə dair qərarlardan fərqli olaraq, onlar barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsindən imtina edilməsinə dair qərarlarda Avropa Məhkəməsinin çoxsaylı presedentlərinə, Ali Məhkəmənin Plenumunun qərarında göstərilən tövsiyələrə istinad etməklə və həbsin seçilməsinə dair CPM-nin 155.1.1-155.1.5-ci maddəsində göstərilən əsasların mövcud olmaması çox geniş və ətraflı şərh edilmişdir.

Təsədüfi deyil ki, 2015-ci ildə təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsindən imtina edilməsinə dair birinci instansiya məhkəməsinin qərarlarından verilmiş 161 apellyasiya protestindən cəmi 34 protest təmin edilmişdir.

Bununla yanaşı, öyrənilmiş işlərin təhlili ilə müəyyən edilmişdir ki, təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsindən imtina edilməsinə dair bəzi qərarlar kifayət qədər əsaslandırılmadığına, törədilmiş cinayətin ictimai təhlükəlilik dərəcəsi və xarakteri, təqsirkarın şəxsiyyəti və digər mühüm hallar nəzərə alınmadığına görə həmin qərarlardan verilmiş apellyasiya protestləri təmin edilərək təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmişdir.

Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə təqdimatların qanunla müəyyən edilmiş müddətdə məhkəməyə təqdim edilməməsinə və ya təhqiqat və yaxud ibtidai araşdırma zamanı onların hüquq və azadlıqların qanunsuz olaraq məhdudlaşdırılmasına, cinayət-prosessual qanunvericiliyinin digər müddəalarının tələbləri pozulduğuna görə ibtidai istintaq orqanlarının əməkdaşları barəsində nadir hallarda xüsusi qərar çıxarılmışdır.

Bununla yanaşı bir çox hallarda cinayəti törətmiş şəxslərin tutulması barədə təhqiqat, bəzən də istintaq orqanları tərəfindən müvafiq prosessual sənəd (tutma protokolu) tərtib edilmədən onların hüquq və azadlıqları qanunsuz olaraq məhdudlaşdırılmış, bəzi məhkəmələr tərəfindən təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsi haqqında təqdimata baxılarkən məhkəmə iclasında onların faktiki tutulduğu müddət araşdırılmış və həmin müddət haqlı olaraq həbs etmənin əvvəlinə daxil edilsə də, lakin təqsirləndirilən şəxslərin hüquq və azadlıqlarının qanunsuz olaraq məhdudlaşdırılmasına yol vermiş təhqiqat və istintaq orqanının vəzifəli şəxslərinin hərəkətlərinə əksər hallarda münasibət bildirilməmiş, bəzi məhkəmələr tərəfindən təqsirləndirilən şəxslərin faktiki tutulduqları müddət təqdimata baxılarkən araşdırılmadığına görə onlar barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsi haqqında qərarlarda onların faktiki tutulduğu müddət həbs etmənin əvvəlinə hesablanmamışdır.

Təhqiqat, bəzən də istintaq orqanları tərəfindən müvafiq prosessual sənəd (tutma protokolu) tərtib edilmədən ayrı-ayrı şəxslərin hüquq və azadlıqları qanunsuz olaraq məhdudlaşdırılmış, lakin həmin şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsinə dair təqdimatlara baxan məhkəmələr onların faktiki tutulduqları müddəti araşdırmamış və bu müddəti həbs etmənin əvvəlinə daxil edilməmişdir.

Bəzi hallarda təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsi haqqında təqdimatlar onların şübhəli şəxs qismində saxlama müddəti başa çatdıqdan bir gün sonra məhkəməyə daxil olmasına da hakimlər tərəfindən münasibət bildirilməmişdir.

CPM-nin 447.6-cı maddəsində göstərilir ki, müraciətlərin baxılma yeri və müddəti haqqında məlumatlandırılmış bu Məcəllənin 447.3-cü maddəsində göstərilən şəxslərin (vəsətət vermiş şəxs, ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən şəxs, vəsətətlə hüquqlarının məhdudlaşdırılması nəzərdə tutulan şəxs, onun müdafiəçisi və ya qanuni nümayəndəsi) istintaq hərəkətinin məcburi aparılması və ya prosessual məcburiyyət tədbirinin tətbiq edilməsi məsələləri üzrə məhkəmə iclasına gəlməməsi məhkəmə iclasının keçirilməsinə mane olmur.

Bununla yanaşı, həmin Məcəllənin 447.2-ci maddəsinə əsasən, məhkəmədə qətimkan tədbiri qismində həbsin seçilməsi, tutulma müddətinin uzadılması (CPM-nin 148.7-ci maddəsi) və əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsinə dair müraciətlərə onlar məhkəməyə daxil olduqdan sonra 24 saat müddətində, digər müraciətlərə isə 48 saat müddətində baxılmalıdır.

Ümumiləşdirmə ilə müəyyən edilmişdir ki, bəzi məhkəmələr tərəfindən təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsi ilə bağlı təqdimatlara baxılmasının müddəti və yeri haqqında tərəflərə lazımi qaydada məlumat verilməsinə baxmayaraq məhkəməyə gəlməmələri səbəbi ilə, bir çox təqdimatlara isə şübhəli şəxslərin qanunla müəyyən edilmiş tutulma müddəti (48 saat) başa çatdıqdan bir neçə saat və ya bir gün sonra baxılmaqla CPM-nin 148.6-cı maddəsinin tələblərinə əməl edilməmişdir.

Ümumiləşdirmə ilə müəyyən edilmişdir ki, təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbsdə saxlama müddətinin uzadılması ilə bağlı 2015-ci ildə respublikanın birinci instansiya məhkəmələrinə 6068 təqdimat daxil olmuş, onlardan 5958 təqdimat (98,18 faiz) təmin edilmiş, 110 təqdimat (1,82 faizi) təmin edilməmişdir.

Müəyyən edilmişdir ki, bir sıra hallarda həbsin uzadılmasına səbəb olan işin mürəkkəbliyi və ya müstəsna dərəcədə mürəkkəb olması təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlama müddətinin uzadılması barədə vəsətət və təqdimatlarda, eləcə də təqdimatı təmin edən məhkəmə qərarlarında kifayət qədər əsaslandırılmamış, vəsətət və təqdimatların qanunla nəzərdə tutulan müddətdə məhkəməyə göndərilməməsinə, həbsdə saxlama müddətinin uzadılması zamanı ibtidai araşdırmanı həyata keçirən istintaq orqanın süründürməçiliyə yol verilməsinə münasibət bildirilməmiş və digər nöqsanlara yol verilmişdir.

Ümumiləşdirmə ilə müəyyən edilmişdir ki, böyük həcmli və elə də mürəkkəb olmayan cinayət işləri üzrə barələrində həbs qətimkan tədbiri seçilmiş təqsirləndirilən şəxslərin 6 aydan artıq həbsdə saxlama müddətinin uzadılması hallarına yol verilmişdir. Bununla əlaqədar olaraq bəzi təqsirləndirilən şəxslər barəsində mahiyyəti üzrə baxılmış cinayət işləri məhkəmələrdən tələb edilərək öyrənilmişdir. Müəyyən edilmişdir ki, bəzi işlər üzrə uzun müddət istintaq hərəkətləri yerinə yetirilməməsinə baxmayaraq, onların həbsdə saxlama müddətləri məhkəmələr tərəfindən uzadılmışdır.

Bəzi hallarda təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlama müddətinin uzadılması təqdimatlarda kifayət qədər əsaslandırılmadığı halda və ya həmin əsaslar hər dəfə təkrar olunmasına baxmayaraq, istintaq zamanı süründürməçiliyə yol verilib-verilməməsi və təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlanılmasına zərurət olub-olmaması hakimlər tərəfindən araşdırılmadan təqdimatları təmin etmişlər.

7. Hakimlər qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə töhfə verməlidir

Prosessual qanunvericiliyə müvafiq olaraq hakim hər hansı işə baxarkən işin faktiki hallarını araşdırdıqdan sonra mübahisəli hüquq münasibətinə tətbiq etməli olduğu hüquq normasını

müəyyən etməli, normanı işin müəyyən edilmiş faktiki halları prizmasından şərh etməlidir. Hüquq tətbiqetmə təcrübəsi göstərir ki, hər zaman normanın şərh edilməsi yolu ilə onda qanunvericinin nəzərdə tutduğu məna və məzmununun aydınlaşdırılmasına ehtiyac duyulur. Bu prosesdə hakim bəzi hallarda qüvvədə olan normaların və ya formalaşmış məhkəmə təcrübəsinin insan hüquq və azadlıqlarının pozulmasına zəmin yaratması, beynəlxalq standartlara uyğun olmaması, yaxud qanunvericilikdə müəyyən boşluqların olması kimi məqamlarla rastlaşır. Bu kimi hallarda hakimin qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı məsələləri müzakirəyə çıxarması məqsədmüvafiq hesab olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 96-cı maddəsinə əsasən Ali Məhkəmə qanunvericilik təşəbbüsü hüququna malikdir.

Həmin hüquqdan istifadə etməklə Ali Məhkəmə vaxtaşırı ayrı-ayrı qanunların, o cümlədən azadlıq hüququnun səmərəli təmininə yönəldilmiş qanunların təkmilləşdirilməsi üçün qanunvericilik təşəbbüsü ilə çıxış edir. Ali Məhkəmənin qanunvericilik təşəbbüsünün əsasını heç şübhəsiz ki, hakimlərin hüquq tətbiqetmə zamanı aşkara çıxardığı milli qanunvericiliyin beynəlxalq standartlarla uyğun olmayan normaları və ya hüquqtətbiqetmə təcrübəsi təşkil edir. Bu baxımdan məqalə müəllifinin birinci instansiya məhkəməsində hakim kimi fəaliyyət göstərdiyi vaxt təqsirləndirilən şəxslərin həbsə alınması və həbsdə saxlanılma barədə Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsinin normaları ilə bağlı mülahizələri qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi baxımından faydalı olmuşdur. Müəllif 2004-cü ildə nəşr etdirdiyi “Azərbaycan Cinayət Prosesual Məcəlləsinin Kommentariyası. Cinayət mühakimə icraatının vəzifələri, əsas prinsipləri və şərtləri (maddələr 8-36)” adlı kitabında azadlıq hüququnun müdafiəsi ilə əlaqədar qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə dair fikirlərini aşağıdakı kimi ifadə etmişdir:

1. “İlk öncə CPM-in 158.3-cü maddəsində ifadəsini tapmış "cinayət işi üzrə məhkəməyədək icraatda həbsdə saxlama müddətinin axımı cinayət işinin məhkəməyə göndərildiyi, yaxud həbs və ya ev dustaqlığı qismində qətimkan tədbirinə xitam verildiyi gün dayandırılır" müddəası ilə bağlı münasibətimizi bildirmək istərdik. Bir qayda olaraq ibtidai araşdırma zamanı həbs qətimkan tədbiri seçildikdə ibtidai araşdırma orqanı zəruri istintaq hərəkətlərini həmin müddət ərzində başa çatdırmağa çalışır və müddətin uzadılmasında maraqlı olmur. Çünki həbsdə saxlama müddətinin uzadılması ibtidai araşdırma orqanı üçün artıq problemlər (müstəntiqin vəsatətlə prokurora müraciət etməsi, prokurorun məhkəməyə təqdimatla müraciət etməsi, həbsdə olun şəxsin məhkəmə orqanına gətirilməsi, onun həbsdə saxlanılma müddətinin uzadılması barədə iclasda müdafiəçinin iştirakının təmin olunması, məhkəmə tərəfindən müddətin uzadılmasından imtina edildikdə isə apellyasiya şikayətinin verilməsi və sair) yaradır. Bu da bir çox hallarda təqsirləndirilən şəxsin həbsdə saxlanılması üçün müəyyən edilmiş müddətdən maksimum sonuna kimi istifadə edilməsi zərurətini doğurur. Nəticədə ibtidai araşdırma orqanı həbsdə saxlanılma müddətinin başa çatdığı axırıncı gün və ya günlərdə cinayət işinin məhkəməyə göndərir. Bu isə CPM-in 158.3-cü maddəsinə əsasən cinayət işi üzrə məhkəməyədək icraatda həbsdə saxlama müddətinin axımının dayandırılması ilə nəticələnir. SSRİ-nin vaxtından bərqərar olmuş təcrübəyə əsasən cinayət işinin məhkəməyə verilməsindən sonra həbsdə saxlama müddətinin məhkəmə tərəfindən uzadılmasına cəhd edilmir. Beləliklə, şəxs əslində həbsdə saxlanılmasına qanuni əsas olmadan həbsdə saxlanılır. Düzdür burada iki məqama istinad edilərək təqsirləndirilən şəxsin həbsdə saxlanılma müddətinin qeyri-qanuni olmasına etiraz edilə bilər. Əvvəla, CPM-in 158.5-ci maddəsində təqsirləndirilən şəxsin birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin icraatında olan cinayət işləri üzrə həbsdə saxlanılmasının son müddəti müəyyənləşdirilmişdir. Həmin müddət böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər üzrə üç aydan, az ağır cinayətlər üzrə beş aydan, ağır cinayətlər üzrə yeddi aydan, xüsusilə ağır cinayətlər üzrə doqquz aydan artıq ola bilməz. Cinayət işi üzrə icraatın aparılması zamanı (məhkəməyədək, habelə birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrində aparılmış icraat daxil olmaqla) şəxsin həbsdə saxlanılması müddəti məhkəmə tərəfindən ona təyin olunmuş cəza müddətinə daxil edilir. Məhkəmə icraatı üçün qanunvericinin təqsirləndirilən şəxsin həbsdə saxlanılması müddətini müəyyən etməsi həmin şəxsin qanuni əsas olmadan, yəni həbsdə saxlanılması müddəti uzadılmadan həbsdə saxlanılmasına əsas vermir. Təqsirləndirilən şəxs belə vəziyyətdə qeyri-müəyyənliklə üzləşir, hansı müddətə, nəyin əsasında

həbsdə saxlanıldığını bilmir. Azadlıq hüququndan bu cür qeyri müəyyənliklə məhrum edilmə isə yolverilməz hesab olunmalıdır. İkincisi, CPM-in 299.3.5-ci maddəsinə əsasən məhkəmə hazırlıq iclasında cinayət işi üzrə qətimkan tədbirinin seçilməsi, dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi üçün əsasların olub olmaması barədə məsələyə baxmalıdır. Həmin əsas da təqsirləndirilən şəxsin barəsində cinayət işinin məhkəməyə verildikdən sonra həbsdə saxlanılmasının qeyri-qanuniliyini aradan qaldırmır. Belə ki, həmin maddədə məhkəmənin üzərinə təqsirləndirilən şəxsin həbsdə saxlama müddətinin uzadılması vəzifəsi qoyulmur. İstinad edilən maddəyə əsasən məhkəmə hazırlıq iclasında cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxs barəsində qətimkan tədbiri seçilməyibsə onu seçmək, seçilmiş qətimkan tədbiri dəyişdirmək və ya ləğv etmək üçün əsasların olub olmamasını həll etməlidir. Nəzərə alsaq ki, məhkəmənin hazırlıq iclası cinayət işi məhkəməyə daxil olduqdan sonra 15 gün müddətində təmin edilir, bir daha heç olmasa 15 gün müddətində təqsirləndirilən şəxsin qanuni əsas olmadan həbsdə saxlanılmasına dəlalət edir. Qeyd etmək istərdik ki, təqsirləndirilən şəxsin məhkəməyə verildikdən sonra onun həbsdə saxlanılmasında qeyri-müəyyənlik Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin müzakirə obyektinə olmuşdur. Avropa Məhkəməsi həbsdə saxlama müddətinin qurtarmasından sonra işin məhkəməyə göndərilməsi və həbs müddəti artırılmadan şəxsin həbsdə saxlanılması ilə bağlı dövlətin daxili hakimiyyət orqanlarında uzun müddət ərzində kök salmış təcrübə əsasında qanuniliyi heç bir şübhə doğurmayan halı azadlıq hüququnun pozulması kimi qiymətləndirmişdir.

2. Problemlə hesab etdiyimiz digər məsələ qətimkan tədbiri qismində həbsdə saxlama müddəti hesablanarkən təqsirləndirilən şəxsin və onun müdafiəçisinin cinayət işinin materialları ilə tanış olma müddətinin nəzərə alınmamasıdır. Təqsirləndirilən şəxsin və onun müdafiəçisinin cinayət işi materialları ilə tanış olma müddətinin qətimkan tədbiri qismində həbsdə saxlama müddəti hesablanarkən nəzərə alınmaması həbsə alma zamanı azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılmasına özbaşnalıq xarakteri verir. Bu da bəzi hallarda onunla nəticələnə bilər ki, şəxsin səlahiyyətli orqanın qərarı əsasında müəyyən edilmiş həbsdə saxlama müddəti bitdikdən, yəni onun faktiki olaraq istintaq təcridxanasında saxlanılmasının hüquqi əsası aradan qalxdıqdan sonra da, o, həbsdə saxlanılmış olur. Təqsirləndirilən şəxsə cinayət işi materialları ilə tanış olmaq üçün kifayət qədər vaxtın müəyyən edilməsi onun üçün gələcəkdə həbsdə saxlanmanın qeyri-məhdudluğu kimi əlverişsiz nəticələrin baş verməsi ilə bağlı olmamalıdır. Sonuncu təqsirləndirilən şəxsin öz hüquqlarından istifadə etməsinə görə sanksiya səciyyəsi alır və onu bu hüquqdan imtina etməyə məcbur edir.

3. Fikrimizcə azadlıq hüququ ilə ziddiyət təşkil edən məsələlərdən biri də CPM-nin 448.5-ci maddəsində ifadəsini tapmışdır. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28-ci maddəsinə əsasən azadlıq hüququ yalnız qanunda nəzərdə tutulmuş qaydada tutulma, həbsə alma və ya azadlıqdan məhrum etmə yolu ilə məhdudlaşdırıla bilər. Məhkəmə şəxs barəsində həbs qismində qətimkan tədbirinin seçilməsinin və ya həbsdə saxlama müddətinin uzadılmasının rədd edilməsi barədə qərar çıxardıqdan sonra onun həbsdə saxlanılması azadlıq hüququ baxımından yolverilməz hesab olunmalıdır. Çünki şəxs artıq məhkəmənin iradəsinə əsasən həbsdə saxlanıla bilməz. Lakin CPM-in 448.5-ci maddəsinə əsasən həbs qismində qətimkan tədbirinin seçilməsinin və ya həbsdə saxlama müddətinin uzadılmasının rədd edilməsi haqqında hakimin qərarı elan edildikdən dərhal sonra ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror məhkəmənin qərarı ilə razı olmadığını və həmin qərardan apellyasiya instansiyası məhkəməsinə protest verəcəyini bildirdikdə, hakim öz qərarına təqsirləndirilən şəxsin müvəqqəti olaraq 7 (yeddi) gün müddətində ev dustaqlığı və ya həbsdə saxlanılması barədə müddəə ilə əlavə edir. Deməli, şəxs məhkəmənin iradəsinə əsasən deyil, məhz prokurorun iradəsinə əsasən daha 7 gün ərzində həbsdə saxlanılır. Bu isə "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Avropa Konvensiyasının 5-ci maddəsinin 4-cü bəndində nəzərdə tutulmuş "tutulma və ya həbsə alma nəticəsində azadlıqdan məhrum edilmiş hər kəs onun həbsə alınmasının qanuniliyinə məhkəmə tərəfindən təxirə salınmadan baxılmaq hüququna və əgər onun həbsi məhkəmə tərəfindən qanunsuz hesab edilibsə, azad edilmək hüququna malikdir" müddəası ilə uyğunluq təşkil etmir. Çünki Konstitusiyanın 12-ci maddəsinə əsasən Konstitusiyada sadalanan insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun tətbiq edilir. "Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata

keçirilməsinin tənziplənməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununun 4.3-cü maddəsi bunu tələb edir. Həmin maddəyə əsasən tutulma və ya həbsəalma nəticəsində azadlıqdan məhrum olunan hər bir şəxs məhkəmə araşdırmasının aparılması hüququna malikdir və bu zaman məhkəmə, təxirəsalmadan onun tutulmasının qanuniliyi məsələsini həll edir və əgər o, qanunsuz tutulubsa, onun azad olunması haqqında qərar çıxarır" (Azərbaycan Cinayət Prosesual Məcəlləsinin Kommentariyası. Cinayət mühakimə icraatının vəzifələri, əsas prinsipləri və şərtləri. Maddələr 8-36. Bakı. 2004. Qanun. səh. 222-228).

Təqdirəlayiq haldır ki, 17 oktyabr 2014-cü il tarixli qanunla müəllif tərəfindən müzakirəyə çıxarılmış birinci məsələ ilə bağlı Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 158.3-cü, 290-292-ci maddələrinə müvafiq dəyişikliklər edilmiş, ikinci məsələ ilə bağlı Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 158.4-cü maddəsi Məcəllədən çıxarılmış, üçüncü məsələ ilə bağlı Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 448.5-ci maddəsi ləğv edilmişdir.

8. Toqquşan maraqlar arasında tarazlığa necə nail olmalı?

Məqalənin giriş hissəsində azadlıq hüququnun insan üçün ən əsas dəyərlərdən biri olması vurğulanmış və hesab edirik ki, bu məqamla razılaşmayan tapılmaz. Belə isə qanunvericilik bu hüquqdan geri çəkilməni nə üçün müəyyənləşdirib? Bu sualın cavabı bir o qədər də çətin deyil. Cəmiyyət inkişaf etdikcə insanlar aralarındakı münasibətləri tənzipləmək üçün hüquq və dövləti yaratmışlar. Dövlətin mühüm funksiyalarından biri də yurisdiksiyası altında olan insanların hüquq və azadlıqlarını, o cümlədən təhlükəsiz cəmiyyətdə yaşamaq hüququnu təmin etməkdir. İnsan cəmiyyətin ən ali dəyəri olduğundan, cəmiyyətin ali məqsədini insanın təhlükəsizliyi və rifahı təşkil edir. Təhlükəsiz cəmiyyətin mövcudluğu eyni zamanda cinayətkarlığa qarşı mübarizəni ehtiva edir. Cinayətkarlıqla mübarizə isə cinayəti törədən şəxslərin aşkarlanması, onların cəzalandırılması, islah olunmasını tələb edir. Bu məqsədlərə - cinayətkarlıqla mübarizədə uğura nail olmaq üçün bir çox hallarda dövlət məcburiyyət tədbirləri, o cümlədən prosesual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinə ehtiyac duyulur. Prosesual məcburiyyət tədbirlərindən biri də təqsirləndirilən şəxslərə qarşı həbs qətimkan tədbirlərinin tətbiq olunmasıdır.

Beləliklə, biz iki əhəmiyyətli marağın – azadlıq hüququ və cinayətkarlıqla mübarizənin zəruriliyi maraqlarının toqquşmasını, qarşı-qarşıya gəlməsini görürük. Demokratik cəmiyyətin mövcudluğu üçün hər iki maraq zəruridir. Toqquşan maraqlar arasında mütənasibliyin, tarazlığın təmin olunması demokratik cəmiyyətin digər bir xüsusiyyətini təşkil edir. Azadlıq hüququnun həbs qətimkan tədbiri seçilməsi yolu ilə məhdudlaşdırılması zamanı toqquşan maraqlar arasında ədalətli tarazlığı təmin etmək hakimlərin vəzifəsidir.

Azadlıq hüququ ilə cinayətkarlığa qarşı mübarizə mənafeələrinin toqquşması zamanı əsas ideya kimi nəyə istinad olunmalıdır? Əslində yuxarıda istinad olunan mənbələrdə bu sualın cavabı öz əksini tapmışdır. Bir daha qeyd etmək istərdik ki, azadlıq hüququ qanunda və beynəlxalq sənədlərdə təsbit olunub. Bu hüquqdan geri çəkilmə yalnız qanunda yol verilən hallarda mümkündür. Qanunvericilik cinayət törətmiş şəxs barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsini nəzərdə tutur. Lakin bu məsələdə ilkin olaraq xatırlanmalı olan təqsirsizlik prezumpsiyasıdır.

Təqsirsizlik prezumpsiyasına görə məhkəmə hökmü çıxarılanda qədər şəxs cinayəti törətməkdə təqsirli hesab oluna bilməz. Şəxsin təqsiri müəyyən edilməmiş onun azadlıq hüququnun pozulmasına da yol verilməməlidir. Lakin həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi azadlıq hüququndan istisnadır. Bu istisnaya isə yalnız qanunda nəzərdə tutulan əsaslar olduqda yol verilə bilər. Müstəntiq və ya hakim qanunda nəzərdə tutulmuş əsaslardan heç olmazsa birinin mövcudluğunu müəyyən etdikdən sonra təqsirsizlik prezumpsiyasına baxmayaraq, ictimai maraqların şəxs barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməklə azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılmasını tələb etməsi qənaətinə gəldikdən sonra bu addım atıla bilər.

Yuxarıda qeyd olunan ictimai maraqlar aşağıdakılardan ibarətdir:

-cinayət törədilibsə onu törədən şəxs aşkar olunmalıdır;

-cinayəti törədən şəxs istintaqın gedişinə maneçilik törətməməlidir, sübutların məhv olunmasına imkan verilməməlidir;

-cinayəti törədən şəxsin məhkəmə qarşısına çıxarılması və cəzalandırılması təmin olunmalıdır;

-cinayəti törətmiş şəxsin məsuliyyətdən qaçıb gizlənməsinin qarşısı alınmalıdır;

-cinayəti törədən şəxsin yeni cinayətlər törətməsinin qarşısı alınmalıdır;

-hökümün icrası təmin olunmalıdır.

Həbs qətimkan tədbirinin seçilməsinin özünəməxsusluğu onunla şərtlənir ki, bu zaman hakim bir tərəfdən keçmişdə, yəni cinayət törədlərkən baş verilmiş hadisələri qiymətləndirməli, digər tərəfdən barəsində qətimkan tədbiri seçilməli olan şəxsin gələcək davranışlarını nəzərə alınmalıdır. Hakimin təqsirləndirilən şəxsin istintaqın gedişinə maneçilik törədib-törətməyəcəyi, onun istintaq və məhkəmədən qaçıb gizlənib-gizlənməyəcəyi, yeni cinayətlər törədib-törətməyəcəyi, hökmün icrasının təmin olunub-olunmayacağı barədə nəticəyə gəlməsi xüsusi hazırlıq və bilik tələb edir.

Cinayət məsuliyyətinə cəlb edilən şəxsin gələcək davranışını qabaqcadan dəqiq müəyyən etmək mümkün deyildir. Ona görə də bu zaman intuitiv mülahizələrə deyil, müəyyən edilmiş faktlar və real sübutlara istinad olunmalıdır.

Həbs qətimkan tədbiri müstəsna qətimkan tədbiri olduğuna görə bu tədbirin seçilməsi haqqında qərarada hökmən digər qətimkan tədbirlərinin seçiləcəyi təqdirdə qarşıda qoyulan məqsədə nail oluna bilinməməsi əsaslandırılmalıdır.

Hesab edirik ki, məqalədə istinad olunan qanunvericilik aktları, Ali Məhkəmənin Plenum qərarları, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarlarında həbs qətimkan tədbiri seçilərkən azadlıq hüququ ilə cinayətkarlığa qarşı mübarizə maraqları arasında tarazlığa nail olunmasının bütün aspektləri öz ifadəsini tapmışdır. Yazının arzu olunan nəticəyə nail olunmasında faydalı olmasına ümid etməklə hakimlərə bu sahədə fəaliyyətlərində uğurlar arzulayırıq.

Ali Məhkəmə sədrinin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin Macarıstana səfəri

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Rzayevin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti 2017-ci il iyunun 4-dən 7-dək Macarıstan Respublikasının paytaxtı Budapeşt şəhərində keçirilən Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələrinin Ali Məhkəmə sədrlərinin Beynəlxalq Konfransında iştirak etmişdir.

Konfransın keçirilməsində əsas məqsəd məhkəmə sədrləri üçün ümumi maraq kəsb edən mövzular ətrafında fikir mübadiləsi aparmaq, məhkəmələrin üzvləşdiyi mövcud problemlərin həlli ilə bağlı təcrübələri paylaşmaq olmuşdur.

Avropanın bir çox ölkələrinin məhkəmə sədrlərinin və rəhbərlərinin iştirak etdiyi tədbirdə həmin ölkələrin məhkəmə sistemində aparılan islahatlar, məhkəmə hakimiyyətinin və hakimlərin qərarların qəbul edilməsində müstəqilliyi, Ali Məhkəmə sədrinin effektiv hüquqi fəaliyyətə dəstəkdə rolu, məhkəmə sistemində ictimai dəstəyin formalaşması, açıq məhkəmə iclasları, məhkəmə araşdırılması prosedurlarının optimallaşdırılması, məhkəmə islahatlarında innovasiyalar, məhkəmə gecikmələrinin aradan qaldırılması, məhkəmə sisteminin maliyyələşdirilməsi və digər ən yaxşı təcrübəyə aid ən yaxşı təqdimatlar dəyirmi masa ətrafında müzakirə edilmişdir.

Konfransda qeyd olunmuşdur ki, bir sıra Mərkəzi və Şərqi Avropa dövlətlərində konstitusion demokratiya əldə edildikdən sonra, həmin dövlətlərin məhkəmə sistemlərində müəyyən islahatlar

aparılmışdır. Həmin islahatların nəticəsində məhkəmələrin fəaliyyətində mövcud müsbət dəyişikliklər müzakirə edilmiş, bəzi mənfi halların baş vermə səbəbləri araşdırılmışdır.

Konfransın ilk iclasında Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev “Məhkəmənin və hakimlərin müstəqilliyi, həmçinin qərarların qəbul edilməsi zamanı kənar təsirdən müdafiə” mövzusunda çıxış edərək Azərbaycan məhkəmə sistemində son illərdə həyata keçirilən islahatlar və bununla bağlı konkret müsbət nəticələr barədə məlumat vermiş, məhkəmə prosesinin şəffaflığı, hakimlərin müstəqil qərar qəbul etməsi, qərar qəbul edilərkən kənardan müdaxilənin qarşısının alınması üçün hansı zəruri tədbirlərin görülməsi ilə əlaqədar təcrübəyə əsaslanan fikir və mülahizələrini bildirmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri qeyd etmişdir ki, hakimlər dövlətin hüquqi qarantıdır. Hakimin müstəqilliyi dövlətin və cəmiyyətin müstəqilliyidir. Hakimlərin müstəqil qərar qəbul etməsi nəinki məhkəmələrə olan inamı, eyni zamanda dövlətə olan inamı artırır. Hakimlərin müstəqilliyini vətəndaşların və ümumiyyətlə, cəmiyyətin qəbul etməsi mühüm məsələdir. İnzibati icraatla bağlı bir statistik məlumatı nəzərə çatdıran Ali Məhkəmənin sədri bildirmişdir ki, Azərbaycanda inzibati məhkəmələr 2011-ci il yanvarın 1-dən fəaliyyət göstərir. Son 6 il ərzində vətəndaşların inzibati orqanlara qarşı verdikləri iddiaların 82-84 faizi təmin olunub. Bu da vətəndaşların məhkəmələrə inamının bariz nümunəsidir.

Ali Məhkəmənin sədri Azərbaycan məhkəmə sistemində görülən işlərin və həyata keçirilən tədbirlərin həcminin və miqyasının insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini daha da artıracağına inamını vurğulamışdır.

Ali Məhkəmənin sədri bir sıra ölkələrin Ali Məhkəmə sədrləri ilə görüşlərində və söhbətlərində Azərbaycanda məhkəmə islahatı zamanı toplanmış müsbət təcrübəyə diqqəti cəlb etmiş, bununla bağlı geniş söhbət aparmış, suallara cavab vermişdir. Faydalı fikir mübadiləsi zamanı Azərbaycanın məhkəmə təcrübəsinə böyük maraq göstərilmişdir.

Ali Məhkəmənin hakimi Tatyana Qoldman ABŞ-ın “Jesrusalem Post” qəzetinin jurnalisti xanım Nurit Qringer ilə görüşmüşdür.

Mayın 4-də Ali Məhkəmənin hakimi Tatyana Qoldman ABŞ-ın “Jesrusalem Post” qəzetinin jurnalisti xanım Nurit Qringer ilə görüşmüşdür.

Görüşdə xanım Nurit Qringerə Ali Məhkəmənin strukturu, hakimlərin vəzifələri, Ali Məhkəmənin fəaliyyəti, ölkənin məhkəmə sistemində qadınların rolu, eləcə də Azərbaycanda multikulturalizm və tolerantlıq haqqında geniş məlumat verilmişdir.

Sonda qonaq prezident İlham Əliyevin müdrik rəhbərliyi ilə ölkəmizin irəliləyişi və daimi inkişafını arzu etmiş, bütövlükdə azərbaycan xalqına isti və dost qonaqpərvərliyə görə öz təşəkkürünü bildirmişdir.

Hakim Qoldman qonağa ölkəmizin məhkəmə sistemi və qadınların həmin sistemdə rolu, o cümlədən tolerantlıq və multikulturalizm baxımından bütövlükdə Azərbaycanın inkişafına maraq göstərdiyi üçün minnətdarlığını bildirmişdir.

Bolqarıstan Prokurorluğunun nümayəndə heyəti Ali Məhkəmədə olmuşlar.

23 may 2017-ci ildə ölkəmizdə səfərdə olan Bolqarıstan Prokurorluğunun əməkdaşlarından ibarət nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyasının sədri Şahin Yusifovla görüşmüşdür.

Görüşdə Azərbaycanın məhkəmə sistemi, Ali Məhkəmənin fəaliyyəti barədə məlumat verən Kollegiya sədri Azərbaycanla Bolqarıstan arasında imzalanmış “Korrupsiyaya qarşı mübarizədə milli təcrübələrin öyrənilməsi haqqında” Əməkdaşlıq Proqramının əhəmiyyətindən danışmış, korrupsiya əleyhinə mübarizə sahəsində Ali Məhkəmənin qəbul etdiyi qərarlarda BMT Konvensiyasının müddəalarına daim istinad edildiyi diqqətə çatdırılmışdır.

Bolqarıstan Prokurorluğunun əməkdaşları birgə fəaliyyət planı çərçivəsində görülən işlərdən danışmışlar.

Görüşdə qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Qonaqlar Ali Məhkəmənin yüksək statusuna uyğun inzibati binasını gəzmiş, hakimlərin iş şəraiti ilə tanış olmuş, məhkəmə tarixi muzeyinə baxmışlar.

Bolqarıstanın Baş prokuroru Sotir Tsatsarovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.

2017-ci il iyunun 12-də ölkəmizdə səfərdə olan Bolqarıstanın Baş prokuroru Sotir Tsatsarovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayevlə görüşmüşdür.

Görüşdə Ali Məhkəmənin sədri Azərbaycanın məhkəmə-hüquq sistemi barədə məlumat vermiş, aparılan məhkəmə islahatlarının səmərəliliyinin Ali Məhkəmənin strukturunda və fəaliyyətində öz əksini tapmasını diqqətə çatdırmışdır. Bildirmişdir ki, Ali Məhkəmədə beynəlxalq hüquqi aktlar, xüsusən də “İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının müddəaları, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququ tətbiq olunur. Hakim vəzifəsinə seçim prosedurları Avropa standartlarına uyğunlaşdırılmışdır. Eyni zamanda Azərbaycan və Bolqarıstan prokurorluq və məhkəmə orqanları arasında çox işgüzar əlaqələr yaranmış, bu əlaqələr ölkələrimiz arasında ikitərəfli və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində uğurla inkişaf edir.

Bolqarıstanın Baş prokuroru Sotir Tsatsarov Azərbaycanın məhkəmə-hüquq sistemində xüsusi maraq göstərdiklərini, bu sahədə qarşılıqlı əməkdaşlığın böyük əhəmiyyət daşıdığını və bu əməkdaşlığın bundan sonra da davam etdiriləcəyini bildirmişdir.

Görüş zamanı qarşılıqlı maraq doğuran bir sıra məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Sonda qonaqlar Ali Məhkəmənin inzibati binasını gəzmiş, hakimlərin iş şəraiti ilə tanış olmuş, məhkəmə tarixi muzeyinə baxmışlar. Bolqarıstanın Baş prokuroru muzeyin fəxri qonaqlar kitabına öz ürək sözlərini yazmışdır.

Avropa Şurası Parlament Assambleyası Monitoring Komitəsinin üzvləri Ali Məhkəmədə olmuşlar.

2017-ci il iyunun 13-də Avropa Şurası Parlament Assambleyası Monitoring Komitəsinin Azərbaycan üzrə həmməruzəçi Stefan Şennakin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayevlə görüşmüşdür.

Görüşdə Ali Məhkəmənin sədri insan hüquqlarının, o cümlədən cinayət məsuliyyətinə cəlb olunan və məhkum olunmuş şəxslərin hüquqlarının daha etibarlı təmin olunması məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin “Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə” 10 fevral 2017-ci il tarixli Sərəncamının əhəmiyyətindən danışmışdır. Bildirmişdir ki, cənab Prezidentin Sərəncamında ibtidai istintaq orqanları və məhkəmələr tərəfindən prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiq edilməsi zamanı cinayət - prosessual qanunvericiliyinin tələblərinə ciddi əməl olunması, cəzanın və qətimkan tədbirinin məqsədlərinə şəxsi cəmiyyətdən təcrid etmədən nail olmaq üçün azadlıqdan məhrum etməklə əlaqədar olmayan cəzaların və qətimkan tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi tövsiyyə edilmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri cənab Prezidentin həmin Sərəncamından irəli gələn vəzifələrin Ali Məhkəmənin Plenumda geniş müzakirə olunduğunu diqqətə çatdırılmışdır.

Görüşdə qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Ukraynanın Ədliyyə naziri Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.

2017-ci il iyunun 23-də ölkəmizdə səfərdə olan Ukraynanın Ədliyyə naziri Pavlo Petrenkonun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayevlə görüşmüşdür.

Görüşdə Ali Məhkəmənin sədri Azərbaycanın məhkəmə-hüquq sistemi barədə məlumat vermiş, aparılan məhkəmə islahatlarının səmərəliliyinin Ali Məhkəmənin strukturunda və fəaliyyətində öz əksini tapmasını diqqətə çatdırmışdır. Bildirmişdir ki, Ali Məhkəmədə beynəlxalq hüquqi aktlara, xüsusən də “İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının müddəalarına, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququna istinad olunur. Hakim vəzifəsinə seçim prosedurları Avropa standartlarına uyğunlaşdırılmışdır. Eyni zamanda Azərbaycan və Ukrayna məhkəmə sistemləri arasında çox işgüzar əlaqələr yaranmış, bu əlaqələr ölkələrimiz arasında ikitərəfli və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində uğurla inkişaf edir.

Ukraynanın Ədliyyə naziri Pavlo Petrenko ölkəmizin müasir tələblərə cavab verən qanunvericilik bazasına xüsusi maraq göstərmiş, Azərbaycanla Ukrayna arasında qarşılıqlı əməkdaşlığın böyük əhəmiyyət daşıdığını bildirmiş və bu əməkdaşlığın bundan sonra da davam etdiriləcəyini qeyd etmişdir.

Görüş zamanı qarşılıqlı maraq doğuran bir sıra məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Qonaqlar Ali Məhkəmənin inzibati binası ilə tanış olmuş, məhkəmə tarixi muzeyinə baxmışlar.

